

Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

YILDIZIMIZ

KÜRT SORUNU NASIL ÇÖZÜLÜR?

SORUNU NASIL ÇÖZÜLÜR?

10

Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Nûbihar

Nûbihar yayınları: 10
türkçe dizi: 5

tasbih
abdülkerim küçük

dizgi-içdüzen
nûbihar

kapak
nûbihar

baskı-cilt
nesil matbaacılık

birinci basım
nisan 1996

nûbihar yayınları
kıztaşı cad. kuruş apt. 51/3 fatih- istanbul
tel: (0212) 533 75 88 • faks: (0212) 524 00 38

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

YAYINCI NOTU

Elinizdeki kitap, *Nûbihar* dergisinin 16 Mayıs 1993 tarihinde, İstanbul'da düzenlemiş olduğu "Kürt Sorunu Nasıl Çözülür" sempozyumunda verilen tebliğ ve müzakerelerden oluşmaktadır.

İçindekiler

AÇILIŞ KONUŞMASI

Osman Tunç 9

I. OTURUM:

Divan Başkanı: M. İhsan Arslan 13

TEBLİĞCİLER

Tarık Ziya Ekinci 17

Hikmet Özdemir 25

Mehmet Metiner 33

Yılmaz Çamlıbel 43

Sabah Kara 51

Hüsnü Okçuoğlu 59

Altan Tan 69

II. OTURUM:

Divan Başkanı: Halil Küçük 81

MÜZAKARECİLER

Abdurrahman Dürre 83

Abdurrahman Aslan 87

Ahmet Taşgetiren 93

Abdullah Varlı 97

Ahmet Zeki Okçuoğlu 101

Ali Bulaç 105

Asaf Savaş Akat 109

Atasoy Müftüoğlu 113

Ercan Kanar 117

Hasip Kaplan 121

Hüseyin Sağnıç 125

İsmail Göldaş	129
Mehmet Pamak	133
Osman Aytar	137
Osman Tunç	143
Ramazan Değer	147
Şefik Beyar	151
İsmail Şentürk	155
Felat Dilgeş	157

I. Oturum

DİVAN BAŞKANI

M. İhsan Arslan

AÇILIŞ KONUŞMASI

Osman Tunç

TEBLİĞCİLER

Tarık Ziya Ekinci

Hikmet Özdemir

Mehmet Metiner

Yılmaz Çamlıbel

Sabah Kara

Hüsnü Okçuoğlu

Altan Tan

Açılış Konuşması

OSMAN TUNÇ

Nûbihar dergisi adına hepinize hoşgeldiniz diyorum. Nûbihar dergisinin düzenlemiş olduğu bu anlamlı ve tarihi değerde olabilecek sempozyum, saat 10:00'da başlayacaktı ancak 15 dakikalık bir tehirle başlamış oluyor. Çünkü hepinizin bildiği gibi, İstanbul'da özellikle trafik koşulları, saygıdeğer misafirlerimizin zamanında gelmesine müsait değildir.

Şimdi müsaade ederseniz Nûbihar dergisi hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra sayın divan başkanını davet edeceğim. Ondan sonra tebliğler faslına geçilecek.

Nûbihar dergisi yayın hayatında yeni olmakla birlikte icra ettiği fonksiyon ve üstlendiği misyon itibari ile dikkat çekici bir dergi olmuştur. Nûbihar dergisi şimdiye kadar çıkan 7 sayısında Kürt sorununu evrensel boyutlarda ele almasıyla Kürt sorunuyla alakalı bölgede tarihi koşullar gözönünde bulundurularak kendi insanlarıyla, kendi geçmişiyle barı-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

şik bir politika izlemesi nedeniyle de bir ayrıcalık arz etmektedir. İkinci bir husus, belki de en önemli hususlardan birisi, Nûbihar dergisi, ilk kez, bütünüyle Kürtçe dilinde yayınlanmış olmaktadır. Yani, şimdiye kadar yayınlanmış olan aylık dergiler, yarı Kürtçe-Türkçe ya da üçte biri Kürtçe diğeri Türkçe ağırlıklı dergiler şeklinde olmuştur. Meşrutiyetten beri bu böyledir. Fakat ilk kez Nûbihar dergisi, baştan sona kadar tam olarak Kürtçe bir dergi niteliğinde yayın hayatımıza girmiş bulunmaktadır.

Dediğim gibi Nûbihar dergisi şimdiye kadar yedi sayı çıkarmış bulunmaktadır. Ama bu kısa dönem içerisinde yapmış olduğu faaliyetler ve bundan sonra da programına almış olduğu etkinlikler bakımından zengin bir program arz etmiştir. İlk sayısında kullanmış olduğu dil sonuna kadar devam etmiştir. Yani monoton demiyeyim de, tam bir insicam içerisinde, dil birliği, Türkiye'deki ve bölgede yaşanan diğer Kürt gruplarının da, ya da Kürt topluluklarının da kullanmış oldukları dillerden müşterek kelimeler de aktararak bir dil birliği oluşturmayı hedeflemiştir.

İlk sayısında "Ne zalim ol ne mazlum" başlığıyla çıkan Nûbihar, burada zalim olmayı reddettiği gibi mazlum olmayı da kabul etmemeyi vurgulamıştır.

İkinci sayısında "Cehalet bağımlılık, bilgi bağımsızlıktır" konusunu işlemiştir. Burada da eğitime dikkat çekmiştir.

Üçüncü sayısında hangi şeye hayır dememiz gerektiğini vurgulayan Nûbihar, dördüncü sayısında Kürt Sorunu nasıl çözülür konusunu çeşitli çevrelerle yapmış olduğu diyaloglar şeklinde sunmuştur.

Beşinci sayısında Bosna sorunu işlenmiş, "Zalimler tek millet olduğu gibi mazlumlar da tek millettir" deyişini dile getirmiştir.

Altıncı sayısında, Ramazan bayramı ve Newroz bayramlarını kutlamıştır.

7. sayısında ise “Halepçe katliamını unutmayın” başlığıyla çıkan Nûbihar, son sayısında da, henüz baskıya hazırlanan son sayısında da “Ağaçlar kökleri üstünde, insanlar dilleri üstünde yeşerirler” konusunu işleyecektir.

Bu kısa takdim konuşmasından sonra sayın divan başkanını davet ediyorum. Çünkü zaten gecikmiş bulunuyoruz. Oturum başkanı gereken bilgileri verdikten sonra sempozyuma devam edilecektir.

Hepinize teşekkür ediyorum, hoş geldiniz diyorum.

M. İHSAN ARSLAN

Nûbihar dergisinin “Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?” konulu sempozyumuna hoşgeldiniz.

Bugüne kadar çeşitli zeminlerde ve değişik çevrelerce Kürt sorunununun değişik boyutları tartışıldı. Genellikle sorunu doğuran faktörler ve bu sorunun geçmişi ile bugün vardığı boyutlar üzerinde duruldu. Değişik çevreler demiştik, değişik ideolojik gruplar, siyasi gruplar, genellikle kendi içlerinde sorunu tartışmayı tercih ettiler. Başlangıçta yararlı sonuçlar da beklenebilir. Ama bugün vardığımız nokta daha olumlu ve daha ümit verici bir safha sayılsa gerek. Bugün artık sorun nerden kaynaklandı, sorunun sorumluları kimlerdir? Bunu konuşmak yerine bu sorunun nasıl çözüleceğini konuşmaya geldik. Bu bir aşamadır. Daha önce her grup kendi içinde, kendi çevresinde konuyu tartışırken, bugün Türkiye’de var olan değişik fikir gruplarının, siyasi grupların birarada konuyu paylaştığı bir zemini paylaşıyoruz. Uzun yıllardan beri hasret duyduğumuz bir ortam bence bu. Ya kendi sorumluluğundan kaynaklanan yahut da dışardan bize dayatılan bir sonuç bu. Bir araya gelip ortak sorunları-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

mızı bölüşmekten yoksunuz ve zannediyorum bu neticeden memnun olanlar vardır. Ama herhalde bu bizlerin, Türkiye’de yaşayan insanların yararına değildi. Böylece bir arada, ortak sorunumuzu görüşmek üzere bir araya gelmiş olmayı kendimiz için başka bir ifadeyle, genelde Türkiye’de yaşayan herkes için yararlı, faydalı bulduğumu belirtmek istiyorum. Şüphesiz sorunu bizzat, bilfiil çözecek insanlar, buraya teşrif etmiş olan insanlar değildir. Sorunun tarafları var ve bizzat sorumlu ve yetkili kişiler var. Başka bir ifadeyle iktidarlar var. Herhalde çözümü öncelikle elinde gücü bulduran taraflardan bekleme hakkımız var ama düşünen insanlar, aydınlar genel ifadeyle, içinde yaşadıkları topluma karşı ciddi sorumluluk içindedirler. Onlar halkın, gözü, kulağı ve dili durumundadırlar. Aynı zamanda kamuoyu adına yöneticileri, politikacıları, elinde iktidar gücünü bulduranları denetleme, onları yönlendirme, gelecekte onların yapması gereken hususlarda onlara fikir önerme, çözüm önerme durumundadırlar

Bu arada, bu toplantımıza katılan insanlara çok büyük görevler düştüğü kanaatindeyim. Bugüne kadar bu insanlar görevlerini yaptılar mı? Belki hep başkalarını suçlamak ve eleştirmek yerine yeri geldiğinde kendimizi de eleştirmemiz gerekir, bunda büyük yarar vardır. Dolayısıyla geldiğimiz bugün için sadece siyasal iktidarları suçlamak, programı suçlamak doğru olmasa gerek ve çözüm getirmese gerek. Yani top yekün bizlerin sorumluluğu vardır, bunu bilmede de yarar vardır. Ama umarım ki —böylesi gelişmeler bunu gösteriyor— düşünen insanımız, aydın insanımız, bugünkü insanın ortak sorunlarını taraflar açısından adil, eşit, uygulanabilir kısa ve uzun vadeli çözüm önerilerini çekinmeden, cesaretle ve bir çok fedakarlığı da göze alarak göstermek durumundadırlar. İnşallah bu toplantımız, gerek katılanlar

açısından, gerek sorumlular ve taraflar açısından olumlu sonuçlar verir ve ciddi ipuçları edindirir.

Ben fazla konuşmak istemiyorum. Buradaki tebliğcilerimizin görüşlerini süreleri içinde tebliğ etme imkanı sağlamaya çalışacağım. Kısaca bu sabahki oturumumuzun çalışmaları hakkında —elinde davetiyesi olanlar için tekrar da olsa— bilgi vermek istiyorum.

İstanbul şartlarından kaynaklansa gerek bir az geç başlamış olduk. Bu zamanı telafi etmeye çalışacağız. Yedi tebliğci var. Bu süremizi yedi arkadaşımız arasında eşit taksim etmeye çalışacağız. Zannediyorum herkes kendi süresini en uygun şekilde değerlendirmeye çalışacak. Eğer taşmalar olursa biz dikkat etmeye çalışacağız.

Bundan sonraki oturumumuzda da, burada isimlerini sayamayacağım çok sayıda arkadaşlarımız konuşacaklar. Eğer bundan da vakit artarsa, konuşmacılar listesinde geçmeyen davetçilerimizin içinden bir kısmına görüşlerini beyan etme imkanını vermeye çalışacağız.

Ben çok kısaca tebliğ sunacak tebliğcilerimizi ve konuşmacılarımızı tanıtmak istiyorum, müsaadenizle.

Sayın Tarık Ziya Ekinci, *doktor, eski parlamenter.*

Sayın Hikmet Özdemir, *Cumhurbaşkanı başdanışmanı.*

Sayın Mehmet Metiner, *yazar, Yeni Zemin dergisi genel yayın yönetmeni.*

Sayın Yılmaz Çamlıbel, *Kürt Hak ve Özgürlükler Vakfı genel sekreteri.*

Sayın Sabah Kara, *yazar, Nûbihar dergisi genel yayın yönetmeni.*

Sayın Hüsnü Okçuoğlu, *avukat, eski parlamenter.*

Sayın Altan Tan, *yazar ve işadamı.*

Vaktinizi aldım özür dilerim. İlk konuşmacı olarak Tarık Ziya Ekinci'yi davet ediyorum.

TARIK ZIYA EKİNCİ

Sayın divan, değerli konuklar,
Nûbihar dergisinin düzenlendiği sempozyuma hoş geldiniz. Siz değerli ve seçkin konuklara hitap etmekten büyük mutluluk duyduğumu ifade ederken, bu sempozyumu düzenleyen Nûbihar dergisine de yürekten sevgi ve saygılar sunuyorum.

Değerli konuklar,

Kürt sorunu iki boyutlu olarak ele alınabilir. Birincisi Ortadoğu çerçevesinde ele alınması gereken bir konudur. İkincisi de her ülkenin kendi bünyesinde, özellikle biz Türkiye’de yaşadığımızı göre, Türkiye’de ele alınması gereken bir sorun olarak mutalaa edebiliriz.

Ortadoğu boyutlarına baktığımız zaman, Türkiye’yi, İran’ı, Irak’ı ve Suriye’yi çok yakından ilgilendiren bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bölgeyle birlikte, dünyayı da yakından ilgilendiren, yani evrensel boyutlu bir sorun-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

dur. İlk tebliğimizi, Türkiye’de Kürt sorununun çözümü üzerinde yoğunlaştıracamız.

Türkiye’de Kürt sorunu, 70 yıllık baskıcı, asimilasyoncu bir politikanın ürünüdür. Bu nedenle son derece karmaşık bir hale gelmiştir. Onun için sorunun kategorik olarak şu veya bu şekilde kesin bir biçimde çözmeye ilişkin bir görüş ortaya atmak, kanımca gerçekçi olmaz. Bütün toplumsal sorunlar gibi bu kadar yıldan beri birikerek gelen Kürt sorununun çözümü de bir süreç içinde olacaktır ve aşamalı olacaktır. O halde bizim görevimiz bugünkü aşamada, içinde bulunduğumuz koşullarda Kürt sorununa nasıl yaklaşılabilir, Kürt sorununun bu aşamadaki çözümü nasıl olabilir, nasıl adım atılır ve en azından bunun önündeki engelleri nasıl aşabiliriz? Demek ki bizim görevimiz— şahsım için söylüyorum— görevim, Kürt sorununun çözümü için önümüzdeki engellerin aşılması konusunda düşünce ve kanaatlerimi ortaya koymak olacaktır.

Kürt sorunu, herşeyden evvel, Türkiye’de insan haklarıyla ve demokrasiyle yakından ilgili bir sorundur. Türkiye’de insan hakları kemaliyle yaşama geçmeden, demokrasi bütün boyutlarıyla yerleşmeden, Kürt sorununu tartışmak, görüşmek ve Kürt sorununa sağlıklı bir öneri getirmek mümkün değildir. O halde Kürt sorunu, Türkiye demokrasi hareketinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Öte yandan Türkiye’de demokrasiyi kurmak için mücadele veren insanların, yani demokratların, aydınların çeşitli toplumsal kategorilere mensup olan zevatin demokrasiyi kurma yolundaki mücadeleleri de Kürt sorunu ile çok yakından ilgilidir. Şunu bilmeleri gerekir ki Kürt sorunu çözülmeden demokrasi yolunda adım atmak, demokratik hak ve özgürlükleri yaşama geçirmek, insan haklarını kemaliyle yaşama geçirmek mümkün olmayacaktır. O halde Kürt sorunu bu

bağlamda Türkiye'deki tüm demokratlarla Kürtlerin ortak bir meselesi haline gelmiştir ve bunlar arasında çok sıkı bir rabita vardır. Karşılıklı olarak birbirleriyle dayanışma içinde olmaları zorunluluğu vardır. "Bana ne Kürt meselesinden" diyen bir kimsenin Türkiye'de demokrasiyi kurması, demokrasiyi geliştirmesi, demokrasi yolunda adım atması ve ilerlemesi mümkün değildir. O halde, her "demokratım" diyen insan öncelikle Kürt sorununu çözmek için gayret sarfetmesi gerekir ve Kürt sorununun çözümüne giden yolun önündeki engelleri aşma yolunda çaba harcaması gerekir. Demek ki Türkiye'de demokrasi mücadelesi dendiği zaman, Kürt sorununun çözümünün bunun odak noktasına yerleştirilen bir hareket olarak algılamak lazım. Aksi halde Türkiye'de demokrasiyi kurmak geliştirmek mümkün olmadığı gibi bir Kürt sorununun da çözümünü sağlamak mümkün olmayacaktır. Bu nedenle Kürtler Türkiye'de, ya da Kürt ulusal demokratik hareketi, Türkiye'de demokrasinin bir teminatıdır, bir güvencesidir. Kürtler, Türkiye'de demokrasi mücadelesinin temel rükünlerinden birisidir.

Arkadaşlar, hep demokrasi demokrasi deyip duruyorum. Acaba bu demokrasi denen şey nedir, nasıl bir nesnedir?

Demokrasi statik bir kavram değildir. Hergün değişmektedir. Yani hiç değişmeyen ve sürekli durumunu muhafaza eden bir kavram değildir. Durmadan gelişen ve değişen bir süreç, tarih boyunca gelişmiştir. Bugünden itibaren de sürekli gelişecektir. Demokrasiyi bir bakıma, insanın ve emeğin özgürleşmesi doğrultusunda ilerleyen bir süreç olarak tarif etmek mümkündür. Bu bakımdan demokrasinin alternatifi de yine demokrasidir. Adım adım ilerleyerek insanın özgürleşmesi, insanın özgürce her türlü düşüncesini, ka-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

naatlerini açıklayabilmesi, düşünce ve kanaatleri etrafında örgütlenebilmesi, bugünkü demokrasinin tarifi içine girebilmiştir. Ama çok daha ileri merhaledeki demokrasilerde adım adım devletin küçülmesi ve giderek devletin ortadan kalkması perspektifi vardır. O halde devlet ortadan kalkmaya kadar demokrasi gelişecek ve ilerleyecektir. Sonuç olarak bunu söylemek istiyorum, demokrasinin alternatifi yine demokrasi adıdır.

Akıdağlar.

Bu çerçevede, acaba Türkiye’de demokrasi var mı? diye sordüğümüz zaman kanımca Türkiye’de demokrasi vardır demek mümkün değildir. Bana göre Türkiye’de demokrasi yoktur. Neden yoktur: 1- Türkiye’de düşünce ve inanç özgürlüğü yoktur. İnsanlar düşüncelerini özgürce açıklama, inançlarını özgürce açıklama, düşünce ve inançları etrafında örgütlenme hakkına sahip değildirler, bunlar son derece sınırlıdır. Türkiye’de bir devlet ideolojisi vardır. Herkes, kendisini bu devletin ideolojisine göre biçimlendirmek, şekillendirmek zorundadır. Bunun dışına taşıdığı anda, başına gelmedik belalar kalmaz. O halde Türkiye’de demokrasinin önündeki önemli engellerden birisi de resmi devlet ideolojisinin hükümran olmasıdır. Resmi devlet ideolojisi aşılmadan devlet ideolojisi bir konuma getirilmeden, Türkiye’de demokrasi olmaz.

Seçimler demokratik ve adil değildir. Bundan dolayı, egemenliğin millet tarafından adına kullanıldığı savı, pek sağlıklı bir sav değildir. Seçimi belirleyen, militarizmdir ve aynı zamanda T.C. devletinin yapısı itibariyle buna bir polis devleti demek mümkündür. Polisin kurduğu tertiplerden, yaptığı planlardan başı derde girmeyen hemen hemen pek az vatandaş vardır.

Militarizmin de, Milli Güvenlik Kurulu vasıtasıyla top-

lumun bütün gidişatını nasıl belirlediği, seçilmiş meclise bile direktif verebilme konumunda olduğunu bildiğimize göre Türkiye’de militarizm bertaraf edilmeden etkisizleştirilmeden, polis devletinin niteliği bertaraf edilmeden demokrasinin kurulması mümkün olmayacaktır.

Türkiye bir hukuk devleti değildir. Sık sık bahsettim, hukuk devleti, hukukun üstünlüğü iddiaları asla doğru değildir, Türkiye bir kanun devletidir. Sürekli çıkarılan ve keyflere göre uygulanan kanunlarla yönetilen bir devlettir. O halde bir kanun devletidir, bir hukuk devleti değildir. Türkiye’nin bir hukuk devleti haline gelmesi zorunluluğu vardır. Kamuoyunu oluşturan kitle iletişim araçları, devletin ve sermaye oligarşisinin denetimindedir. Demokrasinin kurulması için bu engellerin tümünün aşılması lazımdır. Ancak bugüne kadar demokrasi ve insan hakları doğrultusunda verilen mücadele, hep devletten talep biçiminde olmuştur. Oysa devletten talep etmek suretiyle sorunların çözümü mümkün değildir. Devlet, elindeki imkanlarla kendisine yakın bir kamuoyu oluşturmuştur ve bu kamuoyuna uygun biçimde de icra-yı iktidar, icra-yı hükümet etmektedir. Demek ki görevimiz, demokrasi mücadelesi verenlerin, Kürt halkının demokratik hak ve hukukunu savununların, Kürt halkının ulusal demokratik talepleri için mücadele edenlerin görevi, Türkiye’de yaşayan kamuoyunu toparlamak, ikna etmek ve kamuoyu ile diyalog kurabilmektir. Kürt sorunu çözümünde Türkiye’de yaşayanlarla Kürtler iki taraf konumundadır. O halde sorun, Kürtlerle ve Türkiye’nin geri kalan insanları arasındadır. Yani bütün diğer Türkiye halkları arasındadır, yani Türklerle Kürtler arasında çözülecektir. O halde demokrasi bir mütabakat rejimi olduğuna göre, Kürtlerle Türkler arasında sürekli bir diyalog, bir görüş alışverişi olmalıdır ve Kürtler kendi taleple-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

rini açıkça ortaya koymalı ve Türklerden destek sağlayarak devleti, yani iktidarı baskı altında tutarak sorunlarını çözebilmelidirler. Eğer biz Türkiye kamuoyunu ikna edemezsek, Türkiye'deki kamuoyunu Kürtlerin ulusal demokratik talepleri doğrultusunda imale edemezsek, Kürt sorunu çözümünde, hatta demokrasinin yerleşmesi konusunda bir adım atılması mümkün değildir. Bugün, Başbakan Demirel'in yaptığı bir ankette Kürtlere yönelik bugünkü baskı ve terör politikasını, nüfusun % 63'ü tasvip etmektedir. Hatta yapılan bir anketin bir başka bölümünde de % 34'ü bugünkü baskıyı, haksızlığı, adaletsizliği, asimilasyoncu politikayı yetersiz bulmakta, baskının daha da artmasını istemektedir. Demek ki biz, kamuoyuna Kürtlerin, bu ülkede yaşayan insanlar olarak temel insani haklarının olduğunu ve bu insanların her türlü insan haklarından özgürce yararlanması gerektiğini, dillerini özgürce kullanmaları gerektiğini, kendi dillerinde yayın yapmak, dilleriyle okuyup yazmak, çocuklarını yetiştirmek hakkına sahip olduklarını açıklamak ve Türk kamuoyunun desteğini almak zorundayız. Bu destek sağlanmadığı takdirde Kürt sorununun çözümünde mesafe kaydetmek mümkün değildir.

Türkiye'de demokrasi olur mu, sorusu gündeme geliyor. Sık sık sorulan sorulardan birisi de budur. Türkiye'de benim bahsettiğim ileri boyutlu bir demokrasi, yani ırkçılığı reddeden, insan haklarına dayalı, eşitlik, kardeşlik, adalet ilkelere bağlı, çoğulcu, katılımcı bir demokrasinin Türkiye'de yerleşmesi mümkün müdür, sorusu... Türkiye'de kuvvetler ayrılığı da yoktur, demin söylemeyi unuttum. O halde böyle bir demokrasi olabilir mi? Böyle bir demokrasinin iki dinamiği vardır. Biri dış dinamik, öbürü iç dinamik. İç dinamikler güçlüdür, 1839'dan bu yana Türkiye'de insan hakları için, demokrasi için eşitlik ve kardeşlik için mücadele

yürütülmüştür. Bu mücadelede değişen bir aydın zümresi yetişmiştir. Türkiye’de insan haklarına saygılı Türkiye’de, demokrasiye bağlı eşitlikten yana olan güçlü bir aydın kadro vardır. Bu da demokrasinin kurulması hususunda önemli bir teminattır. Üçüncüsü ve önemlisi —bunu başa koymam gerekirdi— Türkiye’de Kürt halkı vardır. Kürt halkının ulusal demokratik talepleri vardır. Bu ulusal demokratik taleplerin yaşama geçirilmesi için verilen bir mücadele vardır. İşte demokrasinin temel gereklerinden birisi de budur.

Biraz dış dinamiklere değinmek istiyorum. Türkiye dış dinamikler açısından da demokrasiyi yaşama geçirmek, Kürt halkının ulusal demokratik taleplerini yaşama geçirmekle yükümlüdür ve taahhütler altına girmiştir. Avrupa Konseyi üyesidir ve Avrupa Konseyinin değerler sistemine imza koymuştur. Helsinki nihai senedinin imzacısıdır. AGİK’e dahildir. Birleşmiş Milletler Çocuk Sözleşmesini imzalamıştır ki bu sözleşmede her çocuğun kendi diliyle eğitim yapma hakkı, temel hak olarak benimsenmiştir. Türkiye, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi’ne imza koymuştur. Türkiye Paris Şartına imza koymuştur. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğuna girme isteğinde mücadele etmektedir. Ve Türkiye ekonomik bakımdan Avrupa topluluğuyla ilişkilerini sürdürmek zorundadır, yaşamını devam ettirebilmek bakımından. Bu nedenle Türkiye demokrasiyi bir yaşam biçimi haline getirmek zorundadır. İç ve dış dinamikler açısından. Türkiye bugün Maastricht Antlaşmasını imzalayan Avrupa Topluluğu üyeleri Maastricht Antlaşmasınının 128. maddesi uyarınca kendi ülkelerinde yaşayan her türlü azınlığın dil, kültür ve eğitim hakkını özgürce kendi kültürünü geliştirme ve ilerletme hakkına saygılı olmayı taahhüt etmiştir. Eğer Türkiye AT’a girmek istiyorsa bunu

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

kabul etmek zorundadır. Keza nmzdeki Ekim ayında, Viyana'da bir zirve toplanacak. Avrupa Konseyi'ne dahil olan ülkelerin devlet başkanı, başbakanların katılacağı bir zirvedir. Bu zirvede münhasıran hakları gasb edilen azınlıkların dillerini özgürce kullanmaları, kültürlerini geliştirmeleri, çocuklarını kendi diliyle okutma hakkını temin etmek zorunda, her türlü ulusal demokratik taleplerinin yaşama geçmesini sağlayacak bir mekanizma oluşturulacaktır. Onun için Türk ve Kürt aydınlarının karşılıklı diyalog içinde olma, yekdiğerini anlama, birbirlerine saygılı olarak, Türkiye'de hem demokrasiyi kurma, hem de Kürt sorununa çözüm bulmada yükümlü olduklarını huzurunuzda ifade etmeyi bir görev telakki ediyorum.

Saygılar sunuyorum, efendim.

HİKMET ÖZDEMİR

Değerli arkadaşlar,

Kürt sorunuyla ilgili olarak üç noktanın aynı anda ve objektif bir şekilde ortaya konması gerekir. Birincisi, devletimizin yanlışı: Sanıyorum devletimizin, yani TC'nin yanlışı, mümkün olduğu kadar dürüst bir şekilde ortaya koymaya çalıştık. Bunları çok çeşitli insanlarımız yaptılar, yapmaya devam ediyorlar. Bir diğer yanlışı —bu yanlışı hiç ortaya konulmuyor çünkü sorunun çözümünde veya o adıma başlanmasında böyle bir yanlıştın tespiti gerekir diye düşünüyorum— Kürtler arasında yola çıkanların yanlışı: Böyle bir yanlışı olmuş mudur, hangi dönemlerde ne tür yanlışılar yapılmıştır, bunun da objektif, dürüst bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Nihayet, sosyolojik gerçeğin doğru bir şekilde, tarafsız bir şekilde teşhis edilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin sosyolojik gerçeği şudur: Türkiye'de Kürtler ve Türkler diye iki ayrı toplum yoktur. Türkiye'de tek toplum vardır ve bu tek toplumun da bir ortak paydası bir tut-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

kalı vardır: Din, İslam. Hızlı bir şekilde geçmek zorundayım. Açıkça söyleyeyim, ideal çözüm yoktur. Herkesin kafasında bir cennet vardır. Herkesin kafasında ideal bir çözüm olabilir. Ama ideal çözümlerinizin bazıları duygusal, nostaljik çözümler olabilir. Bunun için rasyonel olmaz. Rasyonel, mümkün olan bir çözüm ise, bizden kimimizin talep ya da özlemlerine cevap vermeyebilir. O nedenle gerek Kürt sorununun çözümünü, gerekse Türkiye'nin öteki sorunlarının çözümünü lütfen olabirlikler veya imkanlar ve imkansızlıklar dahilinde düşünmeye alışmamız gerekmektedir. Şimdi ben, benden önce konuşan sayın ağabeyimiz Tarık Ziya Ekinci Bey'den somut bir şey önermesini beklerdim. Yani somut olarak kendilerinin —ülkemizin önemli şahsiyetlerinden— ne istiyorlar, Kürt sorununun nasıl çözüleceğini düşünüyorlar, bunu açıkça beyan etmelerini beklerdim. Böyle bir beyan olmadığına göre ben, kendi adıma, basın organlarından ve geçen dönemde çeşitli çevrelerden ortaya atılan bir öneri üzerinde görüş belirtmek istiyorum.

PKK'nın ve HEP Genel Başkanının da beyan ettiği, Türkiye'de Kürt sorununun çözümü, federasyonlarla mümkündür, şeklinde bir öneri vardır. Federasyon önerisini neden gerçekçi bulmadığımı açıklamak zorundayım. Tabi federasyonun bir çözüm olduğunu düşünen arkadaşlarımız bu önerilerini açıklamak ve savunmak hakkına sahiptirler. O düşünceye, o fikre karşı olan insanların da bu önerinin neden gerçekçi olmadığını açıklama hakları vardır.

Sevgili arkadaşlar,

Siyasette en kötü şey, yalnızca ilk atılacak adımı düşünmektir. Federasyon önerisinde bulunan arkadaşlar, bu noktada açık, kararlı ve dürüst olmak zorundadırlar. Eğer bunu bir ilk adım olarak düşünüyorlarsa bundan sonraki adımları da açıkça söylemek zorundadırlar. Eğer kafalarının

içindeki şey, ayrı bir devlet kurmaksa, unutmasınlar ki böyle bir önergeye bu ülkede şiddetle karşı çıkacaklar olacağı gibi, bunu son derece sakın karşılayacak, “evet bu öneri gerçekleştirilirse buyurun gerçekleştirin, Allah selamet versin” diyecekler de çıkacaktır. Şimdi federasyon niçin gerçekçi bir çözüm değildir. Türkiye’de iki toplum yoktur. Sosyolojik olarak iki toplum olduğunu bize gösterebilir misiniz? Türkiye’de tek toplum vardır. Bakın Kürt toplumu demiyorum, Türk toplumu demiyorum, tek toplum vardır. Ve bizim insanlarımız, bırakın bir arada yaşamayı, aynı şehirlerde yaşamayı, aynı köyde yaşamayı, aynı evlerde yaşamaktadırlar ve aynı yatağı kullanmaktadırlar. Siz federasyon tezini savunduğunuz zaman, bunu gerçekleştirmek istediğiniz zaman, yatak odalarını ayırmak zorunda kalacaksınız.

Daha önemli bir şey, eğer Türkiye’de Kürt nüfusumuz yalnızca belirli bir bölgede yaşamış olsaydı, nüfusun entegrasyonu dediğimiz hadise olmamış olsaydı. Türkiye’nin batı bölgelerine yoğun bir nüfus akışı olmamış olsaydı, belki o zaman federasyon olmasa bile başka şekillerde bir çözüm mümkün olabilirdi. Yalnız federasyon tezi değil, bölgeyle ilgili bir özerklik projesi bile bence Türkiye’de Kürt sorununun çözümü için yeterli değildir. Yani ben özerkliğe, özerk bölgeye karşı olduğum için değil, ya da federasyon fikrine karşı olduğum için değil. Açıkça söylüyorum ayrı bir devlet de olabilir. Ben böyle bir şeye karşıyım veya değilim, mesele o değildir, fakat gerçekçi değildir. Çünkü Türkiye’de, bugünkü coğrafyada yaşayan insanlar, kaynaşmış bir kitle halinde yaşamaktadırlar. O nedenle, sevgili Ekinci ağabeyimizin şu cümlesini tamamen reddediyorum ve Türkiye’nin bugünkü tarihine ve coğrafyasına aykırı bir cümle olarak değerlendiriyorum. Dediler ki: “Sorun, sorunun çözümü Kürtlerle Türkler arasındadır.” Hayır. Sorunun çözü-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

mi Kürtlerle Türkler arasında değildir. Kürtlerle Türkler arasında, elinizi vicdanınıza koyarak düşünün lütfen, herhangi bir sorun yoktur, sorun Türkiye'deki insanların, Kürtlerin Türklerin bütün insanların devletle olan sorunudur. Şimdi temel hata nerden kaynaklanmaktadır, federasyon tezinde? Bu tür sorunların çözümünde bizim zati kanaatlerimizin herhangi bir önemi yoktur. İçinde bulunulan koşullar, uluslararası koşulların da burada etkisi olacaktır. Ama şu sanılmasın ki, işte Türkiye'ye dışardan baskılar yapılır, o çerçevede de Türkiye bu tezi kabul etmek zorunda kalır. Böyle bir şey söz konusu değildir. Yani böyle bir anlayış, eğer Türkiye'deki demokrasiye bir dış dinamiğin etkisinin olabileceği düşünülüyorsa, ben o zaman şunu söylemek zorunda kalırım: Türkiye'de Tanzimat aydınları da aynı şekilde düşünmekteydiler. Dışardan bazı etkilerle toplumun, kafalarındaki şemalara göre, düzenlenebileceğini sanıyorlardı. Oysa bu toplum, o zamandan beri bazı özelliklerini titizlikle koruyabildi ve dışardan yapılan her türlü müdahaleye karşı, ulusal ve yerel özelliklerini koruyarak bugüne gelmiştir.

Sorunun çözümü ile ilgili olarak ortaya atılacak önerimiz, bu manada gerçekçi olmamızı gerektirmektedir. Uygulanabilir olması gerekmektedir ve mümkün olduğunca taraflarca kabul edilebilir olması gerekmektedir. Herşeyden önemlisi de Türkiye'de yaşayan insanların —bunlar arasında lütfen bir etnik kimlik ayırımına gitmeyiniz—, gönüllerinde öyle bir önerinin yer tutması gerekmektedir. Somut olarak basit şeyler söyleyeceğim.

Mevcut siyasal sistemin tıkanıdığı gerçeğinden hareketle, bir kere evvel emirde, gerçek anlamında bir güçler ayrılığının Türkiye'de faydalı olacağını düşünüyorum. Bu çerçevede yürütmenin başındaki kişinin doğrudan halk tarafından seçilmesi, ikincisi seçim kanununda gerekli değişik-

liklerin yapılarak ulusal barajın kaldırılması, siyasal partiler kanununda gerekli değişikliklerin yapılarak bölgesel partilere izin verilmesi. Çünkü öyle bir siyasal akım vardır ki, bu akımın yalnızca bazı illerimizde örgütlenmesi mümkündür. Ama ülke genelinde örgütlenmesinde güçlükler vardır. Bir diğer somut öneri, yine seçim kanunları sisteminde iki turlu dar bölge sistemine geçilmesi. İki turlu dar bölge sistemi de kendi açısından bir sakınca ihtiva etmektedir. Onun da ortadan kaldırılması gerekmektedir. O da şu şekilde ortadan kaldırılabilir: İki turlu dar bölge seçim sistemine göre, birinci turda % 50 artı 1 oyu olan aday seçilir. Eğer hiç kimse alamamışsa, ikinci tura, en çok oy alan iki aday katılırlar, onlardan çok oy alan seçilir. Bu arada diyelim ki 450 milletvekili, sandalye böyle düzenlenmiştir. 100 sandalye ayrıca kontenjan usulüyle tesbit edilebilir.

Seçime katılan bütün siyasal partiler, aldıkları oy oranına göre o 100 rakamından sandalye alırlar. Diyelim ki % 3 oy almış bir siyasal parti 3 sandalye kazanır, % 37 oy alan parti de 37 sandalye kazanır. Bunun da yararı şuradadır. Etnik kimlikle yola çıkacak siyasal grupların ülke genelinde % 1 ve daha üstün bir oy oranına sahip olmaları halinde, hakeza dini cemaatlardan bir kısmının belirli illerimizde yoğunlaştıkları dikkate alınarak onların da parlamentoda temsili böyle bir modelle mümkün olacaktır. Yani bu 1965'teki milli bakiye sisteminin daha değişik bir şekli.

Bundan ayrı olarak, yerinden yönetimin güçlendirilmesi son derece önemlidir. O bölgemizde sıkıntının aşılmasında rol oynayacaktır. Yine merkezi yönetim tarafından oraya gönderilecek kamu görevlilerinin şu anda bölgede bir sürgün hali yaşanmaktadır, ya da seçilmiş insanlar özellikle gönderilmektedir. Bunlarla ilgili sorun ortadan kaldırılabilir. Daha önemli bir proje, kültürel haklarla ilgili. Pa-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

ris şartında, Avrupa sözleşmesinde dile getirilen bütün esasların Türkiye’de kabulüdür. Bu nasıl olacaktır? Uygulamada bunun mümkün olabilmesi için herşeyden önce gerçekçi davranmak durumundayız. Bugün Kürtçe eğitim yapılsın dememiz yetmez, Kürtçe eğitimin ne şekilde kimler tarafından yapılacağıнын esaslara bağlanması gerekmektedir. Yeni anayasa düzeninde kültürel kimliğin serbestçe ifade edilebilmesi ile ilgili her türlü düzenlemelerin yapılması mümkündür. Bunun anlamı ise şudur: Bütün Türkiye’de toplumla devletin, yeni bir toplum sözleşmesi imzalaması demektir. Yani Türklerle Kürtler kendi aralarında oturacaklar bir sözleşme imzalayacaklar. Kusura bakmayınız, bu sosyolojik gerçeğe aykırıdır. Kürtlerle Türklerin arasında bu manada bir mesele yoktur. Senelerdir devlet adına yapılan, devleti egemen kılan bir gücün yaptığı şeylerin faturasını, insanlar Kürt kökenli değil diye Türklere çıkartamazsınız. Aynı şekilde Güneydoğu’da korucuların yaptığı eza-yı cefayı da Türk insanlara çıkartamazsınız. Ortada bir oyun oynanmıştır. Bu oyun 70 yıldan beri oynanmıştır.

Üzerinde durmak istediğim bir diğer nokta da şudur: Herkes birinci, ikinci, üçüncü adımını açıkça söylemek durumundadır. Ben zaten Türkiye’de ayrılma yanlısı bir siyasal hareketin serbestçe örgütlenmesini savunuyorum. Ama o hareket veya başka hareketler, bu meseleyi silahla çözeceklerine inanıyorlarsa, onların eylemlerini kesinlikle alkışlamak gibi bir yükümlülüğümüz olamaz. Bir noktayı daha ele almak istiyorum. PKK gerçeği meselesini. Bazı çevrelerde şöyle bir kanaat hakimdir: PKK, devlet politikalarının sonucu olarak bu şekilde davranmak zorunda kalmıştır, denilmektedir. Bu, gerçekten yabana atılacak bir tespit değildir. Fakat bu coğrafya’da silahlı eylemin, silahlı mücadelenin onu yapanlar dahil —Türkiye için söylüyorum—, kimseye

yarar getireceğini sanmıyorum. Bunun da nedeni şudur: Yani Türkiye Cumhuriyeti çok güçlüdür, 700 bin kişilik ordusu vardır, filan gibi aptalca bir mantıkla buna karşı çıkmıyorum. Bunun nedeni şudur: Az önce ifade ettiğim tek toplum ve tek din gerçeği. Eğer bir çözüm arıyorsak bir de dış faktör vardır; uluslararası faktör. Uluslararası faktör denince eğer Amerika, İngiltere'yi düşünüyorsanız aldanmış olursunuz. O bölgede o ülkelerin çıkarı vardır, o ayrı bir konu. Bir başka gerçek vardır. Osmanlı coğrafyası üzerindeki Kürdistan parçalanmıştır. Bu parçalanmadan ortaya çıkan sınırlarda İran, Irak, Suriye ve Türkiye mevcuttur. Pratik olarak düşününüz, acaba bu devletlerden hangisi, o coğrafya üzerinde oluşacak bir bağımsız devlete evet diyecektir?

Bunu söylerken, o coğrafya üzerinde yaşayan bölünmüş durumda olan insanların bir devlet kurma haklarına saygısızlık anlamında söylemiyorum. Tam tersine böyle bir bölünmüşlüğün birleşmesinden yanayım. Onların kendi iradeleleriyle ortaya koyacakları bir modele de, şimdiden söylüyorum, saygılı olacağım. Onu da, böyle bir modeli de sevinçle karşılayacağım. Fakat elinize kağıt kalem alın ve lütfen hesap ediniz, böyle bir oluşumda, Türkiye'de yaşayan insanların nasıl etkileneceğini düşününüz. Eğer Türkiye coğrafyasında birbirleriyle kaynaşmış halde yaşayan insanların şu andaki yerlerini, yurtlarını işlerini güçlerini bırakarak oraya gideceklerini düşünüyorsanız, kesinlikle size aldanacağınızı söyleyebilirim. Yok eğer kimse oraya gitmeyecek, herkes burada bulunacak diyorsanız o zaman somut olarak ne istediğinizi söylemek durumundasınız. Türkiye'de rejimin aksayan yanlarını hepimiz çok iyi biliyoruz. Federasyon mu istiyoruz, başka bir şey mi istiyoruz, bölgesel özerklik bir çözüm müdür? Son derece soyut bir şey. İşte Türkiye'de demokrasi olmaz. Demokrasinin olmayacağı sadece bu-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

nunla ilgili değil, cumhuriyet döneminde laik devlet politikası zaten Türkiye’de demokrasinin şartlarını tahrib etmiştir. Bugün toplum yeni yeni kendine gelmektedir ve toplum kendisine sahip çıkmak istemektedir. Bu arada söz konusu olan, Kürt kimliğiyle ilgili tarihi yanlışın düzeltilmesidir. Ama bunun düzeltilmesini beklemek, herhalde yalnızca kendilerine Kürt aydını, Kürt demokrati sıfatını yakıştıran dostlarımızın değildir. Böyle tarihi bir hatanın düzeltilmesini hepimiz beklemekteyiz ve bu işte talip durumundayız. Bu yanlış yapanlar, bunu düzeltebilecek olsalar, zaten mesele kalmaz. Düzeltebilecek olsalardı, belki de bu yanlışın belli bir yerinden vazgeçerlerdi. Ama 70 senedir bu yanlış devam etmektedir. Bu nedenle devletin yanlışlarını biliyoruz, sosyolojik gerçeğe dikkat etmek durumundayız. Kendi kafalarınızda son derece nostaljik çözümlerinizi olabilir, o çözümlerinizi aydın ortamlarında söyleyebiliriz. Ama bunları halkın adına, toplumun adına söylüyoruz derssek biraz gerçeğin dışına taşmış oluruz. Çünkü o toplumun vekaletinin bulunması gerekmektedir. Öyle bir vekaletinin yolu da seçimlerden geçmektedir. Kürtler adına yola çıkanların da kendi yanlışlarını objektif bir şekilde ortaya koymaları gerekir. Nedir Kürt tarafı adına ortaya çıkanların yanlışları derseniz, ben, çok somut olarak şunu söylerim: 1960’lı yıllar boyunca 70’li yıllar boyunca Kürtlerle ilgili problemlerin çözümü, Türkiye’de son derece marjinal kesimlerin peşine takılmıştır ve onlardan beklenmiştir. İsterseniz başka bir zaman bir oturum düzenleyiniz bunları da tartışalım.

Teşekkür ederim.

MEHMET METİNER

M*uhterem divan, saygıdeğer konuklar,*

Kürt sorunu nasıl çözülür sorusuna cevap vermek öyle sanıldığı kadar kolay değildir. Şu açıdan kolay değildir, yasal açıdan kolay değildir herşeyden önce. Çünkü bu sorun etrafında ileri süreceğiniz yaklaşımlarınızdan, düşüncelerinizden dolayı kendinizi bir anda DGM savcılarının karşısında bulabilirsiniz. Bu yüzden bir, iki, üç, dört, beş adım sonrası ne düşünüyorsanız şeklindeki çok iyi niyetli bir teklife maalesef gene çok iyi niyetli cevaplar verme şansına Türkiye toplumunun bireyleri olarak sahip değiliz, yasal açıdan. Böylesine bir zemin oluşursa elbetteki sorunun çözümünde de çok önemli adımlar atılmış olacaktır, buna yürekten inanıyorum. Diğer bir zorluğu da Kürt sorununun çok kadim bir sorun olmasından kaynaklanıyor. Sadece Türkiye değil, Kürtlerin çoğunlukta olduğu diğer çevre ülkeleri de ilgilendiren bölgesel bir sorun, çapraşık, karmaşık bölgesel bir sorun olmasından da kaynaklanıyor. Bu yüzden Kürt

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

sorununun ortak bir çözüme kavuşturulması, bölgesel barış açısından da bir zorunluluktur. Sorunun hangi şekillerde nasıl çözüleceği, elbetteki bir belirsizliktir. Söz gelimi Irak'da federasyon tezi bir çözüm olarak da ortaya çıkarsa bunu ne T.C. devleti, ne İran İslam Cumhuriyeti ne de Suriye kabul edecektir. Bu yüzden sorunun hangi temelde nasıl çözülebileceği gerçekten ciddi bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Ama elbetteki gerçekçi olmak zorundayız. Kısa orta ve uzun vadede sorunun nasıl çözüleceğine dair gerçekçi, somut çözüm önerileriyle Kürt halkının nasıl rahat bir nefes alabileceğine ilişkin görüşlerimizi serdetmek zorundayız. Kabul etmek zorunda olduğumuz bir başka gerçeklik vardır: Kürtlerin yaşadığı ülkelerde, ulusal devletler egemendir. Modern merkeziyetçi devletler egemendir. Bu da doğallıkla bir baskıyı beraberinde getirmektedir. Kürt sorununu var eden tarihsel olguları, gelişmeleri çok iyi analiz etmeden bu sorunu çözümlenemeyecek de mümkün değil. Bırakın çözümlenemeyecek, anlamak da hiç kuşkusuz mümkün değildir. Şimdi bakınız İran-Osmanlı savaşları o zamanki haritalarda Kürdistan olarak geçen bölgede cereyan etmiştir. Hepimizin bildiği tarihsel olayları burada aktarmak istemiyorum. Ancak sorunun bugüne nasıl taşındığını bilmeden de getirebileceğimiz çözüm önerilerinin ayaklarının yere basmayacağına inandığım için çok kısa cümleler halinde sorunun tarihsel geçmişine göz atmak istiyorum. Yani sünni Kürtlerin şii İran telikesine karşı, veya o zamanki iktidar mücadelesinden dolayı, gene sünni orijinli olan Osmanlı devletine bağlılık izhar ettiği günden beri Kürtler ve Kürdistan bir soru olarak karşımıza çıkıyor. O günden bugüne bütün savaşlar, hemen hemen bütün çatışmalar, bu topraklar üzerinde cereyan etmiştir. Bu anlamda Kürt tarihi de trajedilerle doludur. İdris-i Bitlisi'nin, Yavuz Sultan Selim'e

diğer Kürt emirlikleri adına beyat bildirmesi ile başlayan süreç ayrıca irdelenebilir. Ama burada dikkat etmeniz gereken çok önemli bir husus şudur: Kürt emirlikleriyle, beylikleriyle Osmanlı devleti arasında yapılan bir antlaşmadır. Antlaşmaya göre Osmanlı, Kürtlerin iç bağımsızlıklarına karışmayacak, Kürtler de Osmanlıların müttefiği olarak Osmanlı devletinin her türlü savunmasına katkıda bulunacaklardır. Tabii o günkü tarihsel koşullar, Kürdistanın coğrafi karakteri bunu bir problem olarak ortaya çıkarmamıştır. Yani Kürtler bir müttelik bulmaktan dolayı son derece hoşnut olmuşlardır. Osmanlı devleti de iktidar kapışmasında İran'a karşı bir tampon bölgeye sahip olmaktan dolayı hoşnut olmuştur.

Burada tabii ki çıkara ve belki de karşılıklı güvene dayalı bir işbirliği sözkonusudur. O yüzden birbirinden hoşnut olan ve çıkarları örtüşen iki tarafın bu antlaşması taraflar arasında sorun çıkartmamıştır. Ne zamana kadar çıkartmamıştır? Kısaca geçiyorum, Osmanlı İmparatorluğu zaten o dönem başarıda doruğa ulaşmış olan bir İmparatorluktur. Kürdistan'dan gelebilecek olan vergiye de muhtaç değildir. Hatta denebilir ki Kürt emirliklerinden gelebilecek askerlere de muhtaç değildir. Zaten Osmanlı, kozmopolit bir imparatorluktur, ümmetçi bir toplum yapısına sahiptir, yönetim tarzına sahiptir, ulus devlet anlayışını dışta tutan bir yönetim anlayışına sahiptir. Bu yüzden Kürtlerle Osmanlı devleti arasında yapılan bu antlaşmanın sorun teşkil etmesi için zaten hiç bir sebep bulunmamaktadır. Ancak Osmanlı gerilemeye başladığı zaman Avrupa içlerinde peşpeşe yenilgiler alması üzerine, daha çok vergiye, askere ihtiyaç duymuştur. Gene II. Mahmut döneminde belki de, III. Selim'le başlayan, II. Mahmut ile giderek belirginleşen ve gelişen merkeziyetçi devlet politikaları daha çok asker, daha

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

çok vergi toplama gereksinimi tarihte yapılan bu anlaşmanın yürürlükten kalkmasına sebep olmuştur. Yani sorun modern, merkezîyetçi, bürokratik devlet anlayışına sahip çıkmaya başladığı andan itibaren başlamıştır. Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesi ve yerine modern bir ordunun teşekkülü ister istemez daha çok askere gereksinim sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu durumda da Kürtlerden daha çok vergi ve daha çok asker talep edilmiştir.

İşte burada iç bağımsızlık olayına hanel gelmiştir. Bu yüzden bir takım ayaklanmalar, bir takım isyanlar başgöstermiştir. Osmanlılarda başgösteren Kürt isyanlarının en dibinde yatan temel sebeplerden biri de budur. Daha çok vergi daha çok asker toplama ve bu yüzden Kürdistana yüklenme politikaları...

Şimdi İttihat Terakki dönemi ise bu merkezîyetçi modele, merkezîyetçi bürokratik devlet anlayışına, ulusal bir giysi giydirme sürecidir. Bu durumda da Ermeni, Kürt tehcir kanunu çıkartılmıştır. Kürtler zaten toprakları üzerinde cereyan eden savaşlardan dolayı son derece bitap düşmüşlerdir. Yoksul ve yoksun duruma düşmüşlerdir. İttihat Terakki yönetiminin Türkçü, şoven uygulamaları karşısında sıkıntı doruk noktalara ulaşmıştır. Burada da yine bir takım isyanlar sözkonusu olmuştur. Çok ünlü Bedirhan Bey isyanı, bunlardan biridir, gene Şeyh Ubeydullah Nehri isyanı da bunlardan biridir. Şimdi nereye varmak istiyorum, şuraya varmak istiyorum:

Cumhuriyet dönemine geçildiğinde de, çok kısaca belirtmek gerekirse, "yok say ve ez" politikaları yürürlüğe girmiştir. Tarık Ziya Ekinci Bey'in altını önemle çizdiği husus aynı geçerliliğini korumuştur. Baskıcı ve asimilasyoncu politikalar... Yani birdenbire, Kürt diye bilinen insanlar, Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulmasından sonra yok sa-

yılmışlardır. Sınırın öbür tarafına geçtiğimizde bu insanların varlığıyla yüzyüze geliyorsunuz. Amá bu tarafa geçtiğimizde bu insanların birdenbire dağlı Türkler olduğunu görüyorsunuz. Tabi bu çok ciddi bir sıkıntı oluşturmuştur. Cumhuriyet döneminde de benzeri sıkıntıların yaşandığını hepimiz biliyoruz. Bakınız 1848’li yıllarda eyalet sistemine geçilmiştir. Tanzimat fermanlarının modern mezkeziyetçi devlet anlayışının doğal bir sonucu olarak eyalet sistemine geçilmiştir. Niçin geçilmiştir? Daha önce kendi kendilerini idare eden Kürtler, emirlikler yoluyla idare edilen Kürdistan’a merkezi yönetim, daha rahat nüfuz edebilmek için valiler atamıştır. Tarih kitaplarından öğrendiğimiz kadarıyla bu valiler son derce ceberrut, son derce zorbadırlar, son derce de baskıcı politikalar uygulamışlardır. Bu da bölgesel bir takım sıkıntıların oluşmasına neden olmuştur. şimdi geldiğimiz noktada Kürt sorunu nasıl çözülür?

Kürt sorununun çözümü aslında çok zor bir olay değildir. Cumhuriyetin 10. sene-i devriyesinde ünlü Kürt aydınlardan Bedirhan Bey’in oğullarından Celadet Emir Bedirhan’ın M. Kemal’e göndermiş olduğu bir mektup vardır. O mektupta Celadet Emir Bedirhan hiçbir zaman bölücülükten, ayrımcılıktan söz etmez. Sadece ve sadece Kürt sorununun çözümü için Kürt realitesinin tanınması gerektiğine vurguda bulunduktan sonra şu hususların altını çizerek der ki: “Kürtlerin tarihi, ırkî, harsî haklarını tanıy ve itiraf ederseniz işte o zamandır ki meselenin halline doğru büyük ve önemli bir adım atılmış olur.” Bu talep bölücü, ayrılıkçı bir talep değildir, ülkenin milletiyle bölünmez bütünlüğüne vurulan bir darbe hiç değildir. Osmanlı toplumunun bir bakiyesiyiz biz. Çok uluslu, çok kültürlü, çok dinli bir topluluk cumhuriyetle birlikte birden bire kesiliveriyor. Redd-i miras anlayışı geçerlilik kazanıyor. Din, islamiyet tasfiye edi-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

liyor, islamiyet tasfiye ediliyor ve devlet kontrolü altına alınmak suretiyle bir de ulusçuluk temelinde yeni bir söylem geliştiriliyor. Bildiğimiz tehcir kanunları, bir takım asimilasyon politikaları... Geldiğimiz nokta son derce trajiktir. Aslında bu sorunun çözümü için bir takım somut önerilerde bulunmak mümkün. Kısa vadede önerilerde bulunmak mümkün, orta vadede, uzun vadede... Nedir bu çözüm önerileri? Kürt realitesini tanıdığını bugün iktidar seçkinleri de ilan etmişlerdir. Ama Kürt realitesinin içini dolduramışlardır. Kürtlerin tüm kimlik, ırkî, harsî yani kültürel ve ulusal haklarını da teminat altına almak zorundadırlar. Ulus devlet, çözümsüzlüğü dayatmaktadır. Türkiye’de resmi ideoloji artık Türkiye toplumunun hiç bir problemini çözememektedir. Kürt sorununun çözümü önünde de, başka sorunların çözümü önünde engel teşkil etmektedir. O halde ulus devlet anlayışının çözüm olmadığını, o halde merkezîyetçi bürokratik devletin, yani bütün bir toplumu denetim altına alacak olan bir yönetim anlayışının çözüm olmadığına herkes peşinen inanmak zorundadır. Bu durumda yapılması gereken nedir? Bu durumda kısa vadede üniter devlet içerisinde, devlet anlayışını değiştirerek, devleti, bireyin ve toplumun devleti haline getirerek, devleti resmi ideolojiden arındırarak, devlet ideolojisi olmayan bir devlet haline dönüştürerek ve Türkiye’de yaşayan herkese eşit haklar temelinde toplumsal sözleşme sonucu oluşacak yeni anayasal bir çerçevede bir araya getirmek mümkündür. Türkiye’de yaşayan insanların ortak bir yapıştırıcısı vardır ve kim ne derse desin bu, İslamiyettir. Din gerçekliğini gözardı eden hiç kimsenin ne Kürt sorununu, ne Türkiye toplumunun diğer sorunlarını çözebileceğine inanmıyorum. Bunu sadece ben söylemiyorum, M. Kemal’e gönderdiği mektubunda Celadet Emir Bedirhan da söylemekte-

dir. Diyor ki: “Yeni Türkiye teceddüd ve terakki yolunda yürürken ve bilhassa İslamiyetin, uhrevi ve dünyevi bir dinin, bütün abidelerini yıkıyor, asar ve müellefatını yakıyor, muhtelif ırk ve unsurlar altında milli bir vahdet vucuda getiren ve din-i İslamın feyizli vesilesinden doğan akide-i siyasiyeyi, yerine hiç bir şeyi ikâme edemeksizin ortadan kaldırıyor, cezirleriyle beraber söküyor ve mahvediyorsun.” İşte Celadet Emir Bedirhan’ın tesbiti bu açıdan çok önemlidir. Bütün Türkiye’de yaşayan halklar arasında, unsurlar arasında, tek yapıştırıcı unsur, yani milli bir vahdet oluşturan tek yapıştırıcı unsur, tek tutkal İslamiyettir. Bu gerçekliği artık Kürt yurtseverleri de, Kürt aydınları da lütfen kabul etsinler. Değilse akıntıya karşı kürek çekmiş olurlar, değilse Kürt halkını yeni trajedilerle yüzyüze getirirler. Ortadoğu’da denenmiş yöntemleri bu kez Kürt halkına karşı denemenin hiçbir anlamı yoktur. Kürt halkını zorla dönüştürmenin, Kürt halkının dini değerlerini asimilasyona tabi tutmanın ve Kürt halkının hiç de bağlı olmadığı bir ideolojiyi Kürt halkına devlet eliyle, gene jakoben yöntemlerle dayatmanın da bir çözümsüzlük olacağını ve Kürt halkını gene trajedilerle yüzyüze getirmek anlamına geleceğini artık lütfen Kürt aydınları da Kürt yurtseverleri de kabul etsinler. Türkiye’de üniter devlet sınırları içerisinde sorunun çözümünü mümkün buluyorum. Aslında Kürtlerin taleplerinde ayrılıkçı bölücü bir yan bulunmamaktadır.

Buyrun, Türkiye toplumunu özgürleştirelim. Devleti cebberrut bir devlet olmaktan çıkaralım. Devleti, resmi idelodjiden arındıralım, merkezde toplanan devasa yetkileri gene halka dağıtalım. Türkiye’de yaşayan herkesin kendisini en açık ve dolaysız biçimde ifade etmesine, kendisini örgütleyerek ifade etmesine imkan tanıyalım. O zaman Kürt halkı kiminle, nasıl ve ne şekilde bir arada yaşayacağına zaten

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

kendisi karar verecektir. Bugün de karar vermiştir; Türkiyeyle birlikte yaşama isteğini açığa vurmuştur. Ama Kürt insanının istediği, beklediği bir takım haklar vardır; kimlik hakları vardır, demokratik hakları vardır, ulusal hakları vardır. Bizce sorunun çözümü çok açıktır. Peygamber (A.S.)'in son derece önemsenmesi gereken bir Hadis-i Şerifine vurguda bulunarak sözümü bitirmek istiyorum. "Kişi kendi nefsi için istediğini bir diğer kardeşi için istemediği sürece gerçek müslüman olmaz." Bir Türk, bir Arap bir Çerkez kendisi için hangi hakları istiyorsa; sosyal, siyasal, kültürel, ulusal, hangi hakları istiyorsa, bir Kürt için de istemek zorundadır. İşte adil, kalıcı, eşit haklar temelindeki gönüllü birlikteliğe esas teşkil edecek anlayış budur. Yoksa ulus devlet ihdas ederek, diğer ulusları baskı altında tutarak, onların haklarını yok sayarak bir yere varmak mümkün değildir. Ne mevcut ulusal devletin çözüm olacağına inanıyoruz, ne bir başka ulusal devletin çözüm olabileceğine inanıyoruz, diyoruz. Ama Sayın Hikmet Özdemir Bey'in dediği gibi eğer birlikte bir arada yaşamamanın imkanı yoksa ve halklar birbirlerinden boşanmak istiyorlarsa boşanmak da son derece insani bir hadisedir. Bunu temenni etmek güzel bir şey değildir. Ama nikah nasıl ki güzel bir beraberlikse, katlanılmaz durumlarda boşanmak da bir zorunluluktur. Biz birlikte, bir arada yaşamamanın yollarını öğrenebiliriz, birbirimize öğretebiliriz. Bunun için de hukuki teminat gerekmektedir. Anayasalarda ve yasalarda yapılacak değişiklikler sözkonusu olmadan, sözle ifade edilen hiçbir teminatın geçerli olamayacağını kabul etmek zorundayız. Kürt halkı, Türk halkıyla beraber yaşama arzusunu ortaya koymuştur. Bu sorunun barışçıl bir şekilde çözümünü istemektedir. Bu sorunun barışçıl çözümü de bellidir; Kürt realitesini tanımaktan geçmektedir. Kürt diye adlandırdığımız insanların kültürel haklarını, ulusal

haklarını, anayasalara ve yasalara geçirmekten geçmektedir. Önümüzdeki günlerde bunun mümkün olabileceğini söylemek mümkün. Dikkat ederseniz Kürtler, sözü edilen bütün bu değişim taleplerine yürekten cevap veren insanlardır. Türkiye’de devletin demokratikleştirilmesi talebine Kürtler olumlu cevap verdiklerine göre beraber yaşama arzusunu ortaya koyuyorlar demektir. Demokratik değişim için Kürtler, motor güçlerden biridir. Ama bu değişimin gerçek anlamda mümkün olabilmesi için de Kürt realitesinin hayata geçirilmesi gerekir. İslam kardeşliği de bunu gerektirir, uluslararası sözleşmeler de bunu gerektirir. Lütfen Türkiye Cumhuriyeti devleti artık kendi vatandaşlarına karşı adil olsun. Uluslararası sözleşmeler diyorsa, uluslararası sözleşmelerde bu sorunun cevabı bellidir. İslam kardeşliği diyorsa, İslam kardeşliğine göre bu sorunun çözümü bellidir. Cenabı Allah, dillerin ve renklerin ayrı olmasını kendi ayetlerinden biri telakki etmektedir. Bu farklılığı ortadan kaldırmaya kalkışmak, herkesi tek bir kitleye dönüştürmek ve herkesi Türkleştirmek, Araplaştırmak eğilimi, Allah’ın ayetlerinden birini ortadan kaldırmak demektir. Herkes kendi farklılığını; ulusal, dinsel, kültürel farklılığını koruyarak, geliştirerek bir arada yaşamının yollarını bulmalıdır. Çözüm buradadır. Ayrılmakta değil, beraberliktedir. Ama beraberliğin hukuku çok önemlidir. İslam bize bunu öğretmektedir. Türkiye yeniden İslamla barıştığı zaman, 70’li yıllardan sonra giderek İslamdan uzaklaşma eğilimi içine giren Kürt yurtseveleri ve aydınları da gene İslamla barışmak sürecine girdikleri zaman bu sorunun çözümü çok daha kolay olacaktır.

Hepinize saygılar sunarım.

Böyle güzel bir sempozyumu düzenleyen arkadaşlara teşekkür ve saygılarımı sunarak konuşmama başlıyorum.

Hem zamanın darlığı hem de Hikmek Özdemir Beyefendiye cevap verme ihtiyacı duyduğum için ne yazık ki konuşmamın kurgusunu biraz değiştirmek zorunda kaldım.

Saygıdeğer arkadaşlar,

Biz şu anda yaşadığımız toplumu iyi gözlemlemek, kavramak zorundayız. Yaşadığımız toplum heterojen bir toplumdur. Çok halklı, çok dinli, çok mezhepli, çok sınıflı bir toplum... Dolayısıyla bu toplumda yaşayan her bireyin birden fazla kimliği var. Yani ırk kimliği var, bir dinsel, inanç kimliği var, bir politik anlayış kimliği var, bir cins kimliği var. Hatta bunu büyütme mümkün; bir meslek kimliği var, bir şehirli olma kimliği var.

Şimdi bu kimliklerden sadece birini ele alarak, yahut bir kaçını ele alarak, yahut birini veya birkaçını gözden ırak tutmakla hiçbir toplumsal sorunu çözmek mümkün değil.

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Bu fazla kimliğimizden dolayıdır ki toplumsal sorunlarımız adeta bir çelişkiler yumağıdır. Herhangi bir kimliği çözmek istediğimiz zaman bu yumağı büyük bir sabır, büyük bir özveri ve büyük bir bilinçle ancak çözebiliriz.

Şimdi bir toplumdaki herhangi bir insanı sadece müslüman kimliğini alarak, onu İslam kimliğiyle sınırlandırarak onun sorunlarını çöremezsiniz. Yalnız Kürt kimliğini ele alarak da çözemeyiz. Bunların hepsini birden gözönünde bulundurmak lazım. Onun için toplumsal sorunların çözümü tıpkı bir matematik problemi çözer gibi bilimsel yöntemlerle ancak çözülebilir. Bu yöntem nedir? Kısaca açıklamak istiyorum. Bir olayla ilgili olumlu olumsuz bütün verileri toplamak gerekir. Bu verileri bir sıralamaya tabi tutmak gerekir. Sonra tekrar tekrar bu verileri ele alıp incelemek gerekir. Ancak bunu yaparken meseleyi milli güvenlik, kutsal inançlar, yahut şahsî onur gibi konularla ele alırsanız yine çöremezsiniz, yanlış neticelere varırsınız. Doneleri ele alırken eğer o konuda somut bir fikriniz varsa dahi, bir tarafsanız eğer, o inancınızı bir yere bırakacaksınız. Nesnel ve objektif olarak bakacaksınız bu problemlere. Ancak böyle tarafsız bir gözle doğruları, yanlışları birbirinden ayıracaksınız. Sonra doğruları ele alıp, bir kimya, matematik, geometri problemi çözer gibi bir anlayış içerisinde çözmeye çalışacaksınız. İrdeleyeceksiniz ve peşinden vardığınız netice eğer sizin gerçeğinizin tersine de olsa, eyleminizin, isteğinizin tersine de olsa, onu mertçe, yiğitçe savunacaksınız ve ilan edeceksiniz. Ancak toplumsal sorunlar, böyle bilimsel bir yöntemle ele alınarak çözülebilir.

Şimdi biz bu toplumun bireyleri olarak köylümüzden aydınımıza kadar ne yazık ki böyle bir sosyo-kültürel düzeye sahip değiliz. Neden değiliz, onu da söylemek istiyorum: Gerek evde, gerek sokakta, gerek medresede, gerek demokrat

devlet okullarında bize verilen, dayatılan eğitim bizi şabloncu, fanatik insanlar durumuna sokmuştur. Yani olaylara siyah beyaz açısından bakmaya yönelik bir motivasyonumuz olmuştur. Bir insan ya melektir ya şeytandır, bir insan ya dosttur ya düşmandır. Bir şey ya iyidir, ya kötüdür. Hayat bunun böyle olmadığını gösteriyor. Bir insan bazen şeytan bazen melektir. Bazen iyi bazen kötüdür. Biz ama siyah beyaz mantığımızla böyle bakamıyoruz olaylara. Türkiye Cumhuriyeti devleti ilkokuldan üniversiteye kadar, radyo, televizyon, basın gibi kitle iletişim aracılığıyla beynimize adeta dinamit koymuştur. Resmi ideolojisine uygun bir insan yaratmak için elinden ne gelirse yapmıştır, yapıyor da. Kapitalizm, Türk ırkçılığı, Hanefi mezhepçiliği —bu konuda devletin samimiyeti ayrı bir konu— ve erkek egemen bir ideoloji biçiminde sistematize edilen resmi ideoloji beynimize dinamit koymuş. Bu eğitim sonucundadır ki, bir Kürt pekala kendini Türk hissedebiliyor. Bir bilim adamı “Bir Türk dünyaya bedeldir.” özdeyişini bilimsel bulabiliyor, haklı buluyor, onu savunuyor, hiç çekinmeden, rahatsız da olmadan. Bir kadın erkek gibi, bir Kürt Türk gibi, bir Türk İngiliz gibi düşünebiliyor. Bu yapı bizim toplumsal sorunları çözmemize en büyük engeldir. Gelin kendimizi bu beladan kurtaralım. Bunun bilincinde olan insanlarız, burdaki herkes öyledir. Ama ne yazık ki bunun bilincinde olsak bile kendimizi tamamiyle bu beladan soyutlamış, ruhumuzu ve beynimizi arındırmış değiliz. Bakın neden öyle olduğunu da söylemek istiyorum:

Solcular kendi aralarında, müslümanlar kendi aralarında da birlik değiller. Hepimizin çeşitli fraksiyonları var, mezhepleri, tarikatları var. Yani sorunları çok yönlü görüp, bir mutabakat içerisinde sorunlara eğilme alışkanlığımız yoktur, böyle bir kültür dokumuz yok. Devletin yaptığı

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

tahribatın bilincindeyiz ama kendimizi halen bundan kurtarmış değiliz. Yapacağımız şey bellidir. Bu deli gömleğini parçalamalıyız, kendimizi bu beladan kurtarmalıyız.

Bunu nasıl yapabiliriz? Hangi kutsal inanç adına konuşursak konuşalım. Yegane amaç, insanları özgür ve mutlu kılmak, insanları daha güzel, müreffeh bir seviyeye çıkarmak olmalıdır. Asl olan insandır. Müslüman da olsak, sosyalist de olsak böyle düşünürüz, liberal da olsak böyle düşünürüz. O halde neden birbirlerimizin düşüncelerini öğrenmeye, birbirlerimizi anlamaya çalışmıyoruz? Hem müslümanlara hem sosyalistler yönelik çarpıcı birkaç şey söylemek istiyorum. İncancıma göre, dünyada müesses nizamı yıkarak, onun yerine daha adil, daha güzel bir düzen kurmak amacıyla, dünyayı altüst etmiş üç tane önemli toplumsal olay var. Bunun birincisi, 632 yılında kitleleşen, kökleşen İslamiyetin Arabistan'da doğuşu. İkincisi, 1789'daki Fransız demokratik devrimi. Üçüncüsü de, 1917'de Rusya'da gerçekleşen sosyalist devrimdir. Bütün bu dev, bu büyük toplumsal olaylara baktığımızda, hazırlanış, uygulama ve neticeleri itibariyle birbirleriyle çok benzer şeyler olduğuna inanıyorum. Ama biz solcular Fransız Devrimi ve Sovyet Devrimi'nin en ince eciğini bücüğünü biliriz. Jan Jack Rousseau'yu, Mirobbo'yu, Lenin'i, Marx'ı, hepsini biliriz. Bu serüvenin, bu mücadelenin en ince detaylarını biliriz de, İslamiyet hakkında acaba ne biliyoruz? Bence bunu kendimize sormamız gerekir. Birkaç örnek vermek istiyorum. Hz. Muhammed'e inanan ilk kırk insan var. Bunlar sorgusuz sualsiz cennete gidecek insanlardır. Çünkü çok makbul, çok saygıdeğer insanlardır. Çünkü Hz. Muhammed'in ilk militanlarıdır. Örgüte giren ilk insanlardır. Mesela solcular olarak hiç merak ettik mi? Biz ki, her şeye materyalist diyalektik, materyalist gözle bakıyoruz, sınıfsal açıdan bakıyoruz.

Acaba kaç solcumuz bu kırk insanın sınıfsal niteliğini merak etti? Bakın size söyleyeyim, bu insanların 2/3'ü köledir. Bir tane feodaldır, beydir; Ebubekir-i Siddik, iki tane akrabası ise biri hanımı, diğeri yeğeni Hz. Ali. Bir kaç tane de Kureyş aşiretinin gençleri ve diğer aşiretlerin insanları, büyük çoğunluğu köledir. Hangi düzeni yıktı? Feodalizmi! Kiminle? Kölelerle!. Eğer mukaddes kitabın Allah tarafından nezledildiğine inanmıyorsak, o zaman Muhammed'i daha çok sevmek gerekmez mi? Bunu yazandır, uygulayandır. Ve ne kadar doğru bir sınıfsal tercihte bulunduğunu niçin görmek istemiyoruz? Militanları 60 °C Arabistan çöllerinde çıplak kuma gömülüp, göğüslerine taş konulduğunda, gel vazgeç inancından diye pişmanlık yasası, Türk devletinin pişmanlık yasasına benzer bir Ebu Leheb yasası ile gidildiğinde, onlar bunu red ediyor ve "Lailahe illallah Muhammedün Resulullah", diye bağıryorlardı.

Şimdi arkadaşlar, düşünün, burda işkence gören çok insan gördüm ben, biliyorum arkadaşlarımı, sizler iyi bilirsiniz. Bu militanların bu imanlarını niçin merak etmediniz? Sabahdan akşama kadar meyhanede şarap içen bir Hamza'yı soylu bir savaşın, yiğit bir kahramanı yapan düzen... Gölgesi kendi gölgesi üzerine düştü diye kölesini öldüren vahşi bir aşiretin reisi olan Ömer'i, adaletli bir ünlü Hz. Ömer'e çeviren sistemi niçin merak etmiyoruz? Evet merak etmiyoruz, ama niye? Çünkü iletişim bozukluğu var, çünkü düzen bizi birbirlerimize karşı yanıltmış, yabancılaşmışız birbirimize.

Müslümanlarda durum çok mu farklı, onlar da aynı. Yıllardır sosyalizmi kapıyı açan şapka diye, diyalektik materyalizmi, paraya tapma diye tarif ettiler. Hiç Marks'ın Kapital'ini, Komünist Manifestos'yu okumak akıllarından geçmedi. Acaba sosyalistler insan için ne düşünüyor, adalet anlayışı ne, sosyal anlayışı ne? Pek merak edilmiyor.

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Gelin bu deli gömleğini parçalayalım. Oturalım konuşalım. Hepimiz bu ülkenin insanlarıyız. Hepimiz insanların mutluluğu ve özgürlüğü için çaba gösteriyoruz. Bu uğurda hapslere giriyoruz, işkence görüyoruz, mahkeme huzurlarına çıkıyoruz, çok ortak yönlerimiz var, inanın. Tartıştığımızda, birbirlerimizi anlamaya çalıştığımızda göreceksiniz çok ortak yönlerimizin olduğunu.

Şimdi bakın, Sayın Hikmet Özdemir, demin söyledim de, bizi bütün bu kimliğimizden soyutluyor. Irkımdan soyutluyor beni, siyasi inancımdan soyutluyor. Hep müslüman çerçevesi içerisine oturtarak orda mutlu etmek istiyor. İşte bir arkadaşımız demin söylediğim, Türk devletinin bize enjekte ettiği prototipinin küçük bir örneğini burada sergiliyor.

Bu kafayla ne Kürt sorununu, ne başka toplumsal hiçbir sorunu çözebilirsiniz. Nasıl çözülür ya? Çözümün yolu bellidir. Ben yalnız bu konuda Sayın Özdemir'e katılabilirim. Somut şeyleri herkes söyleyebilir, bu sizin isteğiniz olur. Önemli olan hepimizin üzerinde ittifak edebildiğimiz çözüm nedir, onu aramalıyız. Bunun yolu da uygar diyalogtan, tartışmaktan, müslümanıyla, komünistiyle, liberaliyle, dinsiyle birbirlerimizle konuşup, birbirlerimizi anlamaktan geçer. Kürt sorunu da çözülür. Hepimiz Kürdüz ama bu, bizim kimliğimizin bir tanesi. Ben ateistim, sen müslümansın o proloterdir, bu kapitalisttir, hepimizin başka kimlikleri de var. Kürt sorunu bütün tarafların mutabakat sağlayacağı bir ulusal çerçeve içerisinde ancak çözülebilir. Yani Türk devleti Kürdü yok sayarak, onu hapsederek, öldürerek nasıl Kürt sorununu çözemiyorsa, biz Kürtler de, müslümanı, solcuyu yahut da kapitalisti, emekçiyi yok sayarak veya onu yok etmeye çalışarak bu sorunu çözemeyiz. Kürt sorunu, bütün Kürtlerin sorunudur. Herkes bu konuda söz söyleme, öneri getirme hakkına sahiptir. Kimsenin inhisarında değildir. O halde neden bizi birbirlerine karşı yalıtın, yaban-

cılaştırın bu sosyo-kültürel kötü dokumuzu ruhumuzdan ve beynimizden çekip, atıp, uygar insanlar gibi karşılıklı oturarak tartışmıyoruz? Onun için de bu sempozyumu tarihi bir fırsat olarak değerlendiriyorum. Gerçekten bunu düzenleyen insanlara büyük bir saygı duyuyorum, kendilerini kutluyorum.

Hiçbirimiz öcü değiliz, birbirlerimizden farklı düşünüyoruz, mutabakatlarımız çok. Benim inancıma göre Kürt sorununun çözümünde müslümanıyla, solcusuyla, sağcısıyla büyük bir ortaklığımız vardır. Buna ben inanıyorum. Ama elbet çelişkilerimiz de vardır. Çelişkilerden de korkmamak lazım. Çelişkilerimizi, günü gelince buzdolabına koyar dondururuz. Günü geldiğinde buzdolabından çıkarır masaya koyar, yeniden tartışırız. Ola ki onu daha küçültmek hatta yok etmek fırsatını yakalayabiliriz. Çelişkilerden korkmamak lazım. Hayat, çelişerek de beraber iş yapmaya bizi sürüklüyor. Kürtleri, Türkleri, müslümanlarla solcuları, herkesi, herkesi... Hayat, uygarca tartışmaktan, birbirlerini anlamaktan, ortak yönlerini tesbit edip, çelişkilerini de erteleyerek, günü geldiğinde yeniden ele alarak, tüm toplumsal sorunları çözmeye itiyor bizi. Bu tarihi gidişin karşısında durmaya hakkımız yoktur, zaten duramayız da. Yıllardır böyle bir toplantıyı kimse hayal bile etmiyordu. Ama bugün bunu başarıyorsak, demek hem hayat bizi buna itiyor, hem bizim aklımız başımıza geldi demektir.

Sonuç olarak şunu söyleyeyim, kimse kendi fikrini, kendi düşüncesini başkasına zorla dayatarak onu kendine benzeterek ne Kürt sorununu ne de başka hiçbir toplumsal sorunu çözemez. Hayat buna izin vermiyor, akıl da buna izin vermiyor. Yolumuz bellidir. Diyalogla, tartışmayla, birbirlerimizi anlayıp ortak yönlerimizi tesbit ederek güçbirliği yaparak her türlü toplumsal sorunumuzu çözebiliriz ancak.

Saygılar sunarım.

SABAH KARA

Sayın divan, muhterem davetliler,

Başta konuşmamanın bazı dezavantajları var. Çünkü söylemeye hazırlandığınız bazı şeyler, başkalarınca söylenebiliyor. Benim söylemek istediğim bazı şeyler vardı; onlar söylendi. Söylenmeyeceğini tahmin ettiğim ve tebliğimin önemli bir kısmını oluşturan bir şey var ki, görebildiğim kadarıyla benden önceki konuşmacılar, bunun üzerinde durmadılar.

Meşhur bir ifade var: "Çuvaldızı başkasına batırırken iğneyi kendine batırmak." diye... Ben izninizle, işlemek istediğim konunun bir gereği olarak, çuvaldızı kendimize, iğneyi başkalarına batıracağım. Çünkü işleyeceğim konu daha çok bizi ilgilendiriyor.

Doğal olarak tahmin etmişsinizdir. Kürtlerin durumundan bahsedeceğim. Kürtlerin talep ettikleri haklara ne oranda layık oldukları üzerinde duracağım. Hakkın verilmediğini, hakka talip olunması gerektiğini, eğer Kürtler bazı

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

haklara sahip olmak istiyorlarsa, bu hakları elde edebilecekleri bir durumda olmaları gerektiğini işlemeye çalışacağım.

Acaba Kürtler arzu ettiğimiz çözümlerin gerçekleşebilmesi için ne oranda bir çaba harcayabilecek durumdadırlar? Alt yapıları, kültürel birikimleri, sosyal yapıları, psikolojik yapıları ne durumda?

Alışıl gelmiş bir şeydir... Genellikle başkalarından yakınılır. Devlet vermemiştir, devlet almıştır vb. Fakat bizim ne yaptığımız pek söylenmez. Yani birileri elinizden ekmeğinizi almışsa, ekmeği aldığı için elbette suçludur. Ama siz de en az onun kadar suçlusunuz, ekmeğinizi verdiğiniz için.

Görebildiğim kadarıyla Türkiye'de Kürt sorunu ile ilgili üç alanda gelişme var. Kürtlerde, Kürtlerin sosyal ve psikolojik yapısında gelişme olmuş, devlet nisbi de olsa geri adım atma zorunda kalmış, demokratikleşmeye kapı aralamak zorunda kalmış. Tabiatıyla devletin bunu yapmasını sağlayan şey de, değişimin kendisini dayatması. Artık minareye kılıf uydurulanamayacak hale gelinmesi, minarenin üstüne örtülmeye çalışılan kırk yamalı bohçanın artık dökülmeye başlaması vb. Ama konum bu olmadığı için, tebliğimin dışındaki hususlar üzerinde sadece madde başlıklarıyla durmak istiyorum. Daha çok üzerinde duracağım konu, Kürtlerin çözüme ne kadar hazır olduklarıdır.

Konu üzerinde çok değişik bölümlenmeler yapmak mümkün.

Türkiye'de Kürt sorunu konusunda farklı tutumlar göze çarpmakta... Hiçbir şey yapılmamasını, durumun olduğu gibi sürmesini isteyenler; kültürel hakların verilmesini isteyenler; kültürel haklara ilaveten anayasal vatandaşlığın gerçekleşmesi ve bütün hakların varlığının ve ne şekilde kullanılacağına anayasal dayanaklara dayandırılması üzerinde duranlar var.

Hiçbir şey yapılmamasını iddia edecek bir sözümüz yok. Tarih onları, kendi çöp sepetine atacaktır. Tarihin büyük bir çöp sepeti vardır. İşte tarih böylelerini o çöp sepetine atacaktır.

Kürtlere sadece kültürel hakların verilmesi gerektiğini savunanlara gelince... Sadece kültürel hakların verilmesini savunanların arasında değişik kesimlerden insanlar var. Müslümanlar da var, ne yazık ki. Hatta İslamın temel prensiplerinden, Kur'an'dan, peygamber (S.A.V.)'in uygulamalarından yola çıkarak İslam'ın değişik halklara kültürel hakların dışında hiçbir hak tanımadığını iddia eden müslümanlar var. Dolayısıyla Türkiye'de Kürtlerin sadece kültürel haklar talep etmesi gerektiğini ve başka sorunları gündeme getirmemeleri gerektiğini ima etmek istiyorlar bu kişiler. Oysa kültürel haklar olayı çok kapsamlı bir olaydır. Sorun televizyonda Kürtçenin, Kürtçe programların yapılması sorunu değil sadece. Hatta mesele sadece okullarda Kürtçe okutulması da değil. Asırlardır Kürtlerin bütün hakları ellerinden alınmıştır. Kürtler dilsizleştirilmiş, konuşamaz hale getirilmiş, dolayısıyla da düşünemez hale getirilmek istenmiştir. Çünkü düşünmeyi sağlayan dildir. İnsanların dilini ellerinden aldınız mı, düşünemezler. Bunun altını çizerek söylüyorum. Dil olmadığı oranda düşünce gerçekleşmez. Diliniz ne oranda net ise, düşünceniz o oranda nettir. Çünkü düşünce kendini dille tanımlar. Soyut düşünce, dil ile somutlaşır. Ama bütün bunların gerçekleşmesi için bir arka plana da ihtiyaç vardır. Yani değişik ırktan insanların İslamda da olsalar, başka sistemlerde de olsalar, kültürel haklarını kullanabilmeleri ve sürdürebilmeleri için başka dayanaklara da ihtiyaç vardır. Devletin içinde, toplumun içinde sahip olmaları gereken haklar, toplumda etkili oluş durumları, etkili olabildikleri oran gibi.

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Şu halde sadece kültürel hakların verilmesini istemek, yetersizdir. Bu hakların kullanılabilmesi için, Kürtlerin toplumda edilgen olmaktan çıkarılıp etkin bir konuma getirilmesi de gereklidir.

Peki bunu gerçekleştirmenin yolu nedir?

Bir kere şunu ısrarla belirtmemiz gerekir ki, "ya hep, ya hiç" mantığı çözüm değildir. "Sadece beyaz ve siyah var; bunun dışında renk yok" mantığı, çözümsüzlük getirir.

Hiç bir toplumda ya hep ya hiç mantığı çözüm üretmemiştir. Allah'tan başka güçlü varlık tanımıyoruz. Allah (c.c.) bile toplumu ya hep ya hiç mantığı ile değiştirmemiştir. 23 yıl sürmüştür toplumun değişmesi. Allah'tan daha güçlü varlık tanımamamıza rağmen, O'nun bile, ya tümüyle müslüman olacaksınız, ya iş biter mantığıyla hareket etmediğini görüyoruz. Durum bu iken, bazı müslümanların böylesi bir iddia içinde olmalarını anlamak hiç mümkün değildir. "Ya İslam, ya çözümsüzlük. Demokratik hak mı iddia edeceksiniz, belli özgürlükleri mi elde etmeye çalışacaksınız. Askeri diktayı geri itmeye mi çalışacaksınız, yok efendim bunlar uzlaşmacılıktır." Bu mantık müslümanların arasında bulunduğu gibi, sol görüşlü arkadaşlarımız arasında da var. Bunlar azınlık ve umarım ki sayıları günden güne daha da azalır.

Ben kendi adıma, Kürt sorununun adım adım çözüleceğine, çözüm gölünü besleyen nehirlerin, kaynakların türlü türlü olduğuna inanıyorum. Bir tek nehir beslemez bu gölü. Bu açıdan sayın Yılmaz Çamlıbel'in ifadelerine katılıyorum. Sorunu sadece bugünkü kimi İslami tesbitler çözmez; diğer kişilerle de oturup görüşmemiz lazım, diğer kimlikleri de hesaba katmamız gerekir. Bu açıdan sayın Çamlıbel'e hak veriyorum.

Kürtlerin kültürel konumu çok geridir. Kürtler, birliğe hazır değil. Birlikte hareket etmeye hazır değil. Birlik-

te hareket etmenin şartı olan fedakarlığa hazır değil. Diyelim ki Mehabad Kürt Cumhuriyeti gibi bir cumhuriyet oluşturuyorsunuz. Birilerini yüzbaşı, birilerini çavuş, birilerini onbaşı yapıyorsunuz. Ama birilerinin de er olması gerekiyor. Ama er beyefendiler isyan ediyor. "Benim neyim eksik ki çavuş olmuyorum." diyor. Böyle bir yapıda siz devlet falan oluşturamazsınız. Kürtlere bu açıdan Kürt aydınları olarak yardımcı olmamız gerekiyor. Yani Kürtler onbaşılığın anlamının, on kişinin emrinde olması olduğunu idrak etmelidirler. On kişi onun emrinde değilse, bir kimsenin onbaşılığı bir anlam taşımaz. Herkesi onbaşı yaptınız mı olmaz.

İkinci husus, bizzat bu dönüşümü sağlamaya talip kişilerin başkalarına konuşma fırsatı bile tanımaması, değişik kişilerin halka gitmesini önlenmesi, halka gitmenin değişik gruplarca önlenmesi... Bunun mutlaka önüne geçmemiz gerekiyor. Nûbihar'ın düzenlediği bu toplantı bu çerçevede atılmış bir adımdır. Bu adımın yaygınlaştırılması, değişik şehirlerde, özellikle de Kürdistan'daki şehirlerde bu türden toplantıların düzenlenmesinde büyük yararlar vardır. Kürtlerin olgunlaşması için, dergilerini kitaplarını okuyabilmesi için, kendi dilini kullanarak düşünebilmesi için büyük çaba harcamamız gerekiyor. Nûbihar'ın temel çıkış amacı da budur. Eğer belirli bir ideolojiyi halka iletmek istiyorsanız bunun en rahat, en uygun ve en tutarlı yolu, geniş kesimlerin anlayabileceği bir dille düşüncelerinizi ifade etmenizdir. Bugün derdimizi Kürtçe anlatmaya çalışmanın, büyük oranda anlaşılması zor, hiç değilse Türkiye şartlarında üçte birlik bir topluluğun anlamasına yol açar ki herhangi bir ideolojiyi duyurmak için şu anda Kürtçenin tercih edilmesi anlamsızdır. Şu halde Kürtçenin tercihi, ileriye yönelik bir tercihtir. Kürtlerin kendi dillerini rahatça kullanabilmelerine, kendi dilleriyle düşünebilmelerine ve sorunlarını kendi aralarında kendi dilleriyle tartışabilmelerine yöneliktir.

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Yeniden şu “ya hep, ya hiç” mantığına dönmek istiyorum. Şimdi, Kürtleri biraraya getiren unsurlar nelerdir? Bu konuda sayın Yılmaz Çamlıbel’e bazı katkılarda bulunmak istiyorum.

Kürtlerin arasında değişik kimliklere rağmen onları bir arada tutan bir kimlik var. Kürt kimliği. Müslümanların değişik grupları var ama hepsine müslüman diyoruz. Bunun da belirli bir ölçüsü var. Kur’an’da, peygamberin uygulamalarında ifadesini bulmuş, müşterek değerler var. Şunu iddia etmek mümkün mü acaba? Kürtlerin kendi aralarındaki müşterek değerlerin diğer toplumlarda olmadığını iddia etmek mümkün mü? Yani ben kötü olan, ahlaksız olan — özür dileyerek söylüyorum— konuşmak istemeyeceğim bir Kürtten uzaklaşıp, ahlaklı, şerefli, namuslu bir Türkle dostluk kurabilirim. Bu milletler için de söz konusudur. Ben, bir Türkle nasıl bir dostluk kurup aynı apartmanı paylaşabiliyorsa, bir Kürtten uzaklaşabiliyorsa, bir Türkle de bir araya gelebilirim. Şu halde Türklerle Kürtlerin bir arada yaşaması ortak değerlere bağlıdır. Ortak değerlerin fazlalığı veya azlığı belirginleştirir bunu. Eğer ortak değerlerimiz az ise birlikte olamıyorsa ayrılır. Evlilik gibi. Sayın Metiner de bunu belirttiler. Evliliğin devamı ortak değerlere bağlı bir şey. Ortak değerlere bağlılık azaldığı zaman bir arada kalmanın anlamı olmaz ve boşanılır. Bizim yapmamız gereken şu: Bir kere Kürtleri kültürel açıdan sosyolojik ve psikolojik açıdan haklarını talep etmeye ve korumaya hazırlamamız gerekmektedir, Kürt aydınları olarak. İkinci husus, ya hep ya hiç mantığını terk etmemiz gerekmektedir. Bağımsız, bağlantısız Kürdistan, halkın kendi kaderini kendisinin tayin etmesi ancak Kürdistan’ın gerçekleşmesiyle mümkün. Bu nerden çıkıyor? Halka eğer kendi görüşlerini ortaya koymasına için verirsiniz bu görüşünü ortaya koyabilir.

Bir şeyin daha altını çizerek konuşmamı bağlamak istiyorum. Aydının çok önemli bir fonksiyonu var. Aydın bilen değildir. Çünkü herkes bir şeyler bilir. Aydın sürekli sorgulayandır. Kendi düşüncesinin ne oranda tutarlı olduğunu tesbit edebilmek için de halkın görüşlerine ihtiyacı var. Çünkü bir binaya tek başına baktığınızda size güzel görünür. Fakat bir başka binayı gördünüz mü onun iyiliği veya kötülüğü sözkonusudur. Başka bir binayı görmezseniz sizin binanızın güzelliği anlamsızdır. Güzel de çirkin de diyemezsiniz. Güzellik ve çirkinlik başka görüşleri bilmenize bağlıdır. Bundan dolayı kendini bazı görüşlere kapatmış insanları aydın saymamız mümkün değildir. Bu aydınlığın mantığına terstir. Çünkü aydın, görüşünü idelemek zorundadır. Çok keskin bir ifadeyle söylüyorum. Aydın bilen değildir, sormasını bilendir ve sürekli sorandır. Acaba doğrudur, daha doğrusu yok mudur? diye karşılaştırmalar yapandır. Biz Kürt aydınlarının, Sayın Çamlıbel'in ifade ettiği gibi hiçbir konuya kapılarımızı kapatmamamız gerekir. Söylemeye çalıştığımız şu: Bugün ayrı bir devlet oluşturamamız istense bu devletin bütün unsurlarını oluşturabilecek durumda mıyız? Nerde bizim romanımız, şiirimiz? Şiirsiz devlet, medeniyet kurulacağını iddia edenler yanılıyor. Edebiyatı küçümseyenler de var. Ama şiirsiz devlet olmaz. Nerde bizim şiirimiz? Melayê Cizîrî — burda hoca efendiler var onu iyi incelemişler, bunu söylemek bana düşmez — Hafız ayarında bir şairdir. Nerde bugün bizim Hafızlarımız? Nerde romanımız, kitaplarımız? Haydi okul açın dendiğinde nerde bizim sosyoloji, felsefe kitabımız? Çuvaldızı kedi-mize batırmak zorundayız. Kendimizi hazırlamak zorundayız. Doğrudur ki kendimizi hazırlamamız başkalarının belirli oranda esnek davranmasına bağlıdır. Fakat bu esneme başlamıştır. Bunun önünü almaları mümkün değildir. Kürt

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

sorunu dışardan dayatma bir sorun değildir. Dışardan dayatma bir sorun olmadığının çok belirgin örnekleri var. Kentleşme var. Kentleşme Kürtleri Türklerin içinde eritiyor.

Bu dışardan telkin edilmiş bir yapı olamaz. Çünkü içerisinde yaşadıkları bölgeler, şehirler gittikçe globalleşmeye ve kaynaşmaya doğru gidiyor. Buna rağmen Kürtler bu kaynaşma ortamında kalkıyor, ayaklanıyor. Bir gelişme var, bunun altını çizmek zorundayız. Kültürel, psikolojik, sosyolojik bir gelişme var fakat bu yeterli değil. Kürt sorunu nasıl çözülür sorusuna, alanım gereği olarak kültürel boyutun altını izek sorunun üzerinde durmak istiyorum. Kültürel sorun üzerinde daha çok durmalız. Kürtleri ağdaş bir toplum haline getirmeliyiz. Sorunlarını tartışabilen, dilini kullanabilen, ileri bir toplum haline getirmek zorundayız.

Saygılar sunarım.

HÜSNÜ OKÇUOĞLU

Sayın divan, değerli arkadaşlarım,

Konuşmama geçmeden önce bu toplantının bir özelliğini arkadaşlarımız vurguladı, ben de vurgulamak istiyorum. Çeşitliliği, farklılığı ve Kürt sorununu bütün boyutlarıyla, bütün sosyal tabakaları, siyasi görüşleri, hatta hatta devletin resmi görüşünün de içinde olabileceği bir toplantı olmasını isterdim. Belki ilerde bu da olacaktır. Böyle geniş ve zengin bir çeşitliliği ve gerekliliği, Kürt sorununun çözümünde ve bir mütabakata varılmasında önemli bir dönüm olarak kabul ediyorum. Bu bakımdan düzenleyen arkadaşlara teşekkür ediyorum, katılanlara saygılar sunuyorum.

Doğrusunu isterseniz, zamanın teknik boyutta 15 dakika olabileceğini bize verilen programdan anlayarak bir tebliğ hazırladım. Bu tebliğ belki riskli de olabilir, belki tartışılabilir, eleştirilebilir de. Ama ben, bunun böyle olduğunu da bilerek bunu hazırladım. Neden bunu hazırlama gereği duydum? Özellikle şu söyleniyor: Çözümler konusunda çok

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

ciddi şeyler önerilmiyor. İkincisi Kürt aydınlarına çok fazla bir haksızlık veya bir yük yükleniyor gibime geliyor. Veya tersinden söyliyeyim, yani ikincisini bire alayım. Bir ke re bizim aydın olma iddiamız, bence olmamalıdır. İki, sorunun çözüm sahipleri aydınlar değildir. Sorunun çözüm sürecine katkı sağlayan insanlar olarak yola çıkmamız gerektiğini ve asıl görevimizin de bu olduğunu düşünüyorum. Çünkü sorun çok boyutlu, çok ağır ve çok giriftleşmiş bir sorundur. Hemen çözümü şudur demek de çok zor. Zaten bu nedenledir ki pek çok arkadaşımız kendi repertuarında olan ve geleneksel kültüründen gelen ve ciddi birikimleri olan yaklaşımlar öne sürüyorlar, anlatıyorlar. Ama iş başa gelmiş vaziyette iken neler yapılabilir konusunda ben süreci çözümden daha önemsiyorum. Yani bana öyle geliyor ki asıl tartışılması gereken konu bu sorunun çözüm sürecinde bizler ne yapabiliriz. Çünkü çözüme gitmenin ciddi bir zaman, ciddi bir süreç ve ciddi problemleri olan bir birim olarak kabul ediyorum ve o değerleri çok önemsiyorum.

İkincisi Türkiye’de Kürt aydınının 70 yıllık tarihine bakacak olursak, gerçekten kendi halkının kültürünü, dilini ve edebiyatını ortaya koyabilme imkanlarından çok yoksun kalmıştır ve çok bedel ödemiştir. Çoğu zindanlarda çürümüştür, yurt dışına kaçmıştır, ölmüştür, öldürülmüştür. Böyle bir durumda, böyle bir birikimin 70 yıldır darmadağın edildiği ortamda neden Kürt aydınları çok mükemmel bir tarzda kültürle karşımıza çıkmıyorlar? Bu haksızlığı giderebilmek için dilerim ki bir Hikmet Özdemir arkadaşımızdan çok, Kürt aydınlarımız olsaydı. Daha çok onlar bu sorunumuzun büyük bir boyutunu kucaklayabilselerdi, omuzlayabilselerdi. O nedenle ben Kürt aydınlarının bu konuda çok mükemmel bir görüş ve önerilerinin olduğunu, mükemmel bir çözüm önerisi önermek gibi bir hak ve iddia sa-

hibi olabileceklerini kanaatini taşımıyorum. Ancak sorunun en yakınında olmaları, bütün sıkıntılara rağmen içinde yaşamış olmaları, kendi kültürel gelenekleri imkanları nisbetinde özellikle bu noktaya getirmiş olan mücadelenin sonucunda katkılarının çok önemli olduğunu, bunların değerlendirilmesi gerektiği, bunların dinlenmesi gerektiği, bunların tam nesnel, ciddi bir şekilde bu sorunun çözümünde teşvik edici politikalar üretilmesi gerektiğine inanıyorum.

Şimdi 15 dakikalık bir süre içerisinde, yaklaşım tarzımı da belki kısaltmak zorunda kalacağım. Çünkü sonradan bir iki şey daha söylemek istiyorum. Bir kere herşeyden önce bu sorunun önemli bir boyutu var. Yeni bir dünya dönüşümü sözkonusu. Dünya yeni bir yere gidiyor, kim ne derse desin. Bu dönüşüm, bütün dünya toplumlarını etkilediği gibi Türkiye'yi de etkiliyor ve Kürtleri de etkiliyor. Kürtler bu yeni dünyada, özellikle kendi bölgesinde ve Ortadoğu gerçeğinde yerini almak zorundadır. Buna baktığımız zaman iki temel yaklaşımla yola çıkarsak bu soruna biraz sağlık bakabiliriz. Birincisi, gerçekten bu değişim ve gelişimin bize düşen payını yorumlamak lazım. Yeni insan ortaya çıkıyor, yeni insan kimliği ortaya çıkıyor; çok zengin, çok yönlü bir insan tipi... Arkadaşlarımızla bu konuda mutabıkız. Bu yeni insan tipi, farklı kimlikleriyle kendini hayatta görmek istiyor. Kendisinin geleneksel kültürünü, geçmiş dinsel kültürünü, etnik kültürünü, meslek kültürünü, bilfiil bütün bunların hepsini yeni bir kimlik ve kişilikle hayatını sürdürmek istiyor ve buna dair bir toplum yaratmak istiyor. Yani toplumu da çok çeşitli görmek istiyor. Böyle baktığımız zaman Kürt sorununun önünde dört tane temel zorunluluk görüyorum.

Bunların başında Kürtlerin tarihsel süreç içinde parçalanmışlığıdır. Bunun nedenleri şimdi konuşacak zamanımız

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

yok. Buradaki seçkin topluluğun bunun böyle olduğunu bildiklerini de biliyorum. Onun için onu tartışmıyorum.

İkincisi, Kürt sorununun çözümünün çok gecikmiş olması. Yani dünyadaki ulusal hareketlere, bağımsızlık hareketlerine, kültürel hareketlerine baktığımız zaman Kürt sorunu son derece gecikmiştir ve bu gecikmenin yanısıra çok da giriftleşmiştir.

Bu sorunun çözümünü güçleştiren üçüncü temel bir etken, Türkiye’de demokrasinin yokluğudur, demokrasi boyutunun eksikliğidir. Gene arkadaşlarımız bunu vurguladılar.

Dördüncü söyleyebileceğim çok önemli bir gerçek, nüfusun coğrafi dağılımıdır. Yani diğer ülkelerden ve özellikle de Ortadoğu’da örneğin Irak’ta Suriye’de, İran’da, Kürtlerin yoğunlukla bu coğrafyada yaşamış olmalarına rağmen, belki de bu bu politikanın bir sonucu olarak bu noktaya gelinmiştir, benim şahsi görüşüm sanıyorum, nüfusun coğrafik dağılımının bütün bölgelerde olmuş olmasıdır. Bu dört temel öge, Kürt sorununun çözümünü en çok güçleştiren temel öğelerdir.

Şimdi bütün bunlar var, yani bu güçlükleri biliyoruz. Ama bu güçlüklerle rağmen Kürt gerçeği ortada. Şimdiye kadar inkarcı olan, asimile eden, yok sayan anlayışlar bile bir Kürt realitesinin olduğunu dillerinin uçlarıyla söyleyerek, bir geriye dönüşün ifadesi olarak kabul edebileceğim bu şeye rağmen, bu süreç nasıl gelişebilir, bu kadar olumsuz, bu kadar zor koşulları olan bu süreç, kısa ve herşeyi en son istemek değil de, baştan neler yapılabilir diye bakıldığı zaman, hence bu sürecin başlamasıyla ilgili gelişmelerde en başta devlet sorunu karşımıza çıkar.

Sayın Hikmet Özdemir’in söylediği gibi bu iş devletle ilgili bir sorundur. Böyle olmasına rağmen, yani bu devletle

nasıl bir mutabakata varacağız. Yani bu devletten hep istedik ve bu devlet vermedi. Peki bu devleti nasıl değiştireceğiz? Yani bu devletten her isteğimize karşılık alınan şey belli. O zaman neden devletten istiyoruz? Bu soru insanın aklına geliyor. Yani devletten talep etmenin dışında toplumun devleti oluşturan başka dinamiklerinden neden bu konuda daha çok istemde bulunmuyoruz? Devleti değiştirme konusunda toplumsal dinamikleri bu devleti değiştirmek gerekir ortak çıkarımız orada bitiyor. Neden ortak bir yaklaşımla yola çıkmıyoruz diye aklıma geliyor? Yani Devletin bize bu hakları vermeyeceği kesindir. Bu denenmiştir, yaşanmıştır. O zaman mademki demokrasiyi konuşuyoruz ve devleti oluşturan öğelerin de ne olduğunu hepimiz biliyoruz, o zaman bu öğelerin değişmesini hedef olan bir sürecin Türkiye’de başlatılması gerekir. O nedenle de ben Sayın Özdemir’in söyledikleriyle burda çelişiyorum. Bu devletle mutabakatı sağlayabilmek için, geniş halk yığınlarıyla mutabakat sağlamak gerekir. Bu devletin değişmesi gerektiğinin, bu devletin bu ceberrut haliyle sorunları çözmekte artık tıkanığının, bu yapının bütün birimlerinin değişmesi gerektiğinin bütün toplumun kesimlerine anlatmak lazım. Bir somut örnek vermek istiyorum. Bizim bildiğimiz şu andaki seçim kanunu, Anayasa, siyasi partiler kanunu ve dernekler kanunu ve en yüce organ olan TBMM, değerli arkadaşlarım, bu sistemle seçmenin % 33’ünü baştan siyasi iradeyi temsil etmekten yoksun bırakmıştır. Yani siz hiç bir mutabakatın temel gruplarının en ufak bir şekilde, ulusal baraj, yerel baraj, % 33’ü parlamentoya yansıtmayan bir devlet yapılanmasında egemen olan gücün, halkın iradesi olmayacağı gerçeğini hem Türkler bilmeli hem Kürtler bilmeli ve hem de diğer azınlıklar bilmek zorundadırlar. Şimdi iki şey vardır. Birisi devleti değiştirmek için bir silahlı mücadele

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

sözkonusudur ki biz bunu reddediyoruz. Belki bu, bu devlet anlayışının bir türevi olarak ortaya çıkıyor. Ama bu olmadığına göre bu devletin de kendisini yenilemesi gerekiyor. Kürtler bunu istiyor, dinci gruplar bunu istiyor, azınlıklar bunu istiyor, çağdaş bir toplumun yaratılmasının dinamikleri, ögeleri bunları istiyor, evrensel değerler de buna yakındır, uluslararası sözleşmelere de bu imzayı koymuşuz. O zaman bunu yapmamız gerekir. Devlet diyemiyorsa, o zaman bu devletin yanlıştır, bu devletin temsil sisteminin değişmesi gerekiyor. Burada en büyük görev bana göre siyasi partilere düşüyor. Yani sivil toplumun zayıf olduğu, gelişmediği, demokrasinin olmadığı bir toplumda sivil topluma çok büyük bir önem vermek, siyasi partilerin görevlerindedir. Bu sadece genel merkezde parti meclisi üyesi, başbakan, genel başkan seçmekle ilgili değildir.

Bu tabandan başlayan bir mücadele ile olabilecektir. Yani siyasi bir parti olarak, Refah Partisi Edirne'den bir Kürt sorununu ne kadar biliyor, Edirne'deki vatandaş Kürt sorununu, boyutunu bugünkü devlet anlayışından ve medyadan sağlıklı olarak öğrenme imkanı yoktur. Halklar kampaştırılmışlardır, halklar düşman vaziyettedir. Çünkü beslenme biçimi çok sağlıksızdır ve bu beslenme sağlıksızlığından dolayı da bu halklar ister istemez suskun bir vaziyette kamp haline getirilebilmektedir. Çünkü birisi bölendir, birisi vatani savunandır. Çünkü bu tür bir ideoloji enjekte ediliyor. Medyası, televizyonu ve doğru dürüst bir basını olmayan bir ortamda bu sorunun mutabakatını nasıl sağlayabiliriz diye baktığımız zaman, geniş halk kitlelerinin oluşabilmesi için, siyasi partiler, sendikalar, meslek örgütleri ciddi bir sorumlulukla karşı karşıyadır. Yani en son gelip parti meclisi üyesini seçmekle Kürt sorununun mecliste, partisinde savunabileceğine ben inanmıyorum.

Eğer son günde de bu konuda herhangi bir beyanat, bir bildiri, bir söz söylemiyorsa —ki o da sadece ve sadece oy için sarfedilir— bu ne Kürt sorununa bir yarar getirir ne de bu sonunun çözümüne bir katkı sağlayabilir.

Bir kere geleneksel devlet anlayışının değişmesi lazım. İnkarcı, asimilasyoncu politikaların terkedilmesi lazım. Kürt sorunu çözümünü isteyen bazı çevrelerin silahlı mücadeleyle geçmişten gelen bu anlayışı terketmesi lazım. Kürt sorununun çözüme kavuşması Türkiye’de demokrasinin yerleşmesine bağlıdır, demokrasi olmazsa Kürt sorununun çözülemeyeceğine inanıyorum. Ülkedeki tüm sivil toplum örgütleri ve demokratik kurumlar ve bireylerin yanısıra, Kürtlerin de kendi dillerini, kültürlerini etnik kimliklerini, ulusal değerlerini özgürce geliştirmeleri gerekir. Basın yayın, radyo, Tv ve medya dünyasına katılmalarının, kendi kimlikleriyle parti, dernek, vakıf ve enstitülerini kurarak demokratikleşme sürecine girmelerinin ve kendilerini özgürce ifade etmelerinin sağlanması gerekiyor. Bu süreçle birlikte başlaması gereken demokratik ve özgür ortamın devam etmesi lazımdır. Çünkü Kürtlerin buna çok ihtiyacı var. Kürt halkının şu anda ne istediği konusunda sağlıklı bir bilgilenme yoktur. Yani Kürtler ne istiyor sorusuna cevap vermek bence bize düşmez, Kürtlerin ne istediğinin zeminini sağlamak bize düşer. Bu ortamın yaratılması gerekir. Yani o ortamda Kürtlerin ne istediği ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla o istencenin nasıl çözüme kavuşacağını belki bir başka platform, başka zeminlerde konuşma imkanı bulacaktır. Yıllardır susturulan, baskı altında tutulan Kürtlerin bu sorunun çözümü ile ilgili ne istediği, tam ve tüm boyutlarıyla bilinmediğinden gerek Kürtlerin önerilerinin, gerekse Kürtler dışında geliştirilecek oldu bittilerin doğru ve sağlıklı olmayacağı gerçeğinden hareketle Kürtlerin özgür

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

istençleri ve kendilerini ilgilendiren konularda düşüncelerini, ayrılma düşüncesi dahil, her türlü çözüm ve önerilerini özgürce ve korkmadan ortaya koyabilmelerinin sağlanması, çözümü, üniter devlet, otonomi kültürel özerlik, federasyon ya da ayrı devlet olma gibi formülasyonlara bağlanması kolaycılığından kaçınılarak kolaycı ve dayatmacı olmayan çözümün sağlanması için Kürt halkının istencine başvurarak istenen sonuca saygılı olmak gerekir. Bu süreçle birlikte elde edilecek demokratik kazanımların da yer aldığı uluslararası belgelere, insan haklarına dayalı yeni bir toplumsal uzlaşma sözleşmesi olacak anayasa çalışmalarının başlatılması, hakların eşitliği ve eşit hak temelinde birlikte yaşama istem ve istencinin yer aldığı anayasanın ulusal devlet anlayışından, ulus ideolojisinden arındırılarak vatandaş devleti olmasının sağlanması, ırk bilinci yerine, vatandaşlık bilincinin yerleşmesi gerekmektedir. Demokratik bir süreç sonunda bu coğrafyada yaşananların gerçek istem ve istençlerinin ortaya çıkarılması için referanduma bile başvurulabilir.

Bu öneriler, Kürt sorununu acil demokratik, barışçı bir çözüm yolu için gereken somut adımları içirmektedir. Bu yaklaşım, çözüm için tek çıkar yol olduğu savından çok çözüme gidişin sağlıklı dünya ve Türkiye gerçeğine dayalı önerileri içermektedir. Birlikte yaşama ya da ayrılma istenci, iki halk arasında özgürce ortaya konulmadıkça ne gönüllü birliktelik söylemleri ne de dayatmacı anlayışların sorunu çözemeyeceği, çözemeyeceği bir gerçektir. Bu yaklaşım, demokratik çözüm yolu olarak demokrasi içinde sorunu çözme, halkların istencini temel alan ve bu istencin ifadesini savunan bir anlayışı önermektedir. Toplumsal uzlaşmaya dayalı, yeni bir anayasanın gerekliliğini savunuyorum. Yeni bir anayasa ile tek ulus devlet anlayışını terk eden, ayrı kültü-

rü hoşgörü içinde bir zenginlik sayan, ulusların kültürlerinin gelişmesine katkı yapan, tek ulusun ideolojisine dayanmayan yeni bir devlet anlayışının yapılanmasının sağlanmasını öneriyorum. Böyle bir devlet yapılanması, yalnızca Kürt sorununun çözümü için değil, Türkiye'nin de demokratikleşmesini devletin de demokratikleşmesini ve bireyin özgürleşmesini de sağlayabileceğine inanıyorum.

Teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum

ALTAN TAN

Çok kıymetli misafirler, değerli arkadaşlar, hepinizi sevgi, saygı ve muhabbetle selamlıyorum.

Yemekten önce konuşmanın dezavantajıyla konuşma başlıyorum. Hepimiz, sanırım sabır ve hoşgörünün sonuna geldik. Ben tekrar sabır ve hoşgörünüze sığınıyorum.

Öncelikle böyle bir toplantıyı, ilk olarak özellikle Kürt aydınları arasında; her çevreden, her gruptan insanların katılımıyla düzenleyen Nûbihar dergisi yöneticilerine en içten saygı, sevgi ve teşekkürlerimi arz ediyorum.

Ben tebliğimi üç boyutta sizlere sunmak istiyorum, izniniz olursa. Birincisi, Ortadoğu boyutunda Kürt sorununun incelenmesi. İkincisi, Türkiye’de. Üçüncüsü Kürt hareketinin kendi iç problemleri ve sıkıntıları olarak.

Ortadoğu boyutunda Kürt sorununu inceleyebilmek ve bu konuda çözüm önerileri getirebilmek için öncelikle bazı ön tesbitlerde, tarihi referansları tesbitte yarar görüyorum. Bunları da vaktinizi almadan ve sizleri sıkmadan maddeler halinde sıralamak istiyorum.

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Birincisi: Ortadoğu'da tarih boyunca büyük devletler ve imparatorluklar var oldu; Medler, Bizanslar, Romalılar, Persler, Sasaniler, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Osmanlılar, Safaviler, Eyyubiler... Üç bin, dört bin senelik Ortadoğu tarihinde sürekli olarak büyük siyasi organizasyonlar hüküm sürmüştür. Fetret dönemlerinde ise Moğol istilasından sonrasındaki dönemle Selçukluların öncesindeki dönemler olmak üzere çok kısa dönemler olarak, bu siyasi organizasyonlara ara verildiğini görüyoruz. Birinci tesbit bu. Dolayısıyla Ortadoğu gerçeği tarih boyunca imparatorluklar ve büyük siyasi organizasyonlar halinde yaşama gerçeğidir.

İkinci bir gerçek, Ortadoğunun ayriyeten Kafkaslar ve Balkanlar'ın tam anlamıyla bir etnik mozaik sergilediği gerçeğidir. Ben size, yine affınıza sığınarak çok kısa rakamlar vermek istiyorum. 7 milyonluk Azarbaycan'da 26 etnik topluluk var. Gücistan'ın içerisinde 700.000 Azeri, 300.000 Ermeni var. Ermenistan'ın içerisinde bir o kadar çapraz, Gürcü ve Azeri, Abhaza, Çerkez var. Abhazya'da, Makedonya'da, Yugoslavya'da da durum böyle. Musul vilayetinde Türkmenler, Kürtler ve Araplar var. Kerkük'te böyle, Adana'da, İstanbul'da, Malatya'da, Erzurum'da böyle. Bir de önümüze bu realiteyi koymamız gerekir. Ben, Berlin'in, Paris'in, Londra'nın etrafında başka bir etnik azınlık duymadım. Baskıları ve diğerlerini bilmeme rağmen —bunları da parantez içinde söylüyorum.— Yani nerede yaşadıkları ne oranda yaşadıklarını bilmeme rağmen söylüyorum.

Üçüncü bir tesbit: Bütün bir Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanlar'da dominant faktör —sayın Ali Bulaç bey'in tabirini kullanıyorum— yani belirleyici faktör, din faktörüdür. Tarih boyunca bu böyledir.

Dördüncü bir tesbit, halkların birbirleriyle savaşı yoktur.

Türk halkının Kürt halkıyla, Arap halkının Kırt halkıyla, etnik temele dayalı ırki çatışması yoktur: Savaşların büyük bir ekseriyeti ya hanedanların çıkar savaşıdır. Tıpkı Timur ile Beyazıd'ın, Fatih Sultan Mehmet ile Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın, Yavuz Sultan Selim'le, Şah İsmail'in savaşları gibi. Bu altı padişah da Türktüler. Ortadoğuda yakın tarihte cereyan eden üç büyük savaşın bütün tarafları Türktür. Savaşların bir diğer sebebi dindir. Tıpkı haçlılarla İslam topluluklarının savaşı gibi. Bir diğer savaş sebebi de mezhepsel farklılıklardır. Bu tesbitlerden sonra bir beşinci tesbite geliyorum.

Ortadoğu'da, Balkanlar'da ve Kafkaslar'da "etnik entegrasyon" vardır. Bu tabiri kullanıyorum bu ne kadar doğru, bunu açayım müsadenezle: Kız alıp verme, beraber komşuluk yapma, ticaret yapma ve kültürel etkileşme had safhada. Sayın Yaşar Kaya bey'in geçenlerde bir toplantıdaki sohbetinden bir alıntı yaparak örnek vermek istiyorum. "Benim hanemde 17 adet Türk gelin var" demişti.

Benim kendi ailem ise Birleşmiş Milletler gibi. Yani Arnavut damattan tutun, Boşnak geline, Arap babaanneden Zaza anneanneye kadar bir karışım.

Altıncı bir tesbit ise Ortadoğu'nun geçmişinde ulusçuluk ve milliyetçilik kavramı yok. Bunlar çok yeni kavramlar, Türkler'de de Kürtler'de de, Araplar'da da. Türkler'de Ağa-oğlu Ahmet bey veya Ziya Gökalp'ın, Moiz Kohen'ın, —geriden alalım— Araplar'da ise Mişel Eflak'ın, Baas Partisiyle beraber ve Cemal Abdunnasır'ın büyük Arap birliği görüşleri çok yeni görüşlerdir. Ne kadar gerisine gidersek gidelim, —vaktinizi almamak için çok kısa gidiyorum— bu milliyetçilik anlayışlarını 150-200 sene ancak geriye götürebiliriz. Bu tesbitlerden sonra bütün bir tarihimize baktığımız vakit, bizim tarihimizde, yani yaşadığımız coğrafyanın ta-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

rihinde etnik ve dinsel çoğulcu ve belirleyici faktör olarak inancı görüyoruz.

Şimdi bugüne gelelim. Ortadoğu boyutunda bu meseleyi nasıl çözebiliriz? Bu meleyi Fransa'dan, İngiltere'den, Amerika'dan, Rusya'dan, Almanya'dan devşireceğimiz şablonlarla çözemeyiz. Affınıza sığınıyorum. Ben de laik ve materyalist bir eğitim aldım. Ben de düzenin okullarında okudum, dini bir eğitimden de geçmedim. Ancak bizim tüm aydınlarımızın bir temel çelişkisi, bu ülkede veya karşılaştıkları bütün sorunların önünde, aldıkları eğitimle doğru orantılı olarak Batı'dan şablonlar ve çözümler getirmelelidir. Batıda buna birebir uyan bir örnek yok ki. Bask örneğini, Ketler'in örneğini getiriyorlar ama ben Midyatlıyım, Midyatı nasıl çözeceksiniz? Süryani, Yezidi, Kürt ve Arap dört köy sırt sırta; Basbunus, Xrabe Kefre, Nehilé hemen yanında Dalin köyü. Dört tane köy sırt sırta. Sınırları ortak. Biri Süryani, biri Yezidi, biri Arap, biri Kürt. Burada kendimize bir şablon veya bir çözüm veya bir teknik bulmak zorundayız. Bu çözümü ben tarihi referansta görüyorum. Bu problemler Ortadoğu'da, Kafkaslar'da ve Balkanlar'da 1789 Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkan modern ulus devletlerle beraber ortaya çıktı. Bizim Kürt, Türk veya Arap fark etmiyor, Tanzimatçı kafası ile Batıdan gelen aydınlarımız bu topraklara ulus devlet fikrini dayattılar. Bunun doğruluğunu veya yanlışlığını da kurcalamak istemiyorum, belki de bu bir tarihi süreçti. Ama bu tarih bence bugün tamamlanmak üzere; dünya tekrar yerelleşmeyle beraber globalleşmeye, küreselleşmeye doğru gidiyor. Yani bir yandan korkunç bir şekilde etnik, dinsel, mezhepsel ve kültürel bir ayrışma var, her kesin kendisine bir nüfus cüzdanı alma ihtiyacı, endişesi ve fiili durum var, bir yandan da genel sistemle beraber yaşayabilme ve bütün bir insanlığı bir millet olarak algılama eğilimi var. Dolayısıyla modern devlet anlayışı, ya-

ni ulus devlet anlayışı, fazla etnik ve dinsel yapıları asimile etmek ve ezmek isteyen anlayışı bir yana bırakmak zorundayız. Şimdi Türkiye Cumhuriyeti'nin anlayışına hep vuruyoruz. Ben bir Kürt olarak da müslüman olarak da vuruyorum her fırsat bulduğumda. Ama bu devlet, Süryanileri, Yezidileri, ermenileri ve Yahudileri de yasakladı bu toplumda. 1910'larda Anadolu nüfusunun % 30'u gayri müslim. Nerede bunlar? Ermeni nüfus nerede, süryaniler nerede? İstanbul'un 1940'a kadar nüfusunun yarısı gayri müslimdir. Haydi Ermeniler'le bir olay oldu, artışı eksisiyle o ayrı problem. Ama diğerleri nerede? Bunlar öldürülerek tasfiye edilmediler; yaşayamadılar, yani bu balıklar bu denizden gıdalarını, alamadılar. Niye? Çünkü bu modern devletin yapısından geliyor. Ceberrut, jakoben bir anlayışla kemalizm uygulandı. Bu topluluklar yaşayamadılar. Bir kısmı ekonomik sebeplerle, bir kısmı farklı sebeplele, dünyanın dört bir bucağına; Atina'ya, Telaviv'e, Washington'a, Berlin'e gitmek zorunda kaldılar.

Bizim Ortadoğudaki modelimiz şu: Ben Ortadoğu'da yeni bir devlet modelinin gelmesini düşünüyorum. Bunun için tarihe dönüp bakıyorum, referanslarımı tarihten alıyorum. Nedir bu? Devlet merkezî, her şeye karışan, ceberrut ve otoriter bir devlet olmamalı. Hakem ve hizmetkar bir devlet anlayışı olmalı. Adem-i merkezîyet, yani yerinden yönetim esas alınmalı, bir hukuk devleti olmalı. Bunu şunun için kullanıyorum. Federasyonu da Batıdan gelen bir çözüm olarak görüyorum. Musul vilayetini kimlere vereceksiniz? Kürtlere mi? Türkmenlere mi? Araplara mı? Geçenlerde bir Iraklı Kürt arkadaşımınla konuşuyorum, diyor ki: "İmadeddin Zengi zamanında Musul bizimdi" Bir başka Arap dedi ki: "Asurlar zamanında Ninova Asurların başkenti idi. Dolayısıyla Sami kesimlere verilmesi lazım."

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Şimdi bunun içinden çıkamayız biz. Adana'yı da taksim edemiz, İstanbul'u da taksim edemeyiz, Malatya'yı, Erzurum'u, Erzincan'ı, Sivas'ı, Karsı da taksim edemeyiz. Yapılacak olan bir hukuk sisteminin yerleşmesidir. Yani otonomi, federasyon şu veya bu değil. Nedir bu bu hukuk sistemi? İstanbul'da da Kürt okulları olacak, Hakkari'de de Türk okulları olacak. Eğer ihtiyaç varsa, giden varsa. İstanbul'da da Kürtçe veya Arapça veya hangi lisan olursa televizyon yayınları olacak, Erzurum'da da Türkçe veya Arapça yayın olacak. Yani seyredebilecek, takibedebilecek, okullarını açabilecek, örgütlenebilecek, temsil edebilecek, isterse tek kişi gitsin, isterse gitmesin. Siyasal kimliği Anayasa teminatına bağlanacak. Yani ben seni tanıdım, varsın değil. Taahhüt altına alınacak. Bütün bir coğrafya'da bu meselenin kültürel boyutunu böyle düşünüyorum.

İdari boyutuna gelince, yani nasıl yönetelim bunu? Eyalet sistemini düşünüyorum. Eyalet sistemini etnik veya dini temele dayandırmıyorum, mahalli, coğrafi olarak eyalet diyorum. Nedir bu? Misal olarak Halep eyaleti. —Halep'ten, Şam'dan bahsedelim ki fazla zülf-i yara dokunmasın—, Halep eyaletinin hududunu Antep'e kadar mı çıkarırsınız, Antakya'ya kadar mı götürürsünüz, Zaho'ya mı indirirsiniz, Humus'a mı götürürsünüz; bunun coğrafi bir problem olarak görüyorum. Şehircilerin, coğrafyacılardan, ekonomistlerin, şehirlerin cazibe merkezine göre idare olur. Oradan yönetilir, meclisi olur. Ama o mecliste, orda kimler yaşıyorsa; Hıristiyanlar, Kıptiler, Azeriler, Araplar, Türkler kim varsa onlar temsil edilir ve bunların hepsine eşit haklar veren, hukuklarına saygı gösteren yönetimlerini sağlarlar. Dolayısıyla etnik ve dini arındırmaya dayalı hudutlar çizen federasyon veya otonomiye de reel görmüyorum. Çünkü taksimat mümkün değil.

İkinci boyut Türkiye boyutu: Türkiye'den çok kısa bahsedeceğim. Çünkü benden evvelki konuşmacı arkadaşlarım uzun uzadıya bahsettiler. Kürtlerin ne istediğinden bahsedildi. Bu soru bize sık sık soruluyor. Bu Kürtler ne istediklerini bile bilmiyorlar. Bir defa konuşma hakkı yok ki. Ben istiklal mahkemelerinden bir örnekle devam etmek istiyorum. Süreyya Örgüevren' in hatıralarında var. Bu istiklal mahkemesi hakimi diyor ki, Şeyh Sait ayaklanmasında 20-25 yaşlarında yağız bir Kürt delikanlısını getirdiler. Bir tek kelime Türkçe bilmiyor. Hakimler birbirlerine baktılar, zaten binlerce getirilen, tutuklan insan var, —ben sanık demek istemiyorum, çünkü sanık değildi bu insanlar, bir suçları yoktu ki sanık olsunlar— hakimler birlerine baktılar, dediler ki “Hem vakit yok hem de zaten Türkçe bilmeyen insandan bu memlekete hayır da gelmez, bunu idam edelim.” O genci idam ettik şimdi rüyalarım giriyor, vicdan azabı çekiyorum.” Şimdi konuşamayan bir topluluk ne isteyecek? Ama biz bugün ne istediğimizi biliyoruz. Ortadoğu'da eyalet sistemi, bu eyaletlerin kendi aralarındaki konfederasyon mi diyelim, üniter devlet mi diyelim, yeni bir sistem mi diyelim, yani ben bu işin adına da pek fazla takılmıyorum, böyle bir sistem. Ama beraber yaşayacağımız bir sistem, hep beraber. Gönüllü birlikteliğe dayalı beraberlik. Buna girmek istemeyeni de zorlamayalım, girmesin. Türkiye'de de Kürtler, kısa vadede demokratikleşme istiyorlar. Bu hukuk sistemini Ankara'da, İstanbul'da, Diyarbakır'da da aynı şekilde görmek istiyorlar. Okullarını açmak istiyorlar, tv'den, radyo'dan, medyanın tüm imkanlarından faydalanmak istiyorlar. Eğitim ve kültür faaliyetlerinden faydalanmak istiyorlar ve siyasi arenada temsil edilmek istiyorlar, bir kimlik almak istiyorlar. Bunu anayasaya geçirmek istiyorlar, bu halklarla burada beraber yaşamak istiyorlar.

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Bunun da yolu nereden geçer, Türkiye'ye yeni bir anayasadan geçer. Yeni bir anayasa nereden geçer? Yeni bir anayasa Türkiye'deki mevcut baskı, inkar ve asimilasyona dayalı 70 yıllık kemalist anlayışın tasfiyesinden geçer. Bu olmadan, bu dilek ve temennilerin bir faydası da yok. Bunu nasıl yapmak lazım? Bunu tek başına Türkiye'deki Kürtler beceremez. Tek başına müslümanlar da beceremez. Çünkü bu statükoya sahip olan güçler, bütün kaleleri işgal etmiş durumdadır. Anayasa mahkemesi başkanı bir parti başkanı gibi konuşuyor. Genel Kurmay başkanı, Hasan Mezarıcı'yı, Muhsin Yazıcıoğlu'nu ve M. Ali Birand'ı bu ülkede mahkemeye verebiliyor. Böyle bir atmosferde dilek ve temennilerin bir faydası yok. Bu ülkede devletle milletin kavgası var, milletin bir olması lazım. Kürdüyle, müslümanıyla, alevisiyle, sağcısıyla, solcusuyla, kimin devletle bir problemi varsa bir olması, bir demokratik cephe kurması lazım. Önce ceberutlüğü, tağallub ve tecebbürü, eski tabir ile —biraz şeddeli ve meddeli konuşalım ki yüreğimiz rahat etsin—, tasfiye ettikten sonra herkes kendi yoluna gitsin, Allah selametini versin. Beraber yaşamak isteyen, beraber yaşasın, yaşamak istemeyen yaşamasın, din devleti kurmak isteyen bunun peşine düşsün, başkası başka şey yapsın.

Sonuç olarak, Kürt hareketinin de kendi iç problemleriyle ilgili bir iki şey söyleyerek huzurlarınızdan ayrılmak istiyorum. Kürt hareketinin de bazı sıkıntıları var, nedir bunlar? Bu söylediklerimi bir küçük kardeşinizin, yaşça bir çoğunuzdan çok küçük bir kardeşinizin serzenişi olarak da alabilirsiniz. Yani kastım hiç kimseye dokunmak ve tartışmak veya karalamak değil. Buradaki bütün arkadaşlarımızın, hangi siyasi görüşte olursa olsun, bu davaya büyük emekleri geçmiştir. Sanırım bir ortalama alınsa, bu salonda Türkiye'nin işkenceden geçme oranı en yüksek topluluk çık-

caktır. Her halde sabıkası, sicili temiz insan yok burda, affınıza sığınarak.

Kürt hareketinin aydınlarının bugüne kadar gelen çizgisinin İslamla barışması lazım. Batıdan getirilen sosyalizmin, liberalizmin veya başka bir görüşün Kürt halkına dayatılmaması lazım. Kemalizm bu kadar dayattı biz de tekrar 70 sene dayatmayalım, takati kalmadı Kürt halkının. Ekonomisi çöktü, aile yapısı çöktü. Bir kuvveti bir direnci kalmadı. İdeoloji dayatmayalım, jakoben bir anlayışla zorla modernleştirmeye uğraşmayalım. Biz bu halkın yaşamasını, konuşmasını, özgürleşmesini sağlayalım; müslümanıyla, laikiyle, liberaliyle, solcusuyla, materyelistiyle, ateistiyle. Ondan sonra tercihi halka bırakalım. Bu yönüyle de Kürt halkının tarihine de biraz saygılı olmamız gerektiği kanaatindeyim. Kürt halkının tarihinde İslam var. Bugün tekrar İslamı seçer mi, seçmez mi, ona da zorlamayalım ama tarihinde İslam var. Melayé Cızirî, Şeyh Ahmedé Xanî, Feqiyé Teyran var. Geçmişine baktığımız zaman hukukunda, örfünde, düşününde, taziyesinde bu iliklerine işlemiş. Bugüne kadar bu hareketlerin halktan çok büyük destekler almamasının bir diğer handikapı da budur. Sayın Ahmet Zeki Okçuoğlu'nun bir yazısında okumuştum, diyor ki: "Kürt halkı bir de müslümanlığı seçseydi, İslami olsaydı, Kürt özgürlük hareketi, zaten Türkiye'de bizi eziyorlar, bir de Almanya, Fransa, İngiltere, bütün dünya da bizi ezerdi." Bir yerde doğru ama, bunun getireceği bir dinamizm de var. Ortadoğu halklarının birbirine dayanması ve ordan alacağı bir güç de var. Bu meselenin de böyle halledilmesini istiyorum. Aynı yanlışlara Filistin Kurtuluş Örgütü de düştü yıllarca ve bugün bakınız HAMAS, 40 - 50 senelik Filistin Kurtuluş Örgütü'nden çok daha ileri noktalarda Filistin halkının desteğini aldı. Bu tercih halka bırakılmalı. Benim bu

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

aşamada Türk kardeşlerimden de istediğim bir iki şey var. Özellikle müslüman Türk kardeşlerimden. Bu meseleye Allah için onlar da sahip çıksınlar. Bu mesele Türkiye’de yaşayan, Ortadoğu’da yaşayan bütün halkların sorunudur. Devlet tabusunu, bu kardeşlerimizin de yıkması gerekiyor. Yani “ebed müddet devlet” anlayışını ve egemen ulus psikolojisini yıkmanız gerekiyor. Biz kendimiz için ne istiyorsak, diğer müslüman kardeşimiz için de onu istiyoruz. Kendinize devlet istiyorsanız, bize de isteyin. Kendinize otonomi istiyorsanız, bize de isteyin. Kendinize hukuk istiyorsanız bize de isteyin. Kendinize birlik, beraberlik, kardeşlik istiyorsanız, yekpare bir hukuk devleti istiyorsanız, bize de isteyiniz. Bu noktada samimi kardeşlerimizin de aynı kanaatte oldukları kanaatindeyim. Bunu bir tekrar ve hatırlatma olarak algılamalarını rica ediyorum. Vaktimin sınırlarını zorladığımdan dolayı tekrar tekrar özür diliyor, saygılarla huzurlarınızdan ayrılıyorum.

Teşekkür ederim.

II. Oturum

DIVAN BAŞKANI

Halil Küçük

MÜZAKERECİLER

Abdurrahman Dürre

Abdurrahman Aslan

Ahmet Taşgetiren

Abdullah Varlı

Ahmet Zeki Okçuoğlu

Ali Bulaç

Asaf Savaş Akat

Atasoy Müftüoğlu

Ercan Kanar

Hasip Kaplan

Hüseyin Sağnıç

İsmail G ldaŐ

Mehmet Pamak

Osman Aytar

Osman Tunç

Ramazan Değer

Şefik Beyar

İsmail Şentürk

Felat Dilgeş

HALİL KÜÇÜK

Yıllardan beri dinini, milliyetini unutmayan, coğrafyasında hakim olan hukuklardan, hukukta müsavi, menfaatte müşterek, dil, din fikir ve düşüncede hür ve serbestiyet isteyen, bu talebi bugüne kadar karşılanmayan ve bundan dolayı zora koşulan Kürt sorunu bu toplantının ikinci bölümünde müzakere edilecektir. Müzakereciler, elbette ki bize faydalı ve düşündürücü fikirler vereceklerdir. Zamanın namüsait olmasından, üzülmek bunu 7 dakika ile sınırlamak zorundayız. Bundan dolayı çok üzüntü içindeyim. Bu toplantının Türk ve Kürt milleti için hayırlı olmasını diliyorum ve sözü sayın Abdurrahman Dürre'ye veriyorum.

ABDURRAHMAN DÜRRE

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Zaman çok dardır onun için konuya kısa kısa temas etmek mecburiyetindeyim. Kürt halkı bildiğiniz gibi Mezopotamya'nın en eski halklarından biridir. Gutilerin, Hurrilerin, Mitanilerin ve nihayet M.Ö. 700 yıl evvel kurulan Medlerin torunları olan Kürtler, bugün 30-40 milyon olmalarına rağmen ortada yokturlar. Kürdün adı yasaktır. Kürdistan kelimesi yasaktır. Kürdistan demek Kürt vatani demektir. 30 - 40 milyon insanın vatani olan bu kelime yasaktır. Türkistan yasak değildir, Afganistan yasak değildir, Bulgaristan yasak değildir ama Kürdistan yasaktır. Böyle bir yasaklar çemberi içinde olan Kürt halkının sorunları nasıl çözülebilir? Çözüm şu: Evvela bir gerçeği ortaya koymamız lazım. Bu, Kürt denen halk ve Kürdistan denen coğrafya mevcuttur. Bu Lozan Muahedesiyle İngilizlerin, Fransızların, kemalistlerin ve Acemlerin ittifakiyle bu Kürdistan denen coğrafya bölünmüştür, işgal edilmiştir. Sömürgeler haline getirilmiştir. Kürtlerin varlığı, herşeyi tamamen imha edilmeye ve asimile

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

leye çalışılmıştır. Bugün de aynı şey devam etmektedir. Bu bir zulümdür. Kur'an'ı Kerim'de bir ayet vardır. Bu toplantıyı Nûbihar dergisi hazırladığı için, kendileri de dini temayüllü ve çok şerefli bir dergi olduğu için, ben o ayeti burda örnek olarak gösteriyorum. Zaten hepimiz, Kürt halkının çoğu müslümandır. Diğer dinlere de tabi saygımız vardır. Kur'an'da şöyle bir ayet vardır. "Allah'ın hükmüyle hükmetmeyen zalimdir." Kur'an'ın hükmüne göre bugün Kürdistan'ı parçalayan tüm devletler zalimdir. Zalimlerin sonu nedir? Kur'an yine cevap veriyor. "Zalimlerin nasıl başaşağı geleceğini göreceksiniz" Şu halde Kürdistan'a zulüm eden o zalimler ne zaman başaşağı edilirse biz de bu sorunu çözeriz. Biz o zalimleri başaşağı edeceğiz. Hz. Muhammed'in Ebu Cehilleri başaşağı ettiği Hz. Muhammed Ebu Lehebleri, Utbeleri, Şeybeleri Bedir'de katlettiği gibi, o zalimler de ne zaman başaşağı edilirlerse, o zaman Kürt halkı Türk halkıyla, Arap halkıyla, Fars halkıyla ve tüm müslümanlarla kardeşçe anlaşır ve mesele çözülür. Mesele nasıl çözülür? İslamiyet, Kur'an bunu da çözmüştür. Kur'an bir çok ayette, bilhassa bir ayette diyor ki: "Eğer bir şeyde ihtilafa düşerseniz, Allah'ın hükmüne gelin" O hüküm size ne veriyor? Eşitlik veriyor. Şu halde Kürt ne istiyor? Kürt diyor ki ben varım, ben 30 milyonum, ben 40 milyonum. Kürdistan denilen bir coğrafyam da vardır, bu benim mülkumdür. Siz ey zalimler, gelmiş işgal etmişsiniz, bu zulumden vazgeçiniz. Ben bütün inananları, bütün insanları, bütün demokratım diyen herkesi çağırıyorum; gelin benimle beraber bu zalimlere karşı beraber olalım, bu zalimleri dize getirelim. Eğer dize gelmiyorlarsa bunları dize getirecek bir Allah vardır. Onları dize getirecek bir halk vardır, bir kuvvet, bir kılıç vardır. Dize getireceğiz. Hz. Muhammed (s.a.v) ilk geldiği zaman gelin beraber olalım meselelerimizi çözelim

dedi. Müşrikler hayır, dediler ama Bedir’de dize getireceğiz. Burada kastettiğim zalimler Türk, Arap veya Fars halkı değildir. Halk da benim gibi mazlumdur. Burada zalim olan, beni, benim bütün haklarımı inkar eden, benim ismimi, adımlı memleketimi ayak altına alıp, çiğneyen yönetimi kastediyorum. Bu yönetim zalimdir, ilan ediyorum. Ben zalimdir demiyorum, Allah zalimdir diyor. Allah Kur’an’da diyor ki “Allah’ın hükmüyle hükmetmeyen zalimdir.” Allah yine “Zalimleri nasıl başaşağı getireceğimi bilirim.” diyor.

Kürt sorunu iki yolla çözülür Bir: islam kardeşliği. Madem müslümanız gelin Hz. Muhammedin bu sözünde birleşelim: “Sizden hiç biriniz ben müminim, müslümanım diyemez, ta ki kendi nefsi için istediğini, kardeşi için de istemedikçe.”

Biz Türklere, Araplara, Farslara bütün insanlara tüm haklarını, tüm demokratik haklarını istiyoruz, vermeye de hazırız. Bütün bunları çağırıyoruz, gelsin onlar da bizim bu hakkımızı versin ve bizimle bareber olsunlar. Biz de Ebucehilleri başaşağı getirelim. Biz, Türk, Arap bütün dünya halklarına, bütün Avrupa’ya bu çağrıda bulunuyoruz.

Bazı arkadaşlar işte Kürt halkının edebiyatı bilmem nesi noksandır. Herşeyi vardır. Osmanlılar Söğüt’e geldikleri zaman edebiyatları mı vardı? Hiç bir şeyleri yoktu. İki üç tane kılıçları ve birkaç tane okları vardı. Onun için bu çözümün zamanı gelmiştir. Ben iki aydan beri Avrupa’dayım, bir aydan beri de Güney Kürdistan’dayım, dolaştım, gördüm. Kürtler tamamen birleşmiştir, hiçbir ihtilaf yoktur. Barzani-siyle, Talabani-siyle, Aposuyla, Hizbullahıyla, sağcısıyla, solcusuyla Kürtler birleşmiştir. Hangi noktada? Ben de insanım, ben de varım, ben de hakkımı istiyorum. Demokrat-sanız, demokratik yollarla istiyorum, müslümansanız, yalancı münafık değilseniz, Kur’an’ın hükmüyle istiyorum. Ve insansanız gelin bu meseleyi insanca çözelim.

• Kürt Sorunu Nasıl zlr?

İŖte Kürt sorunu bu Ŗekilde çözülecektir. zm Kürt halkını tanımaktan geçer. O da diğer arkadaŖları, diğer kardeŖleri gibi bir halk olarak ortaya çıkacak, kardeŖleriyle beraber masaya oturacaktır. Zalim ve mazlum ayırdedilecektir. Kürtler zalimlerden hakkını alacaktır. Eğer insanca verirlerse biz onları affederiz. Nitekim Hz. Resullallah, Ebu Süfyan'ı son zamanda, Mekke fethinde affetti. Eğer vermezlerse, biz affetmeyeceğiz, hakkımızı zorla alacağız. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

ABDURRAHMAN ASLAN

*Bismillahirrahmanirrahim
Selamiün aleyküm*

Kendimi, daha doğrusu kimliğimi modern ölçüler ve kavramlarla tarif etmek istemediğim için, müslüman olarak tanımlıyorum.

Bütün Asyalı, Afrikalı, Ortadoğulu, toplumların kendi tarihlerinden getirdikleri sorunların haricinde, batılı, modern güçler, kendi topraklarını terkettiklerinde bir sürü sorun bırakıp gitmişlerdi. Onları da özetlersek, sınır sorunu, dil sorunu, kültür sorunu, devletin örgütlenme biçimine ilişkin sorunlar, diplomatik sorunlar, ekonomik sorunlar ve kuşkusuz tarihe ilişkin sorunlar. Bunların üzerinde ayrı ayrı durmaya gerek yok, hepimiz yaşadık, biliyoruz. Ama ben, kısaca, tarihle ilgili bir iki şeye değinmek istiyorum. Modern dönemle birlikte, deyim yerindeyse, ırk olarak tanımlanan toplulukların hepsi, kendileri için yeni bir tarih inşa etme girişiminde bulunuyorlar. Bundan dolayı Türkler Orta Asya'yı keşfederler, Mısırlılar firavunları keşfederler, Iraklılar Babillileri keşfederler, Kürtler Mezopotamya'yı keşfederler,

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Cezayirliler de Kartacalıları keşfederler. Ama dikkat edilecek bir husus şudur; eski grek geleneğine çok uygun bir şekilde hep islamin, dinin yaşandığı 1400 yıllık tarihin hemen ötesine geçilerek keşifler yapılır. Nedense onlar görülmek istenmezler. Oysa keşfedilen tarihin de doğrusunu isterseniz çok somut delilleri olduğu söylenemez. Bütün bunların temelinde büyük oranda çözümsüzlüğe iten yine ulus devletin kendisi olduğunu vurgulamak gerekir. Eğer siz bir ulus devleti veri olarak tanıyorsanız, eğer siz kimliğinizi modern kavramlar ve ölçülerle yeniden tanımlamak istiyorsanız, kuşkusuz çok yeni sorunlarla karşı karşıya gelebilirsiniz. Ama benim kişisel kanıma göre ve bu konunun uzmanlarının da engin hoşgörüsüne sığınarak, kişisel olarak iki kimliğin varolabileceğini düşünüyorum. Bugünün yaşayan insanı için bir, modernitenin kendilerine sunduğu kimlik bir de dinin kimliğidir. İkisi arasında tercih yapmak insanın kendi sorunudur kuşkusuz. Bunun da özgür bir tercih olması gerektiği hususu kuşkusuz ki tartışma götürmez. Modern kimliği tercih eden, ya da o kavramlarla kendi kimliğini tercih eden insan için o kimlik sadece bugünlerde geçerlidir. Biz müslümanlar bir kimlik tercihiinde özgürce bulunuruz. Ama bu kimliğin öbür dünyada da geçerli olduğunu düşünürüz. Ondan dolayı bizim kimliğimiz erekse bir kimliktir. Bundan dolayı da ne ulus devlet değerleriyle, ne de modern dünyanın bize empoze ettiği değerlerle biz bu kimliği tercih edemeyiz. Bundan dolayı da tarihe, coğrafyaya, zamana ve mekana mümkün olduğu kadar dinin gözüyle bakmaya çalışırız. Kişisel kanım budur ki, sabahtan beri yapılan konuşmalarda diğer konuşmacıların hoşgörüsüne sığınarak, müslüman olarak da, müslümanların dışında başka ideolojik gözlerle konuya yaklaşmaya çalışanlar olarak da ortak bir talep vardı. İki taraf da taleplerinin hemen

hemen hepsinde modern taleplerde bulunuyorlardı. Gönül isterdi ki bir müslüman olarak taleplerimiz olsun. En azından İslam bu talepler için ne söylemektedir. Fakat talepler, büyük oranda modern taleplerdir. Bundan dolayı da bana Jön Türkleri hatırlatmaktadır, bu konudaki talepleri ifade edenler. Biz tarihin ikinci kez Jön Türkler olarak tekerrür etmesini müslüman olarak acaba ne şekilde karşılayabilir, ne şekilde değerlendirebiliriz? Zannediyorum bunun üzerinde yeniden düşünmek gerekir. Burda, izniniz olursa eğer, bir iki kavram üzerinde durmak istiyorum. Çünkü, gene hoşgörünüze sığınarak, benim açıklayıcı, önemli ve dominant diyebileceğim kavramlardır bunlar. Bundan dolayı üzerinde durmak istiyorum. Özellikle de kültür meselesi, kültür talepleri. Kültür talepleri bir çoğumuzun da bileceği gibi, 1800 yıllarından itibaren icad edilmiş bir kavram. Gene medeniyet kavramına karşılık olarak icad edilmiş. Dolayısıyla bazen şöyle düşünüyorum. Eğer kültür kavramı ve kelimesine sahip olmasaydık, ki neticede bunun tarihi 200 yıllık bir dönemi içermektedir. Biz kültürü talep ederken, eğer bu kelime olmasaydı, acaba bu arzumuzu neyle ifade edecektik? Bundan şuraya gelmek istiyorum. Bence bu modern bir dönemin hiç de açıklayıcı olmayan kavramıdır. Ben yine şuna inanıyorum ki kültürel talep derken bir müslüman olarak eğer bu kavramı bilmemiş olsaydım, ben müslüman olarak, müslümanca bir talepte bulunacaktım. Dolayısıyla talebim islami olacaktı. Ama kültür kelimesini bir kez icad ettikten sonra, islam ümmeti içerisinde Kürdün de Arabın da Farsın da, Türkün de kültüründen bahsedebilirsiniz. Eğer 200 yıl öncesinin insanı olsaydınız kuşkusuz bu seküler kavramla hiçbir zaman belli bir ırkın ve ulusun kavramından bahsedemeyecektiniz, bu mümkün değildi. Dolayısıyla gene engin hoşgörünüze sığınarak bu tür kav-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

ramlarla müslümanların bu çeşit sorunlarına çözüm bulabileceğimize ben şahsen inanmıyorum.

Değirmek istediğimi başka bir konu vardır. Kendimi aydın kabul etmediğimden dolayı konuşmacılardan bazılarının aydın'a ilişkin, o kartezyen geleneği çağrıştıran aydın tanımlarına katılmadığımı özellikle belirtmek istiyorum. Demokrasinin alternatifinin demokrasi olmadığını, bunun ilerlemesinin tarih anlayışı ve bunun da müslümanlar açısından kabul edilemeyecek bir arkaplan bir felsefesi olduğunu biliyorum. Bundan dolayı biz demokrasinin alternatifini aramıyoruz. Demokrasi seküler bir toplumun parça parça olmuş parçalarının siyasal birleşiminin aracıdır. Biz bu parçalanmış modern toplum içerisinde tevhidi olanı, birleştirici olanı arıyoruz. Bu anlamda da jakobencilığe karşı olduğumuzu söylemek istiyorum. Modern dönemlerin kaçınılmaz sonucu olarak sonuçta, varacağı nihai hedefler belli bir ulus devleti elbette talep edecektir bunlar.

Eğer bu talepler nihai bir ulus devletle sonuçlanacaksa, unutmayın ki ulus devlet günümüzde yoğun bir tartışma altındadır. Geleceğin, en azından 20 yıl sonrasının dünyası için ulus devletin varlığından emin olmak gerçekten kuşku dolu bir şeydir. Bırakınız islam'ın ulus devlet, ırkçı devlet anlayışına karşı olmayı, sadece postmodern dedikleri zemin içinde bile ulus devletin yaşama şansı yoktur, üstelik de bu yaşama şansı içerisinde var olan müslüman olarak eğer deyim yerindeyse, müslümanca bir kültürü muhafaza etmenin bile olanağını elimizden kaçırmaktayız. Artık Türkün, Kürdün, Arabın kültüründen bahsetmeyi bir tarafa koyuyoruz zaten. Bunlar, geleceğin yeni kurulmakta olan siyasal rejimleri ya da yönetim biçimleri, ya da toplumsal modelleri olarak, nasıl adlandırırırsanız adlandırınız, eğer biz bugünün sorunlarını yeniden yarına taşımak istemiyorsak, kaçınılmaz

olarak yarın şekillenecek ya da şekillenmesi muhtemel siyasal ve toplumsal modelleri de hesaba katmak mecburiyetindediriz. Altan kardeşimizin çok haklı ve çok yerinde tesbit ettiği gibi Avrupa dışında hiç bir kültürel temel, ulus devleti ortaya çıkarmamıştır. İsterseniz siz bunları geri kültürlerine, isterseniz evrimin herhangi bir köşesinde takılıp kalmalarına yorunuz, fakat kişisel olarak böyle düşünmüyorum. Ulus devleti ortaya çıkarmamışlarsa, dün bu uluslar ya da bu topluluklar için ulus devlete sahip olmamak bir dezavantajdı, ama bugün ulus devlete sahip olmak bir dezavantaj durumundadır. Dolayısıyla geleceğin yeni bir toplumsal modelini düşünmek durumunda olan müslümanlar, biz müslümanlar, bir ulus devlet gib örgütlenmemek üzere, nihai hedefimizin de bir ümmet olma, bir ümmet oluşturmak olduğundan dolayı sadece ulus devletin kavramsal modelini değil, onun örgütlenme biçimini de reddediyoruz. 1800'lerden itibaren belki insanların etnik kökenleriyle kimliklerini ifade etmek güzel olabilirdi, hatta bir yere kadar açıklayıcı da olabilirdi. Ama tarihin bu kırılma noktasında insanların etnik kökenleriyle onların kimliklerini tanımlamaya kalkışması bence o insanlara bir hakarettir. Her müslümanın kendi diliyle inandığını anlatma hakkı vardır. Bu islam dininin getirdiği sorumluluktur. Müslümanlar kendi dillerini istedikleri için değil, tevhide inandıkları için dilleriyle onları yaratan Rableri istediği için onlar birlik olmak mecburiyetindedirler. Bu bizim gönüllü bir katılımımızın sonucu değildir. Elbette buna katılmayabiliriz. Fakat bu bizim tevhid inancımızın kaçınılmaz bir sonucudur. Bizim gibi inandırmayanların da bizimle birlikte aynı çatı altında gönüllü olarak bulunmalarında da hiçbir sakınmaya lüzum yoktur. Dolayısıyla herhangi bir toplumsal sözleşmenin doğal bir sonucu olarak müslümanlar bir ümmet oluşturmazsa, biz ka-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

lu belada beraber verdiğimiz bir sözün gerçekleşmesi için o ahdi hatırlamak durumundayız.

Kemalist ideolojinin en başta iyi bildiği bir şey müslümanları kesmektir. Onun belirleyici karakteri odur. Belki ondan sonra da Kürtleri kesmektir. Ama ben eminim ki onun çıkarlarına başkaları başka bir şekilde karşı çıksalardı hiç kuşkunuz olmasın onları da keseceklerdi. Nitekim zaman zaman ayaklandırılan insanlar, dini bizden olmayan insanların mallarını yağmalamışlarsa ve bunun da faturası islama çıkartılmışsa, müslümanların hiçbir zaman onların mallarında gözü olmamıştır. Çünkü müslümanlar hırsızlığın cezasının el kesme olduğunu zaten bilirler, hiçbir zaman da başkasının, dini farklı olan insanların mallarını çalmazlar. Ama biz 6-7 Eylül olaylarıyla biliyoruz ki islam adına başka dinden insanların malları yağma yapılmıştır. Bu da Kemalist ideolosinin bir yansımasıdır. Bundan dolayı dinimizi ifade edecek dilimizin buna bağlı olarak kullanmak istemediğim ama belki açıklayıcı olur diye kültür kelimesini kullanarak söyleyeyim: Bütün bu taleplere evet, biz Kürdü, Türkü ve Arabı, İngiliz ve Fransızıyla geleceğin dünyasında diğer insanlar için de bir kurtuluş olacağına inandığımızdan ümmetin örgütlenme biçimi, onun maddi altyapısı üzerinde aynı zamanda da modern dünyaya bir cevap olma anlamında kafamızı bu yolda yoruyoruz. Dolayısıyla Türküyle, Kürdüyle biz kardeşiz. Biz ancak islamın ve onun öngördüğü toplumsal model olarak ümmet içinde bir çözüm arıyoruz.

Tekeşekkür ederim. Selamün aleyküm

AHMET TAŞGETİREN

Bismillahirrahmanirrahim

Önce, bizleri böyle bir dostça platformda biraraya getirdiği için Nûbihar dergisi yöneticilerine teşekkür ederim.

Ben ırk olarak bir Türk'üm. Ama kimlik olarak kendimi müslüman olarak tanımlıyorum. Bu meselelere kafa yoran, bir müslüman toplumun dertleriyle ilgilenmeye çalışan bir insanım. "Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?" konulu bir sempozyuma gelirken de amacım özellikle Kürt kardeşlerimin meseleye nasıl baktığını öğrenmek idi. Bunu da ilk oturumda kanuşmacıları dinlerken, kavramaya gayret ettim. Ancak belirtmeliyim ki henüz ben, Kürt sorunu nedir konusunda yeterli bir çerçeve edinebilmiş değilim. Yani Kürt sorununun çerçevesini çizemezseniz, ona nasıl bir çözüm getireceğiniz konusuna da kafa yoramazsınız. Neler oldu? Karine itibarıyla edindiğim bilgiler bana şunu gösterdi ki Kürt sorunu olarak algılanan hadise, özellikle insan hakları, demokratikleşme gibi bir çerçevede ele alınıp değerlendirilebilecek bazı alanlara inhisar ediyor. Birinci oturumda Kürt sorunu

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

çerçevesinde ortaya konan düşüncelere baktığımızda Türkiye’de aslında Türkün de, Kürdün de aynı sorunlarla boğuştuğunu gördüm. Aslında Türkiye’ye baktığımızda Türk meselesi de Kürt meselesi de birbirinden fazla farklı gözüküyor. Bu bakımdan, Altan Tan kardeşimin, Türk aydınlarını, müslüman Türk aydınlarını birlikte hareket etmeye dair çağrısına cevap vermem gerekirse, olayı bir Kürt sorunu gibi ortaya koymak yerine, Kürtlerin de Türklerin de birlikte göğüslemeleri gereken bir sistem yapılanması sorunu olarak ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Bu noktada olaya Ortadoğu çerçevesinde baktığımızda olayın yalnız Türk Kürt meselesi olmadığını, Cezayirli, Mısırlı, Iraklı, S. Arabistanlı için de aynı meselenin parçaları olduğunu görüyoruz. Bana kalırsa Kürt sorunu çözülecekse tüm Ortadoğu’nun sorunu çözülebildiği takdirde çözülür. Yani Mısır, Cezayirle, Türkiyeyle, Irakla beraber tüm Ortadoğu toplumlarının sorunu çözülebildiği takdirde çözülebilecektir. Neden böyle? Çünkü Ortadoğunun yapılanması, aslında bir sonucu ortaya çıkarır. Ortadoğunun yapılanması Lozan sonrasında, özellikle 1. Cihan Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. Lozan’da bunun hukuki mezhebidir. Lozanda azınlıklar konusu gündeme geldiğinde, Kürtler de gündeme gelmiştir. Türkiye’nin tezi Türkiye’de müslüman azınlık bulunmadığı tezidir. Ve azınlık Türkiye’de sadece gayri müslim unsurlarından ibarettir. Aslında bu bakış açısı ümmetçi bir bakış açısıdır. Fakat Lozan sonrası bu sistem bu bakış açısını terketmiş ve laik bir dünya görüşünü benimsemiştir. Müslüman ortak paydasını ortadan kaldırmıştır ve bu noktada yalnız Kürtleri değil Türkleri de, deyim yerindeyse bir kardeşimizin konuşmasında geçti, Kürtlere karşı uygulanan asimilasyon var dedi. Eğer Kürtlere karşı asimilasyondan bahsetmek mümkünse bu asimilasyonun bir kültür

değişimi, dönüşümü olarak algılamak sözkonusuysa, Türkiye'deki tüm insanlar için bir asimilasyonun yürütüldüğünü söylemek mümkündür. Nasıl mümkün? Bulgaristan'da isim değişikliği yapıldığı sırada, isim değişikliğiyle uğraşan bakan, siz diyor bizi boşuna suçluyorsunuz. Neden? Çünkü sizde bizdekinden çok daha köklü bir kültür değişikliği gerçekleştirilmiştir; harfiniz kaldırıldı, tarihiniz değiştirildi, dininiz değiştirildi, hukukunuz değiştirildi. Bizi niye suçluyorsunuz? Bu açıdan bakıldığında bütün Türkiye insanının bir dönüşüm geçirmek üzere devlet tarafından zorlandığını görüyoruz.

Şimdi dünyada yeniden yapılanma gündemdedir. Bu yeniden yapılanmanın motoru, Batı'daki güç odaklarıdır. Ortadoğu'da islamın yeniden yükselmekte olduğunu gördükleri için yeniden yapılanma çerçevesi içerisine sokmak istiyorlar. Bu çerçevede Lozan'ın getirdiği ümmet yapısını tahrib eden ve islamı hayat dışına iten yapıyı, yeniden hayatın hakim unsuru haline getirmek istiyorlar. Kürt sorununu da bana kalırsa bu çerçevede bir zemine oturtmak istiyorlar. Ben de bütün, daha önceki arkadaşlar gibi, meselenin Türklerle Kürtlerin, Türklerle Arapların, İranlıların ortaklaşa halletmesi gerektiğini ve islamın öne çıkarılmasını, yeniden ümmet şuurunun öne çıkarılmasını ve Batıdaki güç odaklarının fitnelere zemin hazırlamayan bir yapılanma için kolları sıvamamız gerektiği kanaatindeyim. Bunun için de öncelikle Türkiye'deki sistemin yeniden islama göre biçimlenmesi gerektiği kanaatindeyim.

Teşekkür ederim.

ABDULLAH VARLI

Sayın divan, sayın dinleyiciler hepinizi selamlıyorum.

Bu toplantıya vesile olan ve toplantıyı bu geniş tabana bildiren Nûbihar dergisinin yöneticilerine de saygılar sunarım.

Arkadaşlar, isterdim ki bu konuşmayı kendi bildiğim, konuştuğum dilimle ifade edeyim. Ama şimdi elverişli değildir, onun için kısaca ifade edeyim.

Arkadaşlar, bir milletin sorununu halledebilmek için bir hasta doktora gittiği sırada doktorun hastaya sorduğu sorular ne ise, o milletin de sorunları odur. Mesela: Doktor, neresisin, doğum yerin neresidir, ne zaman doğdun. İkinci safhada, hastalığın seyri nasıl başladı, seyri şimdi nasıldır gibi sorular sorar ve peşinden tahliller yapar. Üçüncü safhada ise teşhis koyar.

Kürt meselesi de böyledir. Acaba Kürtler kimdirler? Gerçekten Kürtler var mıydılar? veyahut da Kürtler var mı şimdi? Kürt kimliği, gerçi tarihçileri ilgilendiren bir konudur. Fakat bu konuya değinmeye belki bizim de hakkımız

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

vardır. Kürtlerin varlıklarından iki şekilde bahsedilebilir: Birincisi, insani ve sosyal açıdan, ikincisi arkeolojik sonuçlar açısından. İslamiyet de bunu istiyor. İslamda şöyle bir düstur var: "Kim ki babasını bildikten sonra kendisini başka bir babaya isnad ederse kafirdir." Hatta Zubeydi diyor ki: "O gerçekten Allah'ı inkar etmiştir." İşte bu nedenle, Kürt soyuna mensup olan bizlerin, sormaya elbette hakkımız vardır: Acaba bu soy nedir?

Arkadaşlar, dinsel olarak ilk defa bu millettten bahseden kitap *Hilfa Raştır*. En eski belge budur. Bu kitap M.Ö. 2271 yılına aittir. Hz. İbrahim Peygambere nazil olan suhurlardır bunlar. Tevrat'ın şerhi olan Talmut diyor ki: İbrahim Peygamber Karnuk'a memleketinde yedi sene yaşamış, Kitan veya Katura denilen bir kadınla evlenmiştir. Bu kadından doğan halkın ismi Medler diye adlandırılmıştır.

Mukaddes kitap Tevrat M.Ö.1525 ve 1500 yılları arasında Hz. Musa'ya inen bir kitaptır ki bu kitabın 25. babında aynen şu ibareler yazıyordu. İbrahim Peygamber üç milletin babası sayılır. Biri Sara'dan olan Yahudiler, ikincisi Hacer'den olan İsmaililer, üçüncüsü de Katura'dan ya da Kitane'den doğan Medler. Tarihçilerin kesin görüşleri Medlerin Kürtlerin ataları olduğu şeklindedir.

Hz. İbrahim ile Hz. Musa arasındaki zaman ise 771 yıldır. Bu da eklenirse, yani yukarıda geçen süre eklenirse 4268 yıl eder. Yani Kürtler 4783 yıl önce varmış ve toplu halde yaşamışlardır. Kendilerine peygamber de gelmiştir. Peygamberler bir millete yol göstermek için gelirler. Yani dalalette olan bir milleti kurtarmak için gönderilirler. Bu gösteriyor ki o vakitten beri bu toplum, yerleşik ve medeni bir toplumdur.

Benden önce konuşan muhterem arkadaşım İslamiyetten bahsetti. Hepimiz müslümanız. Acaba gerçekten biz müslü-

man mıyız? Yani Hz. Resul-i Ekrem'in vaşıtasıyle bizlere gelen Kur'an-ı Kerim'in ahkamı bizzat kendi üzerimizde icra edebiliyor muyuz? Öyle ise ne mutlu bize. Gerçek islamiyet hiç kimseye hakaret ve haksızlık etmemiş, kim olursa olsun, zalimin zulmüne karşı gelmiş ve bu zulmü ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Hz Resul-i Ekrem'in devr-i saadetlerinde hatta daha önce vardı, —demin kültürden bahsetti arkadaşımız. Kültür güya 1790 yıllarında Fransa devriminden dolayı gelmiş bir etkendir, şeklinde bir şeyler söyledi.— Kur'an bizzatihi diyor: *"Falan yerde eğer bir işgalci bir yere girerse, canı ve kültürü helak eder."* Bugünkü sistem Kürt dilini inkar ediyor, yasaktır diyor. Milattan 475 sene önce yahudiler kendi memleketlerinden sürülmesinden sonra dillerine örf ve adetlerine, kültürlerine konmuş olan yasakların bir benzeri bugün bizlere uygulanıyor. O vakit yasak olan bir dil hala bize de yasak oluyor günümüzde. Acaba islamiyet mi bunu emrediyor? Haşa. Bizlere düşen evvela insanca yaşamaktır. İslamiyeti getirelim hepimiz birlikte müslümanca yaşayalım. Ama gerçek islamı getirelim, sahte islamı değil.

Saygılarımla

Kürt meselesi nasıl çözülür? Yıllardır Türkiye’de sorula gelen bir soru. Bu güne kadar sadece devletle olan ilişkiler boyutuyla bu sorun ele alındı. Oysa bu sorunun bir de Kürtlere ilişkin bir boyutu vardır. Kürtler kendi kendilerine de sormak zorundalar ve yavaş yavaş soruyorlar.

Devlet yanlısı çevrelerin bu sorunu sunuş biçimi çok manidar. Çünkü kendi çözüm anlayışları var. Onun dayatması, kabul edilmesi koşulunu içinde dayıyan ve biraz önce değerli bilim adamı Hikmet Özdemir’in uslûbu da bunu çok açık bir biçimde yansıttı. Yani “Kürtler siz bağımsızlık istemeyin, isterseniz başınıza gelecekleri bilmelisiniz. Biz bile size sahip çıkmayız.” Böylesine bir yaklaşımla Kürt meselesi nasıl çözülür? Devletin bu meseleyi çözmeye konusunda aşağı yukarı netleşmiş bir tutumu da var. Devlet Kürt sorununu, Kürt coğrafyasından bağımsız olarak çözmek istiyor. Bunun için Kürdistan’dan bahsetmek ve ona ilişkin çözüm önerilerinde bulunmak suçtur. İkincisi, devlet Kürtle-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

rin bir topluluk olarak algılanmasına karşıdır. Bireyler düzeyinde ve bireyle topluluk arasında geçiş sayılabilecek bir takım hakların verilmesi düzeyinde meseleyi çözmek istiyor. Objektif olarak Kürt sorunundan bahsetmek suçtur. Bunun yasal müeyyideleri de var, canları istediği zaman uyguluyorlar. Ancak bunlara yeni bir boyut eklendi: Aydınlar, Türk aydınları. Tabi onlar bir polis, bir DGM savcısı gibi konuşmuyorlar bu konuda. Daha bilimsel daha modern bir takım kavramlar, bunu açıklamaya çalışıyorlar. Örneğin ulus devlet bitti, kimlik konusunda getirilmiş bir takım çarpık anlayışlar ve yurttaşlık kavramının çarpıtılması gibi psikolojik, bilimsel ve entellektüel bir baskı, devletin baskısıyla da bütünleşince çok ağır bir sonuç alıyor. Ancak biraz önce bir arkadaş burada sorunu bütün boyutlarıyla tartışmıyoruz, çünkü bu konuda yasal engellerimiz var, dedi. Bu görüşe katılmıyorum. Bana göre, eğer bir insan Kürt meselesi konusunda aykırı bazı düşüncelere sahipse, bunu çok açık bir biçimde ifade etmelidir. Özgürleşmek, bizzatihi kişinin kendi içinde özgürleşmesidir. Bunu yaşamadan dışsal bir takım şeylerle özgürleşmek ne mümkündür ne de bir anlamı vardır bence. Ben kendimi özgür hissediyorsam bütün kayıtlara, sınırlamalara ve zorlamalara ve tehditlere rağmen görüşlerimi söylemek zorundayım. Tabi bizi bu açmazda sürüyorlar. Bence siz görüşlerinizi söylemiyorsunuz, açık net ifadeler kullanmıyorsunuz, gibisinden şeyler söylüyorlar. Bana göre haklıdırlar, çünkü Kürtler sorunlarını tartışmaktan korkuyorlar, kendilerinden korkuyorlar. Bir ölçüde de utanıyorlar herhalde. Bir defa Kürt meselesi, açıkça bağımsız bir Kürt devleti kurulması biçiminde tanımlanmalı. Kürtlerin talebi budur. Bütün milletler kadar bu, Kürtlerin de hakkıdır. Ama kuşkusuz modern gelişmeler gözönünde bulundurularak bir takım yeni kombinezonlara, bir takım

yeni ilişkilere, modern ilişkilere girmek, hele bizim gibi iie geçmiş toplumlar arasında, bazen ará dönem olarak bazen de daha uzun vadede zorunlu olabilir. Ama bu, kürdün bağımsızlığı hakkında, şu ya da bu şekilde taviz vermesi anlamına gelmez.

Türkiye'de Kürt sorununun bir boyutu daha var; bir azınlık sorunu olarak var. Kürdistan coğrafyasının dışında yaşanan Kürtlerin sorunu var. Bize, siz bağımsızlık isterse-
niz buradakilerin sonu ne olur? Biz burdakileri asar keseriz ya da kovarız gibisinden şeyler söylüyorlar. Biz, tarihte ilişkileri olan iki toplumuz. Ayrıca Anadolu üzerinde sadece Türklerin hakkı yok. Biz Türklerden daha önce Anadolu'da yaşıyoruz. Örneğin Mersin, Adana, Antalya adlarının etimolojisini yaptığım da, karşılıklarını kolayca bulabiliyorum. Onun için biz Anadolu'yu birlikte paylaşacağız. Belki bu bizim bir süre sonra iyi ilişkiler kurmanıza da bir vesile olur, Kürt sorununun insani boyutunu da tartışmak istiyorum, ama ne yazık ki, zamanım yok.

Teşekkür ederim.

ALİ BULAÇ

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Yedi dakikalık zaman içinde bitireceğim.

Ben, Sayın Abdurrahman Aslan ve Altan Tan'ın bıraktığı yerden devam etmek istiyorum.

Bu sorun modern devletin sorunudur. Modern devlet, 19. yy'dan itibaren 'olan' veya 'olmayan' bir ulusu var etme sevdasına girişti. Bu devlet, merkezi etnik temeldeki ve coğrafyaya ait bir ulus devletti. Devlet araçlarını da kullanarak toplumu zorla ve jakoben yöntemlerle modernleştirmek istedi. Modern ulus devletin sonuna gelindiği bu yıllarda, olumlu yöndeki değişim sürecine bizim hız katmamız lazım, değişimin sürecini tersine çevirmememiz lazım. Yeni bir elitler sınıfını var ederek sorunu çözemeyiz. Bundan dolayı bu sorunu Kürt aydınları da çözemez. Yeni bir misak-ı milli, Kürtlere ait bir misak-ı milli yaratarak da çözemeyiz. Kemalist modernleşme projesini bir Milli Kürt Devletinde tekrar edemeyiz. Çünkü Kürtler, Türklerden ne kadar farklı ol-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

duklarını iddia ederse etsinler, moderniteyi üretmek, tekrar etmek zorundadırlar. Türklere ait bir modernite yoktur, Araplara ait bir modernite yoktur, Kürtlere ait bir modernite olamaz. Bana göre Kürt sorunu çözülmüştür, halkın gündelik hayatında çözülmüştür, en önemli nokta budur. Halk, Türkiye’de yaşayan 26 ayrı etnik grup olan halk, psikolojik korku duvarını aşmıştır. Türkler ve Kürtler, sorunda taraf görünen Türk resmi topluluğu ve Kürt elitlerinin isteklerine cevap vermeyerek, birlikte yaşama arzusunu ortaya koymuşlardır. Türkiye’de yaklaşık bir milyon Kürdün, Kürt olmayanla evli olduğu söylenmektedir. Fakat bugüne kadar Balkanlar’da olduğu gibi bu meseleden dolayı tek bir boşanma vakasına rastlanmadı. Ama balkanlarda 7 milyon evlilik bugün 3 milyona düşmüştür. Ticari hayatımız bozulmadı, komşuluk hayatımız zedelenmedi ve kitlesel göç ve tehcir de yaşanmadı Türkiye’de. Sorun resmi toplum ile onun simetriği ve kopyası olan Kürt elitleri arasındadır. İki halk arasında tarihi bir hesaplaşma yoktur. Aksine örtüşme noktaları vardır. Burda din, belirleyici faktör olma durumunu hâlâ muhafaza etmektedir. Yukarıdan aşağıya gidildikçe, din birleştirici ve yatıştırıcı olma rolünü oynamaktadır. Eğer insanlar, birbirini sokaklarda boğazlamadıysa, bu Allah’ın rahmeti ve İslam’ın bereketi sayesinde olmuştur. Getirilecek hiçbir çözüm bu anlamda bu dominant faktörü gözönüne alınmadan üretilemez ve tasarlanamaz. Genel konjüktür açısından çözülmüştür sorun. Çünkü “Milli Devlet” miadını doldurmuştur. 1789’u yeniden Kürt objesi üzerinde üretemeyiz. Modern devlet bireyin ve toplumun bunalttığı hayatında, tepkilerle karşılaşmaktadır, hem Doğu’da hem de Batı’da. Bu evrensel olana karşı yerelin ortaya çıkması, resmi olana karşı toplumsalın öne çıkmasıdır. Aramızda çok değerli bir sosyolog var: Sayın Nilüfer Göle’nin dediğinin bi-

raz da aksine, bu olay bence modernitenin kendini yeniden üretmesi değil, modernitenin çözülmesi ve gerilemesi olayıdır. Kürtlerin yerel ve toplumsal olanı nedir? Sorun budur. Kürtlerin romanı, şiiri ve edebiyatı yoktur, dedi Sayın Sabah Kara tebliğinde. Peki soruyorum: Türklerin ve Arapların romanı var mıdır? Onlar Batı'yı, romanı tercüme ettiler. Kürt aydınları romanı tercüme ederek Kürt romanını var edemezler, var olmanın bir ifade biçimi olan siyaset de zengin bir felsefeye metodolojiye, ilme, hukuk ve tarihi tercübeye dayanmak zorundadır. Bu anlamda Kürtlerin kendilerine ait felsefeleri, teolojileri, ilimleri, hukuk tecrübeleri yoktur, Türklerin ve Arapların olmadığı gibi. Ama ümmetin vardır ve Kürtler de bu ümmetin bir parçasıdır. Bu yeni bir dünyadır. Kürtler de kaderlerini Türkler, Araplar ve Farlarla birleştirerek yaşayacaklardır, buna mahkumdurlar, buna mecburdurlar. Türkler de buna mecburdur, Araplar da, Farlar da buna mecburdur. Bu ümmeti yeniden varedeceğiz. Ancak elbette varlıkları ve kimlikleri modern ulus devlet içinde inkar edildiği şekliyle olmayacaktır ve devam etmeyecektir. Ben Altan Tan ve Abdurrahman'ın çizdiği genel çerçeveye bütünüyle katılıyorum. Eşit ve gönüllü katılıma dayalı, bölgemizin tarihi yapısına tecrübesine uygun islami bir çözüme inanıyoruz. Kürtlerin coğrafyasını Türkler, Araplar ve Farlar işgal etmedi. Tebliğciler sık sık buna değiniyor. Fransız devriminin bize yabancı ve düşman idealleri işgal etti. Ama bu idealler, devlette ve kurumlarda ete kemiğe büründü, bizim hayatımıza girdi. Gelin bu modern ideallerle hesaplaşarak aramızdaki sorunu çözümenin yollarını arayalım. Bu idealler Arapların, Türklerin hayatını da paramparça etti. Şimdi bu aşıyor, yeniden çok dinli, çok etnik gruplu ve kültürlü bir dünyaya doğru çevriliyoruz. Bu yeni dünyada farklılıklarımızı ve kimliklerimizi koruyarak, do-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

ġuřtan sahip olduğumuz haklara riayet ederek nasıl bir arada ve birlikte var olacağız, yaşayacağız, bu soruya cevap arayalım. Ben, bu sorunun cevabının İşlam havzasının zengin tarihsel bütünsel ve kutsal referanslarında yattığına inanıyorum. Şimdi de bu soruya bu havzanın zengin kültürünün mirasında cevap aramamız çağrısında bulunuyorum.

Çok teşekkürler

ASAF SAVAŞ AKAT

Saygılar sunuyorum,

Toplantıyı düzenleyen arkadaşları kutluyorum. Gerçekten böyle bir arada olmamızı, farklı kökenlerden gelen, farklı düşünce kökenlerinden gelen insanların birbirleriyle konuşmaya başlamasının sorunların çözümüne küçümsenmeyecek bir katkı yapacağını düşünüyorum.

Demir çıkan bir arkadaş ben Kürt değilim, Türküm dedi. Ben Rumeliliyim, Makedonyalıyım. O, ben müslümanım dedi. Ben de demokratım diyorum. Kendimi demokrat kimliğimle savunmak istiyorum.

Sorunu teşhisten ziyade ne çözüm getirilebilir üzerinde düşünmeye çalıştım. Bunun bir bölümünü de yazdım. Belki bu bölüm arkadaşlar için tekrar olacak, özür dilerim onlardan. Ama bence Kürtlerle Türklerin birlikteliği hem Kürtler, hem Türkler için zenginlik unsuruna dönüştürülmesi mümkün gibi geliyor. Bin yıldır beraber olan, aynı dinden gelen ve Türkiye'nin bugünkü sınırları içinde gerçekten ay-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

nı coğrafyayı paylaşan iki millet sözkonusu. Bir tanesinin belki sayısal olarak sayısı fazla öbürlerinin sayısı daha azdır diye azınlık çoğunluk olayı ile de yaklaşmamak gerekir diye düşünüyorum. Bu açıdan, acaba neler yapsak, ne tür çözümler getirsek, siyasi ve idari yapılanmamızda neler yaparsak bu birliktelik gerçekten bir zaafiyet olmaktan çıkar, müşterek zenginliğimiz haline gelir diye düşünme eğilimi taşıyanlardanım. Çözümün de burda olduğunu düşünüyorum. Yani çözümün demokrasi içinde, birlikte yaşamının, beraber olmanın yollarını aramak olduğunu düşünüyorum. Temel hak ve özgürlüklerin sağlanması gerekir. Yani Kürt dilinin Türkiye’de konuşulan bir dil olarak resmîyet kazanması lazım. Kürtçe eğitim yapabilme hakkı doğal bir haktır. İnsanların çocuklarının isterlerse Kürtçe eğitim yapan okullara yollayabilmelidirler. Kürtçe enstitü kurulabilmelidir, üniversite kurulabilmelidir vs. Çerkezce de, Boşnakça da ve öbür dillerde olduğu gibi. Burda özellikle Türkiye nüfusunda küçümsenmeyecek bir sayı teşkil eden Kürtlerin sorununu tartışıyoruz. Bu yetmez ama bunun ötesinde Türkiye’nin aşırı merkezîyetçi siyaset anlayışı vardır. Burda, tabii yeniden yönetime geçebilme olanağını aramalıyız, diye düşünüyorum. Buna sosyal demokrasi bilimlerinde “idari liberalizm” denir. Yani bölge idarelerinin etnik köken bakımında değil, Türkiye’nin 14-15 sayılı şeye göre, benim teknokrat, demokrat gözüyle yaptığım hesaplar 4 milyon civarında bir nüfusun asgari bir kompedansa sahip olması için optimal yolunu gösteriyordu, bu belki değiştirilebilir. Bölge idareleri kurulması gerekli, bu bölge idarelerinin seçimi gelen yöneticilerin yerinden yönetmesi gerekir. Bu bize belki beraberce, müştereken sorunları çözmeye, beraberce yönetmeye, ayrımsız yönetmeye doğru atılmış önemli bir adım olacaktır. Haklı olarak Ahmet Bey de benden evvel söyledi, Kürt kökenli vatandaşlarımızın içinde bunun yeter-

siz olacağını dolayısıyla bir ayrışma, ulus devlet fikri, bağımsızlık taleb eden arkadaşlar olabilir. Bunların olabilmesi için bir de bu demokratik reformların yapılması gerekir diye düşünüyorum. Eğer yarın bir ayrışma sözkonusu olacaksa bunun barış içinde olması gerekli diye düşünüyorum ve arzu ediyorum. Bunun barış içinde olabilmesi için de gene bu söylediğim demokratikleşme süreçlerinden geçmemiz gerekir diye düşünüyorum. Kendi hesabıma Kürt arkadaşlarımızın bazıları belki gocunacaklar ama ben de ulus devletin bittiği kanaatindeyim. Ulus devletten değil, mozayiklerle zenginleştirerek, büyüyerek bir yere gitmesi gerektiği kanaatindeyim. Küçük bir ütopya yapmamam gerekirse, bir Makedonyalının ütopyası da diyebilirsiniz, sadece bugün Türkiye'nin sınırları içinde yaşayan değil, Türkiye'nin sınırları içinde yaşamayan Türklerin de katıldığı bir Türkiye'nin sonra kendisinin milli egemenliği çok daha büyük bir Avrupa devleti içinde kaybettiği, herkesin kendi etnik ve dini kimliğine sahip olduğu ama esas kimliğinin çok daha evrensel bir değeri olan demokrasi içinde küçük birimlerde değil çok daha büyük birimlerde giderek bir dünya devletine doğru yöneldiği bir küçük Makedonya'dan kaynaklanan bir ütopya sunmak isterim. Bu bir liberal ütopya olabilir, hiç şüphesiz sosyalistlerin baştan beri savundukları bir evrensel dünya devleti ütopyasına yakın olabilir. Bence çözümü bu kurallarda düşünebiliriz, gibi geliyor. Onun için beraberce çaba gösterelim gibime geliyor. Bu tür toplantıları tabi birbirimize bunları anlatma, birbirimizle bu ütopyalara ulaşmayı sağlayacak küçük mühendislik çözümlerle birbirimizle paylaşmamızın son derece yararlı olduğunu düşünüyorum.

Tekrar düzenleyenleri kutluyorum. Sizlere de, beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Saygılar sunuyorum.

ATASOY MÜFTÜOĞLU

Bismillahirrahmanirrahim

Bendeniz Kürt sorunu ile ilgili daha önceki arkadaşların kimi söylediklerini tekrar etmemek için olayın yalnızca bir boyutuna işaret etmek istiyorum.

Kürt sorununu doğuran ve tahrik eden ve derinleştiren soruların devam ettiğini düşünüyorum. Bunun kısa vadede çözümlenebileceğini beklemiyorum. Uzun vadeli kimi çözümler sözkonusu olduğunu düşünüyorum. Kürt sorununu hazırlayan düşünsel, sosyal, psikolojik koşullar bugün aynen devam ediyor. Bugün içinde yaşadığımız barış süreciyle tanımlanan sürecin de son derece yapay bir süreç olduğuna inanıyorum. Özellikle son birkaç yıl içerisinde, özellikle Türklerin Orta Asya cumhuriyetlerini yeniden keşfettikleri dönemde tanımlamak gerekir. Türkiye'nin devlet merkezi yeni bir söylem ortaya attı ve bu söylem ısrarla son derece temelsiz, köksüz bir söylem olmasına karşın git-tikçe yaygınlaşıyor ve üzüntüm odur ki bu devlet merkezci

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

anlayış biçimi çok yaygın bir biçimde müslümanlar tarafından kullanılıyor. Onlar da, önümüzdeki yüzyılın Türk yüzyılı olacağını vurguluyorlar. Buna ilişkin yeni bir tarz ve üslup oluşuyor. Halbuki bu söylem irdelendiğinde görülecektir ki, yani Türk iklimlerinde yapılacak herhangi bir çalışma gösterecektir ki —çünkü 21. yüzyıla çok yakın bir yerde duruyoruz— bu konuda üzerinde çalışabileceğimiz somut hiçbir delil yoktur. Bu anlayış toplumun bütün kesimlerinde paylaşıyor. Yani Türk yüzyılı imajı, Türkiye öncülüğünde geliştiriliyor. Ama niçin Türklerin öncülüğünde? Bütün bunlar gösteriyor ki Türklerin hâlâ dünyanın dışında düşünen bir kavrayış biçimi var. Öteden beri zaten bu kavrayış biçimi nedeniyle ki Kürt sorunu ortaya çıktı. TC kurulduğunda, tarihte belki ilk kez bir halk kendisinden vazgeçerek, başkası olmayı seçti. Ben ikinci bir örneğini bilmiyorum, yani ne halkın kendisinden vazgeçerek başkası olmayı seçtiği, bu başkası olmayı başaramadığı bir karikatür haline gelen başka bir halk bilmiyorum. Bu vadide hepimizin, hangi eğilim içerisinde olursak olalım, temel yönlendirici siyasetler konusunda çok duyarlı olmamız gerektiğini düşünüyorum ve burada birleştirici ortak inançlar üzerinde yoğunlaşılması gerektiğini savunuyorum. Bütünleştirici bir dil ve söylemin bu konuda çok önemli olabileceğini düşünüyorum. Şuna işaret etmek istiyorum ki, kimi arkadaşlarımız olayı kuramsal olarak çözümlerken, yaşanan kimi gerçeklikleri gözardı ediyorlar. Bugün üzümlere söyleyeyim, bir Türk ve Kürt kutuplaşması vardır ve bu henüz çok somut bir biçimde ortaya çıkmamış olmakla birlikte sürmektedir ve derinleşmektedir. Özellikle son bir yıl içinde Akdeniz ve Ege Bölgesi'nde yaşanan kimi olaylar istisnai olaylar değildir, çok özel olaylar değildir. Bu olaylar üzerinde ısrarla durmak lazımdır. Kendi yurtlarını, evlerini, barklarını ter-

keden Kürtler, ikinci kere yeniden bir muhacerete mecbur edilmişlerdir. Hatta Ege Bölgesi'nde Kürt yurttaşlar yaşadıkları kasabaları, köyleri ve kentleri gizlice terketmek zorunda kalmışlardır.

Bir kutuplaşma, çatışma ve gerilim ortamı vardır. Bu ortamın daha kökleşmemesi için bizim yapabileceğimiz şeyler var. Kürt sorunu, burada hangi eğilim içerisinde olurlarsa olsunlar, bu eğilim içinde olan arkadaşların çözüm önerilerini çok aşan bir mahiyet taşıyor. Bizim irademiz dışında bir mahiyet taşıyor. Bir de biz kendi siyasal özgürleşmelerini tamamlayamayan bir anlayışın mensuplarıyız. Burada Kürtlere siyasal özgürleşme yöntemlerini telkin etmek mevkiinde değilim. Birlikte, sözünü ettiğim kutuplaşma, gerilim ve çatışma ortamının üzerinde düşünmeliyiz diyorum. Eskiden beri birlikte yaşayan bu halkların böyle bir noktaya getirilmesini çok felaketli sonuçlar doğuracağını söylemek bir kehanet olmamalıdır, diyorum. Çünkü bunu tahrik eden bir dil var, bir söylem ve siyaset var. Geçmişin bir efsane gibi algılanması Türkleri yanıltmıştı dün. Bugün aynı şekilde Kürtler de yaşadıkları bu psikolojiler sebebiyle kendi geçmişlerini efsane gibi algılamaya koyuldular. Bu onları da yanlış yollara götürebilir, yanıltabilir. Hepimiz tarihe bütüncül açıdan bakmalıyız, Türkler, Kürtler tarihe bütüncül açıdan bakmalıdırlar. İnsanlık tarihi bağlamındaki yerini de tanımlamalıyız. Kürtler de insanlık tarihi içindeki yerlerini bulmalılar. Çünkü Türkler, Türk tarihi açısından dünyaya, hayata, eşyaya baktıkları için son derece hamasi ve romantik çözümlenmeler içerisinde bulunuyorlar. Hep beklentiler içinde bulunuyorlar. Aynı yanlışın Kürtlerin tekrar etmemesini temenni ediyorum. Türkler öteden beri kendilerini tarihin sahibi sanırlar. Şimdi aynı şekilde aynı duyguyu, aynı tavrı sürdürüyorlar. Dolayısıyla ben, Kürt-

• Kürt Sorunu Nasıl çözülür?

lerin bu konularda, daha doğrusu Kürtlerin duygularını tavırlarını tedirginliklerini rahatsızlıklarını, gerginliklerini ve bize karşı bu mesafeli şeyleri anlamaya alışmalız, diyorum. Bu konuda daha anlayışlı olmak Kürt olmayan bizlere düşüyor, diye düşünüyorum. Yani onları anlayışla karşılayabilmemiz için pek çok neden var diye düşünüyorum.

Son olarak kavim mezkezli tarih, kültür ve düşünce anlayışına karşı hepimizin çok dikkatli olmamız gerektiğini düşünüyorum. İslamın evrensel yapısının özellikleri vurgulayarak etnik farklılıkların çatışma, gerilim ve düşmanlık haline getirilmemesi için sürekli bir iletişim içinde bulunmak gerektiğini söylemek istiyorum.

Hepinize teşekkür ederim.

ERCAN KANAR

Saygılar sunuyorum,

Değerli arkadaşlar, gerek içeriği, gerekse bileşimi açısından umut verici bir toplantı. Ama ben yine bir takım kaygılarını belirtmekle yükümlüyüm. Önce vurgulamak istediğim, insan haklarının evrensel çizgisinin girdiği süreçte, halkların hakları, insan hakları mücadelesinin odağı olmuş durumda. Nitekim sömürgelerin güdümündeki kuruluşlar bile halkların haklarını temel alan evrensel olanakları artık gündeme getirmeye başladılar, mecbur kaldılar. Örneğin hükümetin imzalamadığı, bu üç dört ay içinde halkların da insan hakları mahkemesine bireysel başvurma hakkını gündeme getiren bir bant dünya insanların önüne sunuldu.

Ben şunu belirtmek istiyorum, Kürt meselesinde müslüman kesim de, Türk aydınları gibi gecikmiştir, geri kalmıştır. Şu anda da gereken duyarlılıkta davranmamaktadır, kerhen yaklaşmaktadır. Yani şu anda dün Kürt meselesini

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

reddeden Türk aydınları nasıl bir Uğur Mumcu olayında göstermiş oldukları tepkiyi bir Musa Anter olayında, bir Metin Can olayında gösteremiyorsa, müslüman kesim de Bosna-Hersek olayında gösterdiği tepkiyi Kürt meselesinde, Şırnak olayında, Nevroz sürecinde, Vedat Aydın meselelerinde gösterememiştir. Tabi şunu da belirtiyim. Türk aydın demokratları da Bosna - Hersek konusunda üstlerine düşeni yapamamışlardır. Bu hususları belirtemeden geçemiyorum.

Sayın Özdemir'in görüşlerine bir iki noktada eleştiri getirmek istiyorum. Özdemir, veya genel söyleyeyim, çözüm biçimleri üzerinde fetişler yapılmaması gerekir. Yani bölgesel özerklik olursa kıyamet mi kopar, federasyon olursa kıyamet mi kopar, bir devlet gündeme gelirse kıyamet mi kopar? Bu tip hususlar yaratmamak gerekir. Bunu derken hem pozitif anlamda söylüyorum, hem negatif anlamda söylüyorum. Bunlar özgürce tartışılmalıdır. Diyor ki, insanların yataklar odaları ayrılır. Hayır arkadaş, böyle bir şey olmaz. Yeter ki aşk olsun, yeter ki sevgi sağlam olsun, ayrı ayrı devletlerin insanları evleniyor, aralarında aşk olduğu için evlilik devam ediyor. Eğer aşk yoksa, kapıya bekçi dikseniz yine ayrılır. Bir başka nokta, Sayın Özdemir, çelişkilerin, Türk ve Kürt arasında olmadığını, devletle olduğunu söyledi. Evet genel formülasyonla doğrudur. Ama içinin doldurulması gerekir. Şöyle bir husus da var: Türkiye örgütleri, barolarıyla, işçi konfederasyonlarıyla, sivil toplum örgütleriyle ve partileriyle bu meseleye devletin şekillendirilmesiyle hep yaklaşmıştır. Bu kırılmamıştır ve bunun yarattığı kötü bir ruhi şekillenme vardır. Adeta devletin ideolojik aygıtları gibi çalışmıştır. Bir Türkiye insanının -ben de bir Türküm- ama Türklerin çoğunlukta bulunduğu sivil toplum kuruluşları da devlet gibi davranabilmişlerdir. Bunun da aşılabilmesi ge-

rekir. Bu konuda bazı tebliğciler, sorunun eşitlik, eşit yurttaşlar bilinciyle çözülebileceğinden sözüttüler. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının karşısına, halkların kendi yazgılarını belirleme hakkı karşısına bir tür çözümler getiriliyor.

Değerli arkadaşlar, ütopya olarak tüm dünya insanların eşit ve özgür olması gerekir; eşit ve özgür insanlar toplumu olmalı dünya. Ama eşitliği ve özgürlüğü üniter devletlerin sınırlarıyla, çitlerle kısıtlamaya kalkarsanız o zaman halkların hakları tehlikeye düşebilir. Daha farklı bir sentez gerekiyor düşüncesindeyim. Tutkal islam olmalı dendi, islamla barışma süreci yaşanmalı dendi. Ben böyle düşünmüyorum. Sorunun çözümü islamiyetin tutkal olmasına bağlı değildir ve sorun aydınların, Kürtlerin, insanların islamiyetle barışma süreci de değildir. Nitekim İran'da, Irak'ta da bu sorun çözülmemiştir. Orada da Kürtler ezilmektedir. Değişik islam rejimlerinde de, değişik azınlık halkların ezildiğini görmekteyiz. Tam tersine, cesaretle söylemek istiyorum, islamiyetin Kürt meselesiyle daha çok barışması gerekmektedir. Çocuk haklarıyla barışması gerekmektedir, kadın haklarıyla, azınlık haklarıyla barışması gerekmektedir. İslamiyet bu açıdan da kendisini gözden geçirmek durumundadır. Şöyle bir saplantıya kapılmamak gerekir. Sol parti geldiğinde nasıl herşey çözülür anlayışı zaman zaman ege-men olduysa, islamiyet geldiğinde de sorunlar çözülecektir, sorunun çözümü islamiyettir diye bir anlayış gündeme getirilmemelidir. Sözlerimi çözümle ilgili olarak bitireceğim. Ben şuna inanıyorum: Bir Türk olarak, tesadüfen bir Türk bir anne babadan Türk olarak doğmuşuz. Kendi irademiz dışında, bütün ulusal bireyler, kendi iradesi dışında şu veya bu ulustandır. Bu nedenle Kürt meselesinde çözüm önerme hakkını kendimde bulmuyorum. Çözüm önerme hakkı Kürt halkınındır. Bizler, ancak çözüm öncesi zeminle ilgili söyle-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

yeceklerimizi belirtebilmeliyiz. Onu da şu anda şöyle sıralıyorum:

Bir kez bir konunun önünde barikat olan tüm yasaklar kaldırılmalıdır. Bütün Kürt örgütleri meşrulaştırılmalıdır, yassallaştırılmalıdır. Genel af çıkartılmalı, olağanüstü hal, koruculuk gibi ırkçı uygulamalarla kurumlara son verilmelidir. Konunun serbestçe tartışılacağı, çözüm yollarının önünün açılacağı bir zemin yaratılmalıdır. Bundan sonra da hiçbir güdümlenme olmadan Kürt halkı kendisi ikinci üçüncü adımı belirlemelidir. Bu artık referandumla mı olur, başka bir şeyle mi olur. Bunu da o demokratik ortamda, Kürt halkının kendi iradesi belirlemelidir. Son olarak şu cümleyle bitirmek istiyorum: Hepimiz pratik adımlar atmamak zorundayız. Sizler de; islam aydınları da, Türk demokrat ilerici-leri de, tüm kesimler de, tek taraflı bir ateşkes ilan edildi ama devletin olağanüstü haldeki tavrında en ufak bir yumuşama olmadı, giden heyetin sayın üyelerinden bir kısmı burada. Bizim de derneğimizin genel sekreteri katıldı. Devlet yönünden en ufak bir yumuşama yok. Yine insanlar öldürülüyor, yine insan haklarının askıda kalması devam ediyor. Şu anda bölgeye sık sık heyetlerin gitmesi can alıcı bir meseledir. Yani eğer gerçekten demokratik bir barış sürecinin oluşturulmasına katkıda bulunmak isteniyorsa bu tip toplantıları artırmak gerek. Ama bunun dışında bizzat o bölgelerde yoğun gözlem ve incelemelerde bulunmak gerekir ve bizzat parlamento üzerinde, yönetim üzerinde, ciddi baskı unsuru olarak aktif etkinliklerin bulunması gerekir diye düşünüyorum. Netice olarak halkların dostluğu temel kriteri, her halkın kendi iradesini, kendisinin belirleme hakkına saygı duymakla oluşacaktır. Hiç bir çözümü de fetişleştirmeden özgürce tartışılabilmeli ve belirleyici olan da halkın iradesi olmalıdır diyorum.

Saygılar sunuyorum.

HASİP KAPLAN

Nûbihar dergisine teşekkürler. Gerçekten Türkiye'nin en büyük sıkıntısı, en büyük sorunu konuşamamaktır. Bütün sorun burada. Eğer konuşabilseydik, birçok sorunu çözerdik ve Kürdistan'da PKK-Hizbullah çatışması sonucu 1500 insan ölmezdi. Bunu özellikle belirtmek istiyorum. Ama geç de olsa bir protokol antlaşmasıyla bu sorunların böyle bir noktada artık kesilmesi sevindirmiştir. Bunu da belirtmek istiyorum.

Ben Şırnak'ta 92 senesine kadar avukatlık yaptım. İdil'in, Cizre'nin bir taziye toplantısında bu soruyu —biz "risipî" diyoruz— bilge, yaşlı insanlarımıza sorduğumda şöyle bir cevap vermişti. Çok kısa ve iki kelimedenden oluşan bir cevaptı bu, demişti ki: "Ewiqat, ewiqat tu çi dipirsî, yan biratî, yan azadî" (:Ne soruyorsun, çözüm ya kardeşliktir ya da özgürlüktür) Buradaki bütün İslam, Kürt ve Türk aydınlarına, hepimize aynı şeyi söylüyorum. Çözüm ya kardeşliktir, kardeşliğin gerekleri yerine getirilir, ya da bunun al-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

ternatifi, yaşlı bilgenin söylediği “azadî” ayrılığa, bağımsızlığa kadar giden bir süreci izler. Ama bunun gidileceği noktaya gönül arzu eder ki, Sayın Akat’ın dediği gibi Slovaklar’la Çekler’inki gibi kansız ve barışçıl olsun ama Ortadoğu düzeninde bu mümkün değildir. Böyle bir sonucu da burdaki seçkin topluluğun hiçbir bireyinin kabul edebileceğini sanmıyorum. Biz evet kardeşliği savunuyoruz, istiyoruz ve burada ortak irade de o şekilde tezahür ediyor. Ben binlerce, milyonlarca aile akrabalığını, binlerce ekonomik, sermaye işbirliğini, kent ve kırlarda metropollara taşımayı, apartmanlardan fabrikalara ortaklığı ve binlerce yıllık içişe girmiş yaşamı çözecek, tasfiye edecek hiçbir güç göremiyorum, hiçbir şahıs, hiçbir diktatörlük ve hiçbir rejim göremiyorum. Ama bunun küçük de olsa denemeleri Yugoslavya’da etnik kimlik tasfiyesine dönüştüğü zaman acı ve göz yaşları ortadadır. Bu sonucu, Yugoslavya örneğini, orada yaşanan dehşeti, Kürt ve Türk islam aydınlarının da Türk demokratlarının da tümünü görmesi gerektiğine inananlardan biriyim. Ben burada tebliğlerle, teorik güzel şeyleri söylemekle zamanın geçirilmesinin yanlış olduğuna inananlardayım. Arkadaşlar, madem ki hepimiz şu güzel beş yıldızlı otellerin köşelerinde, bu güzelim masaların etrafında, güzel laflar edebiliyoruz, bu güzelim aydınlar ve dinamikler bu masalardaysa, niye bir yıllığını Kürdistan’da, Şırnak’ta, Botan’da, Batman’da, Tatvan’da geçirmiyorlar. Orada insanların acılarıyla göz yaşlarıyla. Orada Şırnak ve Cizre’deki insanların cenaze törenlerine de emeklerini harcamayı düşünmüyorlar da salt dergi köşelerine, tebliğlere, bu tür toplantılara bunları aktarmakla sorunu çözüme kavuşturacaklarına mı inanıyorlar? Ben asla inanmıyorum. Ben bir şeye inanıyorum: Ben gerçekten demokrasiye inanıyorum. Ben yasallığa inanıyorum. Ben sorunun bir iktidar soruna oldu-

ğuna inanıyorum. Bu iktidar sorununun da politik yapılanmadan geçtiğine inanıyorum. Kürt ulusal hareketinde aydınının da, demokratın da, sosyal demokratın da, islam aydınınının da, bir köylünün de yeri olmalıdır diyorum. Niye böyle bir oluşumun, böyle iktidar sürecine yürüyecek, meclis kürsülerinde bunu dile getirecek bir oluşumun adımları atılmıyor da, niye burada teoriler üretiyoruz? Doğrusu kendi kendimizi kandırıyoruz. Bunları yapılsın, şunlar yapılsın, kim yapacak? Ankara'da kim var? Cavit Çağlar var ondan mı bekliyorsunuz? Ben beklemiyorum arkadaşlar! Ben buna inanmıyorum. İstemekle olmaz, yapmakla olur. Süre çok kısa ben gerçekten bazı noktalarda bazı şeyler hazırlamıştım. Kürt aydınları islamla barışsın deniyor. Etmeyin eylemeyin, arkadaşlar. Bence barışa ihtiyaç duyanlar bir yandan birbirini kafir olarak suçlayanlardır, bir yandan kontra diye hitap edenlerdir. Burda çok acı çektik. Biz hiçbir zaman dargın kalmadık, Sayın Altan, biz kaç partiyle beraber olduk? Mardin'deki, Cizre'deki kardeşlerimize sormak istiyorum. Hep beraberdik. Biz dargın olmadık. Bunun için de bizim barışa ihtiyacımız yoktur. Ama birşey söylemek istiyorum, gerçekten dikkatimi çekiyor. Kürt sorununun Ortadoğu sorunu olduğunu söylerler. Artık ben ona inanmıyorum. Yeni Dünya Düzeni bağlamında dünya sorunudur. Ortadoğu'yu aşmıştır. Kürdistan Ortadoğu coğrafyasında dört devlet tarafından ezilmektedir ki, bunların içinde Türkiye islamdır, İran islamdır, Arap islamdır ve islam Kürtleri ezmiştir. Ama islam dini ezmiştir demiyorum. İslamiyeti kendine ideoloji eden ve Türkiye'de Türk-islam sentezini resmi ideolojiye çevriş kadrolaşmalarıyla özel timde, devlet kademelerinde, olağanüstü halde ve jandarmanın içinde, o yoksul köylülere, o korkunç işkenceleri reva gören zihniyetin temsili olmuştur ve buradaki Türk islam aydın-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

larından gerçekten bir isteğim var. Bizi barışa davet etmekten çok, Kürt islam aydınları, Türk islam aydınlarına dini gereklerini ve sorumluluklarını hatırlatsınlar. Türk Kürt sosyalistleri, sosyal demokratları ve demokratlar bu bağlamda birlikte ve kardeşçe yaşamının barış sürecinde yaşamak temelinde Türk ezen ulusunun sosyalistlerine ve devrimcilerine sorumluluklarını hatırlatsınlar. Binlerce yıllık bir geçmişimiz birlikteliğimiz var. Biz de Osmanlı döneminde Trakya'da kan akıttık, Çanakkale'de İstiklal Savaşı'nda kan akıttık. Kürdün kanının döküldüğü her toprakta hukukumuz var. Aynı şekilde Türkün kanının döküldüğü Mardin'de de elbette ki Batı'da da Doğu'da da hakkı vardır, hakları birbirine karışmıştır ve ortak noktalarımızı yaşama geçirmemizin temel nedenleri vardır. Burada bu kısa sürede bunu vurgulamak istiyorum: Bu diyalogu lütfen sürdürelim. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü sağlayalım, Anayasal değişiklik, siyasi partiler yasası, yasalar 3713 sayılı terör yasası, DGM yasası... saymakla bitmiyor. Bunların hepsi bizi bekliyor. Bunları birlikte kaldırmak için var mı aramızda bir engel? Göremiyorum. O halde en acil platform, en acil eylem, gelin bu noktalarda hep beraber kampanyalar açalım, diyorum.

Teşekkür ediyorum.

HÜSEYİN SAĞNIÇ

Sayın arkadaşlar, sayın divan, hepinize hürmet ve teşekkürlerimi sunarım.

Burada Kürt meselesi tartışılıyor ama maalesef Kürt meselesi Kürt diliyle tartışılmamaktadır. Halbuki bunun en bariz meselesi herhangi bir topluma gidildiği zaman, o toplumda nasıl konuşuluyorsa onun fertleri de o toplumun anlayacağı dille ifade ediliyor. Öyleyse Kürt meselesi, Kürtlerin dilinin dışında bir dille konuşulmakta, tartışılmaktadır. Acaba Kürtler ne istiyor, deniliyor. Kürtler diyor ki: Benim de dilim var, ben hiç olmazsa davalarımı, mevzularımı kendi dilimle dinlemek istiyorum ama ondan mahrumum. Okulumu, radyomu istiyorum onlardan da mahrumum. Toprağımda yaşamak istiyorum, muhacir olmayı istemiyorum ama ondan da mahrumum. Yani ne istiyorum? Kürtlerin ne istediğini bana sorarlarsa, diyeceğim ki, dünya ulusları ne istiyorlarsa Kürtler de onu istiyor. Kürtler bir azınlık değil, ulustur. Ulus olduğuna göre, dünya ulusları ne

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

istiyorlarsa onu istiyor. Benim kavuştuğum senelerde, bizim büyüklerimiz dünyada yedi devletin var olduğundan bahsedilerdi. Bu yedi de olabilirdi 10'da olabilirdi, bilemiyorum. Fakat daima yedi devletten bahsedilirdi. Bugün ise bu yediden 170, belki 200'e ulaşmıştır. Yalnız BM'de mevcut devlet sayısı 160 civarındadır veya daha fazladır. Bunlar birbirlerinden ayrıldılar da kıyamet mi koptu acaba? Bence kopmadı, bence daha iyi temellere oturdu. Ama Kürtler gerçekten bunu istiyorlar mı istemiyorlar mı onu bilemiyorum. Çünkü ben Kürt halkının temsilcisi değilim. Yalnız bugün Kürdistan'da uygulanmakta olan olaylardan yakınıyorum. Gerçekten bu uygulamalar hiçbir zaman dininden dolayı kürtlerle uygulanmamıştır. Çünkü Iraklılar müslüman olduğu halde kürtlere resmen atom bombası niteliğinde kimyasal silah kullanmıştır. Burdakiler de, oradakiler de Arabistan'dakiler de, dünyanın bütün müslümanlarından hiç birisi Irak'a, niçin bunu yaptın diye sormamışlar. İkincisi, kimyasal bombayla bombalandığı sırada Kürtler yerlerini terketmek zorunda kalmışlardır. Dünya islam devletleri buna da bigane kalmışlardır. Hiç bir ilgi göstermemişlerdir. Acaba şimdi ne değişmiş ve bundan sonra ne değişecek? Elbetteki gerçekten islamiyete inanan bazı insanların ciğerleri yanıyor ve onların her türlü baskıya, zulme karşı olduklarını da biliyoruz. Eğer zulme ve baskıya karşı olan bir Nûbihar dergisi olmasaydı, elbette böyle bir toplantı da hazırlanmayacaktı.

Şimdi arkadaşlar, Kürt meselesi bu gibi tedbirlerle çözümlenemez. Bugün cumhuriyetten bu yana irili ufaklı Türkiye'de ve diğer ülkelerde 40'tan fazla hareket vardır. Bunların hepsi baskı ile çözümlenmek istenmiştir, fakat çözülmemiştir. Çözülemez de. O gün için çözülmüş gibi görünmüşlerse de, sonradan çözülmediği görülmüştür. Ancak

burada çok yanlış bir terim kullanılmaktadır. Arkadaşlar da bunu kullanıyorlar. Bunu ben red ediyorum: Şeyh Sait isyanı, Kürt isyanı gibi ifadeler... Bir Kürt isyanı yoktur. Kürtler hiçbir zaman isyan etmemişlerdir. Kürtler ayaklanmışlardır, kendi haklarını talep etmişlerdir. Kendi meşru haklarını talep eden isyancı değildir ve hareketi isyan da değildir. Türkiye'nin kuruluşunda milli meselede birleşen milliyetçi görüş eğer isyan değilse, bu da isyan değildir. Onlar Türk halkının istiklalini veya haklarını istediler. Kürtler de bu hakları istemişler ve bu hiçbir zaman isyan değildir, bir harekettir, bir başkaldırıdır. Yani "serhildan" dır. Buna ancak "serhildan" denilebilir. Bütün Kürt halkı veya büyük bir kısmı devamlı olarak bu hareketlerde yer almıştır.

Ben bu arada Kürt, Türk aydınları ve dindarlarına sesleniyorum ve diyorum; eğer gerçekten demokrasiye inanmışlarsa, eğer gerçekten dinin uygulanmasına inanmışlarsa, dinde; Kur'an ve hadiste toplumların hakkı belirlenmiştir, buna göre hareket etsinler. Bu kadarını da söyleyeyim: Önce toplumlar gelmiştir sonra din gelmiştir. Yani ilkin din, sonra toplum yaratılmış değildir. Demek ki din toplumlar için gelmiştir, toplumlar din için gelmemişlerdir. Bunun için aydınlar olarak Kürt meselesi üzerine eğilmek gerekiyor. Daha büyük faciaların yaşanmaması ümidiyle.

Hepinize saygılarımı sunarım.

İSMAİL GÖLDAŞ

Çok değerli dinleyiciler, değerli basın mensupları,
Toplantıyı düzenleyen değerli dergimizi kutlarım.

Benden önceki arkadaşlarım, kardeşlerim, sorunun siyasal yönüyle ilgili kapsamlı açıklamalarda bulundular. Ben biraz daha bu sorunun farklı boyutlarına değinmek istiyorum. Özellikle zihin anlamında, bilinç anlamında bazı farklı söylemler vermek istiyorum. Tesbitlerimi bir takım maddeler halinde sunacağım ve bunlar doğrultusunda gelecekte de bundan sonra da detaylı biçimde düşünülmesini öneriyorum.

Kürt sorununun çözümünde insan zihniyeti, olgunun bugün neredeyse esasını belirleyen durumdadır. Ahmet Zeki Okçuoğlu kardeşimiz demin söyledi; insan zihniyeti özgürleşmeden, insan zihniyeti üzerindeki tüm yasaklar, insanın kendisi tarafından kaldırılmadan hiçbir sorunun çözümü kalıcı ve gerçekçi olmaz. Hakim otorite Kürt sorununda bir zihniyet oluşturdu. Kürdün, Türk olduğu, Türki-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

ye’de yaşayan tüm etnik, inanç, mezhep, vicdan sahiplerinin “Bir Türk dünyaya bedeldir.” zihniyetiyle eğitilmesini sağladı. Bu tesbite dikkat çekmek istiyorum. Hakim otorite özellikle cumhuriyetten sonraki süreçte, Kürt isminin Kürt kültürü, tarihi folklorü her türlü ulus, birey özelliğinin, Türk özelliği sayıldığını zihniyet, bilinç düzeyinde etkiledi. Sorunun kan damarlarından birisi de burda yatıyor. Özellikle cumhuriyetle birlikte, devletin resmi zihniyeti biçiminde örgütlenilen Kürdü inkar, onu aşağılama, dağlı görme, hakir görme zihniyeti, kuşaktan kuşağa eğitim siyaset ve toplumsal kurumlarla aktarıldı. Sorunun kan damarlarından birisi de burda yatıyor. Daha yeni konuşmayı öğrenmiş, anasından, ailesinden, aşiret biriminden Kürt lisanıyla yetişip gelmiş Kürt yavrusuna, Türk olduğu bilincini aktarma ve bunu, toplum, vatandaş zihniyeti haline getirmek, sorunun sosyo-psikolojik kaynağıdır. Devletin dile, tarihe, ticaret, basın ve her türlü ifade ve yaşam biçimine resmi düzeyde taraf olarak müdahaleci ve örgütleyici güç olarak katılması sorunun bütünüyle tıkanmasına neden olmuştur.

Resmi otorite ulus, birey, vicdan, inanç toplumsal yaşamın tümünde kemalizmi bir devlet, toplum inancı biçiminde zor, telkin, tescil, asimilasyon kavramlarına yükleyerek yürüttü. Osmanlı’daki, Evliya Çelebi’deki Kürt olan, Kürdistan olarak adlandırılan eyaletlerde, sancaklarda tımar ve zemet biçimiyle yaşayan Kürt, Cumhuriyet’te Türk oldu. Asıl sorun bence buraya kadar uzanır. Bu kadar karmaşık geçmişi yaşayan Kürt sorunu, bugün tek bir çözüm yoluyla ifade edilemez. Irak, İran, Suriye’deki Kürt sorunu Türkiye’yle tümünde aynı özelliklere, aynı sosyo-politik çözüm zeminine oturmuyor. Dolayısıyla federasyon, otonom devlet oluşturmak, bağımsız devlet, kültürel özerklik gibi si-

yasi içerikli çözüm önerileri Türkiye’de pek fazla mesafe kaydedemiyor. Benim “pek fazla mesafe kaydedemiyor” terimini kullanmamdaki bir amacım var. Mesafe kaydetmek ayrı bir olay, bu söylenenlerin bir çözüm yolu olmasını dayatmak ayrı bir olaydır. Bir kere Kürt sorununda hiçbir düşüncenin dayatılmasının doğru olduğuna inanmıyorum. Birinci saptamam bu. İkincisi: Elbetteki bunlar siyasi anlamda çözümlerdir. Ancak bugün bu konudaki tartışmaların da öz itibariyle pek fazla mesafe kaydettiğini ben göremiyorum. Bu toplantıda pek fazla rastlayamadım. Beni bağışlasınlar, belki islamcı kesimin tamamı için bunu söylemiyorum. Altan Tan kardeşimizin konuşmasının saygıyla düşünülmesinden yanayım. Aynı zamanda bizim zihnimizin gelişmesi açısından da birtakım doneleri en azından tarihsel anlamda oradan çıkarıp düşünmemizde yarar olduğu kanısındayım.

Sorunun çözümü yalnızca devletle birlikte artık anlamıyor. Toplum, ulus, birey zihniyeti ve bizzat Kürtlerin kendileri, siyasi oluşumları da çözüm konusunda kendilerini dönüştürmelidirler. Yalnızca devletin siyasal, hukuksal anlamda demokratik kurumlarına yönelmesi geleceği belirlemiyor. Toplum, bireyin, etnik unsurların, inançların ve vicdanların tümüyle demokratik zihniyete dönüşmesi, halkların zulme, baskıya, merkeziyete karşı doğal seyrinde hak talep edecek konuma yükselmesi, kalıcı olan çözüm olacaktır. Kalıcı olan esas çözüm zihnin, mantığın, karakterin, bilincin, vicdanın, hafızanın, aklın demokratikleşmesidir.

Kürt sorununun çözümünde ideolojik, klasik, Marxist söylemin dışında, ulusların, toplulukların, dinlerin, inançların, bugünkü modern dünyanın ve çağdaş insanın, ulus sıfatlarına uygun düşebilecek zeminde düşünmek gerekiyor. Bugün 70 yıllık TKP, Türk sol geleneksel düşünce politik söy-

• Kürt Sorunu Nasıl çözülür?

leminin, enternasyonal geleneğinin Kemalist otoriteye Kürtler konusunda teorik katkılarının, Kürt inkarına olan katkılarının tartışılıp aşılması gerekir. Aynı ölçüde sorunun çözümünü bir proleterya iktidarı, işçi sınıfının öncülüğü ve diktatörlüğünde arayan bilinci de tartışmak gerekiyor. Son sözüm insan; insan karakterinin, düşüncesinin, beyninin, bilincinin, inancının özetle insan beyni ve sosyo-psikolojik gelişmesinin özgürce gelişmesini sağlayabilecek bir sistemin oluşması, geleceğin kürtleri ve geleceğin insanlığı açısından ebedi olacaktır.

Teşekkür ederim.

MEHMET PAMAK

Bismillahirrahmanirrahim

Kürtlerin 70 yıldır görmekte oldukları her çeşit zulüm ve işkence, haklarının gaspedilmiş olması artık tartışılmıyor. Yani genelde bu artık, geç de olsa bazı kesimler açısından, görülmüş vaziyette. Buna bir örnek olarak şunu vermek istiyorum. Mazlum-Der olarak bir eski Kürt kökenli bakanla görüşüyorduk, o dahi şöyle bir söz söyledi, olayları epey konuştuğumuz sonra: "Maalesef bizim güvenlik güçlerimiz Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da işgal kuvvetleri gibi davranıyorlar" demiş idi. Bu zannediyorum bir çok kesimin artık bazı gerçekleri iyice anladıklarını gösteriyor. Şimdi sıra geldi bu durum nasıl durdurulacak? Çözüm ne olacak? Mazlum Kürt halkından yana olmak, onun gaspedilmiş haklarının verilmesi istikametinde mücadele vermek, zalim yönetimlere karşı tavır koymak... Kanaatimca bu mücadele sonunda ancak bir çözüme kavuşulabilir. Nasıl ki işçi haklarından yana, zalim patronlara ve yönetimlere karşı, yine, nasıl ki gecekonducuların hakları yanında mazlumlardan yana, zalim-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

lere karşı mücadele etmemiz gerekiyorsa aynı şekilde mazlum Kürt halkından yana zalim yönetimlere karşı mücadele etmek gerekiyor.

Şimdi ben müsaade ederseniz, tebliğ sunanların değindikleri bazı konulardaki görüşlerimi açıklamak istiyorum. Tebliğcilerin önemli bir kısmı soruna çözüm bakımından demokrasi ortak paydasında birleştiler. Bir kısmı, demokrasiyi kesin ve nihai çözüm olarak nitelendirirken ve hatta demokrasi dışında alternatifin de bulunmadığını vurgularken, bir kısmı da bugün için demokrasiyi ve demokratikleşmeyi benimsediklerini ve çözüm olarak gördüklerini ifade ettiler. Kanaatimce demokrasi sadece bir yöntem ve insan hakları demek değildir. İlaveten ve daha çok da halk, insan iradesini, teşri yani yasama noktasında mutlaklaştıran ve onun üzerinde başka bir otorite kabul etmeyen bir ideolojik vecheye de sahiptir. Yönetenleri halkın seçimle belirlemesi bir teknik olarak islami toplumda da kullanılmıştır, bugün de kullanılabilir. Ancak insan iradesini ilahlaştıran, Allah'ın hükümlerini, Kur'an'ın getirdiği mutlak ve değişmez değerleri, bir hudut olarak kabul etmeyen demokrasiyi, müslümanlar geçici de olsa benimseyemezler kanaatindeyim. İnsan iradesinin ilahlaştırıldığı her sistemde aslında zulüm kaçınılmazdır. Zulmü önlemek isteyenlerin, bazı insanların ilah, bazılarının ise kul noktasında sürüklenerek eşitliğin sona erdirildiği ve aslında halkın dahi değil, sermeya oligarşisinin hakim kılındığı sistemlere kurtarıcı olarak bakmaları çok büyük bir çelişkidir diye düşünüyorum. Bazı hakların demokratik bir irade ile verilmesi, aynı irade ile alınmasını da meşrulaştırır. Yani veren irade aynı yolla alabilir de. Halbuki tüm kavimleri yaratan, yaratıcının bu hakları verdiğinin kabulü çok farklıdır ve bu hakları hiçbir kulun alma yetkisi yoktur. Yönetimler ancak ilahi iradeyle verilmiş

hakları uygulamaya koymakla yükümlüdür. Belki sorunun teşhisinin önemli bir kısmında birleşsek ve temel hakların verilmesi gerektiğinde de anlaşsak dahi, herhalde hangi sistemin bunu gerçekleştirebileceğinde anlaşabileceğimizi zannetmiyorum. Nitekim mevcut sistem bazı hakları verse ve parlamentoda özgürce temsil etme hakkı Kürt ulusalcularına, sosyalistlerine tanınsa, belki de laik TC devletiyle birleşip müslümanların karşısına çıkmakta bir beis görmeyeceklerine inanıyorum. Bugüne kadarki laik ortak paydaların, demokrat ortak paydaların genelde bir çok yazarı bir çok aydını müslümanlara karşı böyle bir çifte standartta sürüklediğinden dolayı bu kanaatimi belirtiyorum. Bu sorunun ve tüm sorunların kesin ve nihai çözümü ancak islam toplumu biçimindedir. Kavimleri bir vakıa olarak, Allah'ın ayeti olarak gören islam, kavimleri eşdeğer bir konuma oturttukça tüm hakları adil bir biçimde vererek bu sorunu çözmüştür. Bundan sonra da çözecektir. Bölgeleri itibariyle, eyalet yönetimlerinin yerel yönetim biçimleri olarak güçlendirilmesi, halkın kendi yöneticilerini seçmesi veya belirtebilmesi, kavmiyetçiliğin ise reddedilerek yasak bir konuma itilmesi, hiç şüphesiz bir kardeşlik hukukunun teşekkülü bakımından çok güzel bir ortam teşekkül edecektir. Parçalanmış Kürdistan'ın tekrar birleşmesinin yolu dahi ancak tüm bu bölgelere; Türkiye, İran, Irak, Suriye vs bütün bu bölgelere islamın hakim olmasıyla mümkün olabilir. Yoksa kavmiyetçiliğe dayalı, kavmiyetçiliğe de cevaz veren, insanın iradesini ilahlaştıran demokratik yollarla değil.

İkinci bir konu üzerinde kısaca durmak istiyorum. Kürt aydınları, 1923'lerden bu yana, Türk asker, bürokrat ve aydınlarının yapageldiği gibi bir ideoloji mi dayatmak istiyorlar Kürt halkına? Gerçekten Kürt halkının mutluluğunu istiyorsanız, ki buna inanmak istiyorum, Kürt halkının herşe-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

ye rağmen terkedemediği islamı tetkik etmelisiniz. Bu mazlum halkı böyle bir toplum biçimine kavuşturma mücadelesine katkıda bulunmalısınız. Kürtlerin ulusal hakları nasıl gaspedilmişse, islami hakları da aynı şekilde gaspedilmiştir. Bir kısım hakları için mücadele edip diğer hakları için mücadele etmemek de bir çifte standart olabilir.

Son bir soru: İslami kimliğe toplumun tüm sorunlarını red ederek değil, onları bir vakıa olarak kabul ederek yaklaşmaktadır. Bütün sorunlara çözüm üreten kuşatıcı bir kimliktir islamî kimlik. Yani bir konuşmacının tebliğinde dediği gibi, Türklük, Kürtlük herhangi bir şehir veya bölgeye mensubiyet, mezhebe mensubiyet veya bir sınıfa mensubiyet gibi kimlikler ise tek başına esas alındıklarında diğerlerinden bir kısmını reddedebilmektedirler, reddetmek zorundadırlar.

Halbuki islam, hepsini yerli yerine oturtan bir hayat modelidir ve hepsini kucaklamaktadır, reddedici değildir. Başka dinlere de bugün dünyada hiçbir demokratik rejimin tanımadığı geniş bir özgürlük imkanı yine islam toplumu getirmektedir. Bütün kavmi hakları ve tüm insan haklarını en adil biçimde veren islamı esas alan toplumun ortaya çıkarılması için, önce mazlum tüm kesimlerden; Kürtler, işçiler, gecekondular dahil bütün muhtaz'af mazlum kesimlerden yana ve tüm zalimlere karşı adil, emin ve güvenilir bir kimliği topluma gösteren islam davetçilerinin gayretleriyle ve sizin gibi islam dışında olduğunu iddia edenlerin de erdemli insanların da katkılarıyla inşallah bu toplum dönüştürülebilir. Bu ancak düşünsel ve kültürel bir zeminde değişir. Bunun sonucu olarak siyasi değişimde söz konusu olabilir ve adil bir düzen bütün halklara, insanlara eşit davranan, haklarını veren bir sistem söz konusu olabilecektir.

Saygılar sunuyorum, teşekkür ederim.

OSMAN AY TAR

Sayın divan üyeleri, değerli dinleyiciler, değerli misafirler, Benden önce konuşan katılımcıların söylediği Kürt sorununun gerçeğiyle ilgili bazı noktalara değinmeyeceğim. Evvela sorunun çözüm önerileri üzerinde durmak istiyorum. Zaman kalırsa öteki konulara da değineceğim. Kürt sorunu hem dört parçaya bölünmüş bir ülkenin sorunu olarak, hem bölgesel, hem de uluslararası bir sorundur. Sorunun bu tarafına değinmeyeceğim. Daha çok Türkiye'deki yani TC devlet sınırları içinde Kürt sorununun çözümüne ilişkin düşüncelerimi açıklamaya çalışacağım. Türkiye'de de, bazı konuşmacı arkadaşların belirttiği gibi, şu veya bu nedenlerle daha çok da Kürdistan'da devletin uyguladığı politikalarla doğrudan bağlantılı olan nedenlerle göç etmiş Kürtlerin gerçeğini sürekli gerekçe olarak gösterip, Kürdistan'daki gerçekçi çözümlerin önünü sürekli olarak bazı engellerle kapatmak istemeseler bile en azından belli kuşku lar bırakıyorlar. Bence TC devlet sınırları içinde iki tane

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Kürt sorunu vardır. Bir, Kürdistan'daki Kürtlerin sorunu, yani coğrafik olarak Kürtlerin sorunu, diğeri de Türkiye'deki, yani TC devlet sınırları içinde ve Türklerin çoğunluk olarak yaşadığı bölgelerdeki Kürtlerin sorunu. Şimdi böyle iki sorun olarak gündeme getirildiğinde çözümlerini de iki açıdan ele almak istiyorum. Kürdistan'daki Kürtlerin sorunu; tabii sadece Kürtler yaşamıyor. Gerçi çoğunluk olarak Kürtler vardır, ama bunun yanında, Asuriler, Araplar, Türkler de vardır. Kürdistan'daki sorun dünyada her özgür bağımsız ulusun sahip olduğu haklara Kürt halkının da kavuşması istemi etrafında düğümlenebilecek bir çözümle sorun halledilebilir. Açıktır, bugün bir köle ile efendisinin eşitliği olmaz, bir köle ile efendisinin kardeşliği de olmaz. Önce eşitliğin sağlanması lazım. Eşitlik de şudur: Var olan bir yasadaki eşitlik değil. Biliyoruz, darbelerle işbaşına gelenler Anayasayı da, yasaları da bir çırpıda bir tarafa itip, on yıl hem Kürt halkına hem Türk halkına karanlık bir dönemi yaşatabiliyorlar. Sorun, yasa sorunu değil. Sorun bir kültür sorunu, halkın içindeki toplumsal meşru araçlar sorunu, meşru güvenceler sorunudur. Bu da Kürt halkı ulusal, siyasal, kültürel bir açıdan belli bir özgürlük dönemini yaşamadan, Türkiye'de, Suriye'de ya da başka parçalarda Kürt sorununun adil ve demokratik bir şekilde çözümlenebileceğine inanmıyorum. Bunun nedenleri var. Sürekli başımızda sallandırılan bir bölücülük, ayrılıkçılık sloganı, ya da suçlaması var. Bunun önce kaldırılması lazım. Bunun kaldırılmasının göstergesi de şu olacaktır:

Bugün uluslararası anlaşmalarda, Birleşmiş Milletler'in kabul ettiği bir sürü anlaşma ve sözleşmede yer alan "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" diye bir ilke var. Farklı düşünebiliriz, bazılarımız bağımsız devletten yana olabilir, bazılarımız federasyondan, otonomiden yana olabilir, bazı-

larımız kültürel özerklikten hatta hiçbir şeyden yana olabilir, öyle bir düşüncemiz olabilir. Ama sorun bu değil. Sorun tarih boyunca hiçbir zaman gerçekleşmemiş bir olayın gerçekleşmesidir. Bu da Kürt halkının özgür iradesinin ortaya çıkacağı koşulların yaratılması sorunudur. Bir örnek vermek istiyorum: Musul sorunu görüşülürken, Türkiye'ye gelen heyetler, sürekli bölgede incelemede bulunurken, işte Kürtler için ne iyidir, ne yapalım, Kürdistan nereden başlıyor veya Kürtlere ne gibi haklar verilmelidir şeklinde bazı sorular soruyor. Orda bir Kürt lideri şöyle bir söz söylüyor: "Şimdiye kadar hep bizim adımıza karar verdiniz ama bir defa da bize sorun, biz ne istiyoruz?" Gerçekten tarihe baktığımızda hiçbir zaman Kürtlere özgür iradeleriyle eşitlik temelinde böyle bir soru sorulmamıştır. Öncelikle bunun koşullarının yaratılması lazım. Bu koşullar yaratılmadı mı, bizim burada söylediğimiz federasyon, üniter devlet, bağımsız devlet çözümlerinin pratik bir anlamı olmayacaktır. Bunun da yolu şudur. Türkiye'de sorunun tartışılmasının önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır. Kürt halkı bir nefes almalıdır. Bu anlamda güncel istemler arasında sayılabilecek olağanüstü halin kaldırılması, koruculuğun kaldırılması, özel tim, özel ordu hatta belli ölçüde Türk ordusunun bölgeden çekilmesi; dil, kültür, tarih üzerindeki yasakların kaldırılması, Tv, radyo, basın-yayın alanındaki engellemelerin kaldırılmasıyla belki bir nefes alınabilir. Buna bir diyeceğim yoktur. Bu konuda bir görüş birliği vardır. Sorun bundan sonrasıdır. Bununla rahat bir nefes alınabilir ama çözümlenmez. Çünkü yarın bir Kenan Evren'in ya da bir cuntanın tekrar işbaşına gelmeyeceğinin güvensi yoktur. Irak'ta yaşanan gelişmeler, Türkiye'de yaşanan gelişmeler bunu gösteriyor.

Sorunun diğer boyutu da Türkiye'deki Kürtler sorunudur. Bunu da hiçbir zaman Kürt ulusal demokratik muha-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

İlefinin önüne bir tehdit unsuru olarak çıkarmamalıyız. Bir Kürdistan kurulsaydı bile Türkiye’de kürtler olabilir. Onlar, Türkiye’deki demokratikleşmenin bir parçası olarak kendi haklarına sahip olmalıdırlar. Şimdi mesela bazı konularda gerçekçi ve uygulanabilir çözüm deniliyor. Yugoslavya’da ayrı devletler gerçekçidir. Sovyetler Birliği yıkılırken ayrı devletler gerçekçidir. Kıbrıs’ta federasyon bile kabul ediliyor, gerçekçidir. Ortadoğu’nun sınırları adeta cetvelle çizilmiş, gerçekçidir. Afrika’da sınırlar yine cetvelle çizilmiş, yine gerçekçidir. Ama sorun Kürt halkının kendi özgür iradesini ortaya koyabileceği bağımsız devlet kurma hakkının da gündemde olduğu bir çözüm olunca gerçeklik ortadan kalkıyor. Önce bunu ortadan kaldırmak lazım. Bu sorunun çözümü değil, nasıl çözülemeyeceğinin tartışılması olur o zaman. Bir yerde Kürtler neye hazırdır sorunsalı bazı arkadaşlarca gündeme getirildi. Kürtlerin belli bir birikimi vardır. Yani herşeyi Kürtlere mal etmek istemiyorum, bu anlamda demiyorum. Belli bir birikim vardır. Eksik olanın da sorumlusu Kürtler değildir. Ortadoğu’da Kürtlerin iradesi dışında her türlü zorbalığı sergileyen Türkiye’dir, Suriye’dir, Avrupa ülkeleridir ve onların işbirlikçi ülkelerdir. Burada suçlanacak bir güç varsa bunlardır. İşin bu yönüyle bölücü olan Kürtler değildir, bağımsız devlet isteyen de bölücü değildir. Ayrılıkçı suçlaması da aynı şekilde değerlendirilebilir. Esas bölücü Kürt halkının varlığını reddeden bir devlet anlayışıdır. İşin yalan ve demagoji tarafıyla bir demokrasi anlayışı olarak öne sürülmek istenen anlayıştır. Din sorununa, kısaca değinmek istiyorum. Kürtlerin % 90-95’inin İslamiyete inandığını biliyoruz. Ama bunun çözümleyici olmadığını da biliyoruz. İran’da mollalar rejimi, Irak’ta yine İslamiyet adına Kürtler katledilmiştir. Şimdi bile Güney Kürdistan, İran topraklarında her an onlarca, yüzlerce insa-

nın ölüm tehlikesiyle karşı karşıyadır, bunun bilinmesi lazım. Kürtler tarih boyunca sürekli, din adı altında belli amaçlar için kullanılmışlardır. Burda dini suçlamak istemiyorum, yanlış anlaşılmasın. Din alet edilmiştir. Kürtlerin kimseyle düşmanlığı olmamıştır. Kendilerine bazen düşmanlıkları oluşturur. Hatta mezhep farklılıkları nedeniyle bilinen Yavuz Sultan Selim dönemini söyleyeyim: Kürtler o dönem, Osmanlı saflarında, Osmanlının çıkarları için birkaç beylik için, kendi kardeşlerini Dersim'de, Erzincan'da ve o bölgelerde katletmişlerdir. İki taraf da müslüman, ama bu konuda iki tarafı da kışkırtan yine müslümanlığın içindeki mezhepler sorunudur. Bu anlamda Kürtlerin bazan islamiyet adına öne sürülen politilara güvensizlik duymalarını da anlamak lazım. Çünkü Halepçe'de insanlar katledilirken o günlerde toplanan İslam Konferansı örgütü, Arap ülkeleri birliği bir kınama bile yapmamıştır. Haklı olarak kürtler bu konuda daha genel, daha global çözümlere güvenmek zorundadırlar. Bunun çerçevesi de nedir? Sosyalistinden yurtsever dindarına kadar, Kürt halkının, bir Türk işçisinin sahip olduğu, bir Türk köylüsünün, esnafının sahip olduğu, kaba deyimle bir Türkün bir Arabın ulusal olarak sahip olduğu tüm haklara kavuşmasından yana olan her insanın, dine inanmayan sosyalist, devrimci, düşüncesi ideolojisi ne olursa olsun onların sorunudur, bunlar birlikte bu sorunu çözümlerabilirler. O yüzden sorunu Kürt halkının özgür iradesiyle çözmek lazım.

Teşekkür ederim.

OSMAN TUNÇ

Asıl konuya geçmeden önce bir iki noktaya değinmek istiyorum. Ben pratik hiçbir değeri olmayan ve günümüzde bizzat yaşadığımız olgulara çözüm getirmekten uzak bulunan felsefi bir takım açıklamalara ve fikir jimnastiğine girmek istemiyorum. İddia edildiği gibi, yeni bir dünya kurulurken ulus devletler yok olup gitmiyor, kendi kimliklerini yitirmiyor. Buna katılmıyorum. Ancak, dikkat edilmesi gereken asıl nokta, ulus devletler kendi aralarında menfaat ve maslahat birliktelikleri oluşturmak için çaba sarfediyorlar, bu yolda yeni bir takım adımlar atıyorlar. Bu globalleşme ortamında Kürtlerin kendi kimliğini korumalarının yolu müzakere masasına oturma güçleriyle orantılıdır. Bunu hiçbir zaman hiçbir şekilde unutmamak gerekir. Bu noktaları belirttikten sonra sempozyumun asıl konusu olan “Kürt sorunu Nasıl Çözülür?” konusunda pratik değeri olan bazı noktalara değinmek istiyorum.

Ben Kürt sorunun çözümünde iki kategoride mütalaa

Aynı şekilde yasama, yürütme ve yargı mekanizmaları yerel yönetimler çerçevesinde merkezden bağımsız olarak gerçekleştirilmelidir. Yani yerel parlamentolar kurulmalıdır.

İkinci kategoride sosyal ve kültürel açıdan problemin çözümüne yönelik olarak da yapılacak öneri; eşitlik temelinde gönüllü birlikteliklerin oluşmasına aynen katılıyorum. Kürt, Türk, Arap ve diğer etnik gruplar arasında ortak payda teşkil eden islam kardeşliği fiilen tesis edilmeli. Bunu teorik anlamda demiyorum, çünkü teorik anlamda islam kardeşliği havada kalmaktadır. Ancak bu pratik anlamda olursa bir anlam ifade edebilir. Yani, benden önceki arkadaşların, konuşmacıların da belirttiği gibi, kendisi için istediğini müslüman kardeşi için istemedikçe, islam kardeşliğinin somut olarak şekillenmesi gerçekleşemeyecektir. Bu anlamda da islam kardeşliği derken bunun içinin doldurulması gerektiğine inanıyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum.

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

ediyorum. Birincisi: Kürt sorununun siyasi, ekonomik ve idari açıdan çözümlenmesi. İkinci kategoride ise, Kürt sorununun sosyal ve kültürel bağlamda çözüme kavuşturulması için yapılması gereken hususlar. Sorunun siyasi boyutunun halledilmesi için, herşeyden önce Kürt kimliğinin tanınması gerekiyor. Bu siyasi boyut Kürtlere kazandırılmadıkça sorunun çözümünde ciddi adımlar atılamayacaktır. Ben Kürt kimliği üzerinde vurgu yaparak dururken, ulus devlet kimliğini öne çıkarmak veya bütün ulusların birliğinde ve gönüllü beraberlik içinde yaşamalarını arkaplana itmeyi kastetmiyorum. Ancak pratik değeri itibariyle bölgede yaşayan bütün ulusların kimliklerinin olduğu bir ortamda, hukuki çerçevesinin belirlenmiş olduğu bir ortamda, Kürtlerin de kendi kimliklerinin ortaya çıkarılmasını ve kabullenilmesini istiyorum. Yoksa, bunu, ulus devlet bilincinin yeniden yeşertilmesi bağlamında kullanmıyorum. Kürt kimliğinin tanınması bağlamında, yine pratik anlamda değer taşımayan, bir takım beyanat ve sözlerle geçiştirilmesine de karşıyım. Kürt kimliği yasalarda ve Anayasa'da güvence altına alınmadıkça yapılmış olan siyasi birtakım beyanatları doyurucu ve anlamlı olmadığı gibi inandırıcı da olmayacaktır. İdari açıdan Kürt sorununa çözüm arayışları ise, Sayın Asaf Savaş Akat Bey'in de belirttiği gibi, bölge bazında idarenin yeniden yapılanmasıyla anlam kazanacaktır. Bölgenin durumu, siyasi konumu gözönünde tutularak, oraya gönderilen kamu yöneticilerinin dışarıdan değil, bölge içinden halk tarafından seçilmesi gerektiğine inanıyorum. Aynı şekilde bunun bir diğer ifadesi olan merkezi yönetimin zayıflatılmasını, yerel yönetimlere ağırlık verilmesini düşünüyorum. Yerel yönetimlerin yetkileri artırılmalı, bölgenin problemleri yine bölge halkı tarafından seçilmiş olan kamu yöneticileri tarafından çözümlenmelidir.

RAMAZAN DEĞER

Selamün Aleyküm

Herşeyden önce böyle bir sempozyumu düzenlediği için Nûbihar mensuplarına teşekkürlerimi arz ederim.

Ben şahsen buradaki konuşmalardan çok yararlandığımı itiraf etmek istiyorum. Bu konuda konuşmak için söz almış değilim. Ama müzakereci olarak katıldığım için, ismim okundu ve ben de özellikle teşekkürlerimi ifade etmek için çıktım. Fakat bu arada böyle toplantıların biraz da doğuda; Diyarbakır, Mardin gibi yerlerde düzenlenmesi ve bizzat orda Kürt halkının çektiği ızdırabların bizatihi Türk, sosyalist, müslüman, dindar ve demokrat insanlar tarafından dile getirildiği bilinsin ki, o insanlar çektikleri sıkıntılarda yalnız olmadıklarını bilsinler. Maalesef biz Doğu'da bu toplantıların kasetlerini bile bulmakta hayli zorluk çekiyoruz.

Bazı konuşmalarda, özellikle islamiyet ve müslümanlar dile getirildi. Müslümanların kendi dini ile ilgili sorunlarını da, bu sistemin 70 yıldır onların medreselerini, tekkele-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

rini kapattığı, bizzatihi sistemin kendi okullarında dini öğrendikleri için, bu dinin ürettiği politikalarının da, Kürt sorununa bakış açısının da aynen sisteminkine benzeyeceğini söylemeleri gayet doğaldır. Fakat devletin öğrettiği dinden, islamiyetten ayrı olarak, islamı öğrenen insanların —ki bunlar azınlıktadır— bakış açılarıyla, resmi devlet okullarında okuyanların dine bakış açısını birbirine karıştırmamak gerektiğini de burada ifade etmek istiyorum.

Muhammed İkbâl'in çok güzel bir sözü vardır: "Kaç bu müslümanlardan sığın müslümanlığa". Ayrıyeten Muhammed Abduh'un da bir sözü var: "Biz başkalarının müslüman olmasını istiyorsak, ilk önce bizim müslüman olmadığımızı anlatmamız lazım." Maalesef, üzülererek belirteyim ki ben bir müslüman olarak bu izdırabı duyanlardan biriyim. Mezhebi konuşursanız, mezhepsizsiniz, sünneti konuşursanız, sünnetin inkarcısısınız, dini Kur'an'dan anlayalım dersiniz, mealcisiniz, Kürt meselesini mi gündeme getireceksiniz, Kürtçüsünüz. Nerden kaynaklanıyor, nasıl oluyor, bilemiyorum ama bu da bir realitedir maalesef. Bir düşünürün aktardığı bir söz vardır. "Eğer bir şeyi yıkmak istiyorsanız, ona iyi saldırmayın, onu kötü savunun yeter." Maalesef belki, ben kendi adıma söyleyeyim, eğer biz müslümanlığı sadece ve sadece müslümanların dertleriyle dertlenen bir din olarak algılaysak, insanlara islamın evrensel bir din olduğunu söyleme hakkını da kaybetmiş oluruz. Fakat maalesef pratikte değil bir müslümanın sadece müslümanın derdiyle dertlenmesi, sadece kendi grubunda olan insanların dertleriyle ilgilendiğini müşahede ediyoruz. Kaldı ki Kürtlerin meselelerini kendilerine dert edinmeleri çok zordur, çünkü riskli bir meseledir. Ben burada kendi hayatımdan bir şey aktarmak istiyorum. Ben Adana İdari Bilimler Fakültesini kazandığım 1973 tarihine kadar, Kürt ve Türk ayrımının far-

kında bile değildim. Ziyaretime gelen bir arkadaşımınla Kürtçe konuştum, ardından bir de baktım, bir cemaatin mensupları geldiler ve dediler ki: "Ne dildeydi o konuştuğun?" Dedim ki: "Kürtçeydi". "Niye senin arkadaşın Türkçe bilmiyor muydu?" dediler. "Yok, az biliyordu. Sonra ne olmuş konuşmuşsam" dedim. Dediler ki: "Burası Türkiye'dir, Türkçe konuşman lazım". Ben de "Zaten Kürtçe de Türkçe'nin bir lehçesi değil midir" dedim. O zaman, böyle biliyordum. O zaman orada Kürt olduğumu hatırlattı o arkadaş. Onun için özellikle şu noktayı vurgulamak istiyorum. Müslüman Türkler eğer bir tokat yiyorlarsa, müslüman Kürtler iki tokat yiyor. Diyarbakır cezavine düştüğümüz zaman, herkes "nesin ulan?" diye sorgudan geçiriliyor. Biz altı kişi dizilmişiz böyle. Baktım bir asker geldi -tabi asker komutandır orda-, hazırolda durmuşuz hepimiz. "Nesin dedi" arkadaşım, arkadaşım korkudan dedi ki: "Ben müslümanım." O "Kürdüm" demesini bekliyordu ki, Kürt olmadığını ona isbat edecekti her halde. Müslümanım deyince, zavallı şaşırıldı. Müslümanlar da az hapse düşüyor zaten. Neyse öteki arkadaşta da "nesin ulan?" dedi, o da "müslümanım" dedi. Diğerine sordu, o da "müslümanım" dedi. Diğer arkadaşım: Yahu bu adamın yüzünde bir memnuniyetsizlik var. Herhalde benim bir şeyler daha eklemem lazım ve "Elhamdulillah müslümanım" dedi. "Elhamdulillah müslümanım" deyince asker vurma arzusunun ipucunu yakaladı. "Ne demek lazımmış, Elhamdulillah müslümanım demek lazımmış" dedi ve şırak şırak herkesi tokatladı. Orda "Kürdüm" diyecektik, o da "Kürt müsünüz?" diye dövecekti. Ee, "müslümanız" deyince dövemedi, orda "elhamdulillah"ı unutmusuz.

Gerçekten çok memnun oldum. İnşallah bu tür toplantılar, özellikle değişik inançlı insanlar arasında sık sık gün-

• Kürt Sorunu Nasıl çözülür?

deme getirilir. Benim kanaatim, Şu noktada düğümleniyor: Esas olarak ben ne kovulan bir Kürdün, ne kovulacak bir Türkün, ne demokratın ne Şunun ne bunun çözüm olacağına inanmıyorum. Türkiye'de zihniyet kovulmalı. Ki bu zihniyet, özellikle resmi ideolojidir, benim kanaatime göre bunun kovulması lazım. EĞer bu resmi ideoloji, biraz daha insanlarımızın bir araya gelmesine cesaret gösterse, fikir zgrlĞine tahammül etse, inanıyorum ki Türkiye'de sorunlar bu kadar büyümeden çözülür.

Hepinize beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

ŞEFİK BEYAR

Değerli arkadaşlarım,

Aydın öncelikle hür olan ve bentleren kendisini kurtarabilen kişidir. Benden önceki arkadaşlar da değindiler, ruhunu ve beynini kölelikten kurtaran kişidir. Yani çevresinde olup bitenleri sorgulayabilen ve vardığı olumsuz sonuçları ortadan kaldırmaya yönelik ciddi çabalar içinde olabilen ve böyle bir tavır sergileyebilen kişidir. Bence bunu koymak gerekir. Kürt sorununa yaklaşırken özellikle bu çok daha önemlidir. Bu olmadan Kürt sorununa yaklaşmak, Kürt sorununu şu veya bu ölçüde ortaya koymak ve çözüm önerileri üretmek mümkün değil.

Bana göre Kürt sorunu Kürdistan sorunudur. Yani Kürdistan'ın şu anki bölünmüşlüğü ve parçalanmışlığı, Kürt ulusunun bölünmüşlüğü ve parçalanmışlığı sorunudur. Öncelikle sorunun bu biçimde konulması gerektiğine inanıyorum. Ancak sempozyumumuzun konusu Türkiye'de Kürt sorunu olunca, şu anda misakı milli denilen ve Türkiye

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Cumhuriyeti sınırları içinde kalan, resmi ideolojinin, Doğu ve Güneydoğu diye tabir ettiği ve Kürt halkının binlerce yıldır üzerinde yaşadığı ve Kürdistan diye nitelendirdiğimiz sorundur.

Şu anda mı önümüze çıktı bu sorun? Yeni mi ortaya çıktı bu sorun veya kimi arkadaşlarımız konuşmalarında ima ettiler, sanki dışardan kimi yabancı güçlerin, yani isim söyleyelim, emperyalist güçlerin tahriki, oyunuyla orataya çıkan bir sorundur. Değil. Osmanlı imparatorluğu döneminde de vardı bu sorun, cumhuriyetin kuruluşundan günümüze dek de bu sorun var.

Evet Kürt halkı dünya uluslarının, dünya halklarının sahip olmak istedikleri ve sahip oldukları haklara sahip olmak istiyorlar, o haklara kavuşmak istiyorlar. Bu ise gayet insani ve doğal bir istemdir. Peki bu istemin karşısında yer almak nedir? Bu istemin karşısında yer almak zalimlik, haksızlıktır, zorbalıktır. Yani şu anda Kürdistan'ı egemenliği altında tutan T.C. nin sömürgeci uygulamaları, sömürgeci siyaseti Kürdistan'ı, Kürt halkının binlerce yıldır üzerinde yaşadığı toprak parçasını adeta demiyeyim, adetası fazladır, bir zindan haline getirmiştir. Peki bu toprak parçasını ve bu toprak parçasında yaşayan insanları bu zindandan kurtarmak gerekir. Bu sadece Kürtlerin sorunu değildir. Kürtlerle birlikte yaşayan Türkiye'de çeşitli azınlıkların ve Türklerin de sorunudur. Yani böylesi bir haksızlığa karşı çıkmak ve hak talebinde bulunmak, sadece Kürtlerin problemi değildir ve sadece Kürtlerin talebi de olmamalıdır. Kimi islami çevrelerden arkadaşlarımız şuna sürekli vurguda bulundular: Türkiye'de bir tek birleştirici öge vardır, o da islamdır. Evet arkadaşlarım, islamiyetin doğuşu büyük bir olaydır, yeni bir çığır açmıştır, yeni çağ açmıştır, büyük bir devrimdir. Ben bu devrimi selamlıyorum. Ancak islamiyet

çok kısa bir süre uygulanabilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu devrinde uygulanan islamiyet, Kürdistan'ı Kürtlere yine zindan eden, Kürtleri ezen bir siyaset haline gelmiştir. Yani Kürtlerin aleyhine işlemiştir. Kürtlerin islamiyeti kabul etmelerine rağmen ve müslüman olan bir halkla yaşamasına rağmen, onun aleyhine işlemiştir. Şu anda da onun aleyhine işletilmek isteniyor, işletiliyor da. Bunun örneğini biz İran'da somut olarak görüyoruz. Demek ki, günümüzde uygulanan islamiyet, evet islami özü kastetmiyorum, islam adına uygulanan siyasetler, birleştircilikten uzaklaşmıştır, birleştirici niteliğini yitirmiştir. Başka bir yaklaşım daha var. Kürt sorununun çözümü sosyalizmedir. Sosyalizm gelecek Kürt sorunu çözülecektir deniliyor. Hayır bu Kürt halkının aleyhine işleyen bir süreçtir, bir siyasettir, bir düşünce tarzıdır. Eğer bugün bu sempozyumda belli ölçülerde de olsa, tam özgür bir ortamda düşüncelerimizi ortaya koyamıyorsak bile, belli ölçülerde düşüncelerimizi ortaya koyabiliyoruz, biz bunu şuna borçluyuz. Kürdistan'da Kürt halkının özgürlüğü için verilen bir mücadele vardır; özgürlük mücadelesi, bizi burada konuşturan bu mücadeledir. Türkiye'yi demokratikleştiren ve Türkiye'de Kürt sorununun demokratik bir şekilde tartışılmasına hizmet eden ve böyle bir süreci yaşatan bir özgürlük mücadelesi vardır. Buna değinmeden bitirmek, bir bakıma inkarcılık ve nankörlüktür. Evet sözümü toparlıyorum. Türkiye'de Kürt sorununun çözümü, Kürt ve Türk halklarının eşit haklar temelinde, birarada eğer yaşayabileceklerse yaşamaları, yaşamıyorlarsa bütün dünya uluslarının sahip olduğu kendi kaderini tayin etme, Kürtlerin de tabii ve doğal bir hakkıdır, bu istek bağımsız bir devlet biçiminde tahakkuk ettirir, icra eder, ortaya kor veya başka ortak bir ulusla, komşu bir ulusla birleşir veya Türkiye halkıyla birlikte yaşamını sür-

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

dürür. Yalnız şunu son bir kez vurgulamak istiyorum. Türkiye' Kürt halkının Türklerle bir problemi yok, alıp veremeyeceği yok. Bu iki halkı da ezen; Kürtleri de, Türkleri de ezen, Kürdistanı Kürtlere zindan eden ve Türkiye halkına Türkiye'yi zindan eden, çeşitli etnik gruplara, dinsel gruplara ve islami kesimlere zindan eden, mevcut ceberrut devlettir, zorba devlettir. Önemli olan bu zorba devlete karşı bu güçlerin birleşmesi ve demokratik bir yapıyı ortaya çıkarması, demokratik bir süreci başlatmasıdır. Ters durumda Kürt halkı meşru haklarını başka zeminde elde etme yolunu deneyecektir. Çünkü başka seçeneği yoktur.

Teşekkür ederim.

İSMAİL ŞENTÜRK

Hepinizi hürmetle selamlıyorum,

Konuşmam çok kısa olacak. Hz Peygamber (a.s.) şöyle fer-
man ediyor: "Benden sonra 30 sene hilafet, ondan sonra
saltanat başlar." Hepinizin affınıza sığınarak söylüyorum.
Herhangi bir hazırlığım yoktur. Fakat bu daveti reddedeme-
dim.

Hz. Ebubekir, Ömer, Osman, Ali eşittir 29,5 sene 6 ay. Hz.
Hasa'la birlikte bu 30 tamamlanıyor ve daha sonra saltanat
başlıyor. Peki saltanat nedir? Hilafet nedir? Affınıza sığıni-
yorum, bunu biliyorsunuz ama tekrarda fayda vardır. Hila-
fet Cenab-ı Hakk'ın emir ve yasaklarının kayıtsız şartsız
tatbikidir. O dönemde Bilal-ı Habeşi İslam'dan önce bütün
özgürlüklerini kaybetmiştir. Hz. Muhammed'in getirdiği
nurla bütün özgürlüklerine kavuşmuştur ve Hz. Muham-
med'in cihad arkadaşıdır. Daha önceki arkadaşlarımız o 40
müslümanı selamladılar, cenetle tebşir ettiler. Selman-ı Fa-
risi bütün özgürlüklerini saltanat döneminde kaybetmiştir,

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

Hız. Muhammed döneminde bütün özgürlüklerine kavuşmuşdur ve Hız. Muhammed; "Bu benim ehl-i beytimdir." demiştir. Hız. Ömer'e, Ebubekir'e yapmadığı iltifatı ona yapmıştır. Demek ki hilafette, gerçek islamiyette bütün arkadaşlarımızın özlemlerini dile getirdiği Kur'an'ı islamiyette, şu andaki rejimin kafamızda yerleştirdiği islam değil, devletin dini değil, o devirde islam, özgürlüğünü kaybetmiş insanlara özgürlük sunuyor. Şu an hepimiz bir özgürlük peşindeyiz ve maalesef 30 sene sonra bütün bu özgürlükler, Muaviye döneminden itibaren, teker teker elimizden alındı. Cumhuriyet döneminde de topyekün bu özgürlükleri kaybettik, bu noktaya geldik. Kurtuluşumuz bütün özgürlüklerimizin bize iadesi, Kur'an'ı bir islamiyetlemdir. Sözlerimi bitiriyorum. Rauger Garudy; İslam'ın Vadettikleri adlı eserinde şöyle bir soru soruyor —konumuzu aydınlattığı için söylüyorum—: Hız. Muhammed diyor, Medine'de tevhid'e dayalı, şirkin dışında, tüm özgürlükleri kapsayan tevhidî anlayışla devlet kurdu ve o anda bütün dünya medeniyetleri can çekişiyordu; Roma can çekişiyordu, İskenderiye, İran, Çin, Yunan medeniyetleri can çekişiyordu. Hız. Muhammed, hem Tevhidî devleti kurdu hem de bu medeniyetleri can çekişmekten kurtardı. İki türlü sual soruyor. Peki bugün islamiyet, yine medeniyetler can çekişiyor, Bosna'daki durumu görüyoruz. Yani yeryüzünde bu kadar zulüm işlenmiş midir? Bütün dünya devletleri bunu izliyor. Bu ne demektir? Bu medeniyetin iflası demektir. Anlatmak istemiyor, çünkü televizyonlarda zaten görüyorsunuz. Ancak bugün Hız. Muhammed, bugünkü islamiyet bu can çekişen medeniyetleri kurtarabilir mi? Cevap veriyor. Medine anlayışıyla evet, sultanların anlayışıyla değil. Sözün özü bu Medine anlayışıyla ancak biz gerçek özgürlüğe kavuşabiliriz.

Hepinizi hürmetle selamlıyorum.

FELAT DILGEŞ

M*êvanên hêja hûn bi tezanî xêr hatine.*

Beriya axaftina xwe ez dixwazim di huzûra we de ji amadekarên vê sempozyemê re, ji berpirsiyarên kovara Nûbiharê re spasên xwe pêşkêş bikim. Gellek spas dikim, ji ber ku sempozyomek awa saz kirine.

Gelî hevalan, îro di vê pîrsê de, me gellek nêrinên cûr-becûr dîtin. Bi rastî eviya, min kefxweş kir. Yanê birayên me yên mislimanên ku ji demek dirêj de dengên wan dernediket, îro li hember me dîtinên xwe, nêrinên xwe anîn ziman di çareserkirina pîrsa kurdî de ji me re li ser pîrsê rawestin. Lêbelê gellek mixabin, di axaftinên birayên me yên misliman de tiştê ku min dît, tiştê ku min jê derxist, ev e: Jihevqetandin û parvebûna Kurdistanê, çarparçebûna welatê me, wekî qedere hate nişandan. Wekî qederek ku êdî neyê guherîtin hate nişandin. Gelo ev, ewê qeder be? Gelo qeder e, parvebûna Kurdistanê? Gelo emê heya kû vê qedere bipejîrînin? Heya kû emê vê qedere bi vî awayî qebûl bikin? Emê heya

• Kürt Sorunu Nasıl Çözülür?

kû ji vê qederê derneyin? Gelo îro li hemû derê dinê qala yektiya netewên kê tê kirin? Qala yektiya tirkan, qala yekîtiya ereban tê kirin, qala yekîtiya farisan tê kirin. Dema pirs-a tirkayetiye dibe mijar, tirkên li Tirkiyê, ji bo tirkên Emêrîqa, ji bo tirkên li Asya Navîn radibin piyan. Ê me, welatê me bûye çar parçe, lê em nikarin xeber bidin. Îro gava ku li Kurdistanê Başûr, hêzên dewleta Îranê êrişekê tînin ser serê me, em nikarin di vê mijarê de bi axifin. Yanê çerçewe bi vî awayî hatiye kişandin.

Emê vê qederê qebûl nekin. Vê qederê qebûl nakim û ez di wê baweriyê de me ku, heyanî em vê qederê qebûl bikin, heyanî em li ber vê rêya hanê, rêya xelasîyê daneynin, emê ji vê pirsê re çareseriyekê jî nebînin. Yanê pirs, wekî çend hevalan jî gotin, pirs ne pirs-a kurdî ye, pirs, pirs-a Kurdistanê ye. Pirs, pirs-a parvebûn û belavbûna gelekî ye, belavbûna netewekî ye. Hevalên me, sazûmana ummetê îro derxistin pêşiya me. Me ummetê jî dît, kurd bi salan bi ummetê re jiyîyan. Di vê sazûmanê de, kurd ma bi rastî jî ji hezar salan vir de ye bi tirk û ereb û bi farisan re bi biratî dijîn? Na! Bi tirk û ereb û farisan re bi biratî nejiyane. Xwezî bi biratî bijiyana. Qey em nabêjin, em bi biratî bijîn? Em dixwazin bi biratî bijîn, lê em bi biratî nejiyane. Ji qirnê 18'an heyanî roja me di navbera me û tirkan de, di navbera me û farisan de, di navbera me û ereban de şerr heye. Eviya rastiyek e. Lê îro ev şerr didome. Çunkî mafên me yê netewî û mirovî bi tevayî hatine îhlalkirin. Çunkî ev mafên me ji me hatine standin. Çunkî em doza van mafan dikin. Çunkî em van mafên xwe diparêzin.

Dibêjin rejîma îslamê ku were dê ev pirsgirêk çareser bibe. Rejîma îslamê me çend caran dît. Rejîma îslamî hat Îranê. Humeynî bi îdiayên gellek mezin, bi îdiayên gellek demokratîk hate ser hukim. Lêbelê piştî hat ser hukim, ji qir-

kirinê, ji koçberkirinê zêdetir tiştek neda kurdan. Axaftin-
vanekî, hevalekî berê me peyivî, got: "Gelo koçkirin heye,
koçkirin tineye." Ji bonî ku mirov bibêje koçkirin tineye, divê
çavê meriv nebîne. Îro bi sedan gundên Kurdistanê vala
dibin. Kî dikare bibêje koçkirin tineye. Ma em bi kêfa xwe ha-
tine van der û doran? Ma em bi kêfa xwe li van der û doran
bi cîh bûne.

Kîjan cara ku kurd dibêjin emê dewleta xwe ya netewî
ava bikin, ji noqta ku kurd dibêjin emê dawî li wê parvebûnê
bînin, gava ku kurd tam kevçî li nan dixin dibin ber devê
xwe, birayên me yên misliman dibêjin na, na êdî dewleta ne-
tewî ji ortê rabûye. Ne hewceye kurd dewleta xwe ava bikin.
Waye em misliman in, waye em îslam in, waye em cîran in,
waye em bira ne, waye em tev bi hevûdu re dijîn. Vaya tê çi
manê? Hûn zanin tê çi manê, wekî gava em tam kevçî dikin
devê xwe, dibêjin na, na, rê ne ew e, vêga bi pozê xwe bix-
win.

Wekî hemû netewên dinê emê jî kevçî bibin devê xwe,
emê jî dewleta xwe ya netewî ava bikin. Pirs, ev pirs e. En-
cax bi vî awayî çareser dibe.

Zor spas.

KÜRT SORUNU NASIL ÇÖZÜLÜR?

- M. İhsan Arslan
 - Tarık Ziya Ekinci
 - Hikmet Özdemir
 - Mehmet Metiner
 - Yılmaz Çamlıbel
 - Sabah Kara
 - Hüsnü Okçuoğlu
 - Altan Tan
 - Halil Küçük
 - Abdurrahman Dürre
 - Abdurrahman Aslan
 - Ahmet Taşgetiren
 - Abdullah Varlı
 - Ahmet Zeki Okçuoğlu
 - Ali Bulaç
 - Asaf Savaş Akat
 - Atasoy Müftüoğlu
 - Ercan Kanar
 - Hasip Kaplan
 - Hüseyin Sağnıç
 - İsmail Göldaş
 - Mehmet Pamak
 - Osman Aytar
 - Osman Tunç
 - Ramazan Değer
 - Şefik Beyar
 - İsmail Şentürk
 - Felat Dilgeş
-